

SOCIETAT D'

ONOMÀSTICA

BUTLLETÍ INTERIOR

**ANTROPONÍMIA
TOPONÍMIA
BIBLIOGRAFIA**

CONSIDERACIONS SOBRE L'ONOMÀSTICA*

Josep MORAN i OCERINJAUREGUI

Sembla que, a hores d'ara, ja no hi ha dubte sobre la importància lingüística dels noms propis com a elements identificadors de caràcter individual, si bé és cert que no hi ha hagut gaire recerca teòrica recent en relació amb l'onomàstica, malgrat que l'interès humà envers aquesta mena de noms és molt antic. Només cal obrir el primer llibre de la Bíblia, el Gènesi, per poder palesar aquest interès primitiu, reflectit sobretot en les etimologies a què fa referència. I, de fet, la major part dels estudis onomàstics es refereixen a l'etimologia dels noms propis que tenen un caràcter històric, ja siguin topònims o antropònims. Però el significat d'un nom propi no és pas el sentit etimològic d'origen, sinó la realitat sincrònica i actual que denomina. En aquest sentit, crec que la millor definició des del punt de vista lingüístic és encara la tradicional, que remunta a Dionís el Traci, segons la qual els noms substantius es divideixen en dues categories, els comuns o apel·latius, que expressen una idea general, i els noms propis, que designen una idea individual. Aquesta doctrina és la que apareix en la gramàtica dita de "Port-Royal"; així, en el capítol III d'aquesta obra, sota l'epígraf "Des noms propres & appellatifs on généraux"¹, figuren les definicions següents:

"Les hommes ont eu besoin de noms differents pour ces deux differentes sortes d'idées.

Ils ont appellé *noms propres* ceux qui conviennent aux idées singulières, comme le nom de *Socrate*, qui convient à un certain Philosophe, appellé *Socrate*; le nom de *Paris* qui convient à la ville de *Paris*."

A casa nostra aquesta és la doctrina que recullen també, per exemple, Ullastra², Ballot³, Balmes⁴, Amengual⁵ i Forteza⁶. Posteriorment s'hi va referir el filòsof anglès John Stuart Mill, segons el qual un nom propi és només "una marca sense significat", i com que ell identifica la significació amb el terme *connotatiu*, considera consegüentment els noms propis amb el terme oposat, és a dir, *no connotatiu* o *denotatiu*, prenent aquests adjectius en el seu valor filosòfic.⁷

Aquest concepte del nom propi d'origen filosòfic ha estat recollit per altres lingüistes teòrics com Lyons, el qual afirma, ni més ni menys, que els noms propis manquen de sentit.⁸ Des del punt de vista lingüístic, aquesta teoria em sembla poc adient, puix que un nom propi, com qualsevol element lingüístic de la primera arti-

* Discurs llegit en la sessió inaugural del curs 1996-1997 de l'Institut d'Estudis Catalans.

culació, constitueix un signe lingüístic, és a dir que posseeix un significat i també un significat, que designa una individualitat, el qual és, doncs, de caràcter diferent del significat d'un lexema o d'un morfema, però que al capdavant és un significat, no pas un element fonètic buit de sentit. Aquestes consideracions filosòfiques, però, han passat també a algunes obres recents, en què el nom propi és definit com a nom invariable que designa una persona, un país, una època, etc., en particular, sense aportar-ne una informació significativa. No veig clar com, lingüísticament, un nom pot alhora “designar” i no aportar “una informació significativa”, però potser el problema és estrictament terminològic.

Cal dir que, recentment, aquesta qüestió ha estat considerada també des d'un punt de vista més lingüístic, en la *Grammaire méthodique du français*, en què s'afirma que “le «sens» d'un nom propre ordinaire réside dans le mode de la désignation qu'il opère”.⁹

Però independentment de les elucubracions filosòfiques sobre l'essència del nom propi, de caràcter més o menys racionalista, no és fàcil de trobar referències d'aquests noms ni de llur abast ni en les obres lingüístiques de caràcter general ni en les gramàtiques descriptives. Per exemple, no s'esmenta el nom propi ni en el *Cours* de Saussure¹⁰ ni en el *Language* de Sapir¹¹.

Les gramàtiques catalanes més recents, que generalment tenen un caràcter molt descriptiu, no solen fer gaires al·lusions als noms propis, encara que solen incloure noms d'aquesta mena en l'exemplificació.

Per exemple, Pompeu Fabra, que s'havia referit a la grafia dels noms propis en algunes “converses”¹², de tipus pràctic, no es refereix explícitament al caràcter d'aquests noms fins a la seva gramàtica dita “pòstuma”¹³, en què recull les definicions tradicionals.

Si els noms propis poden significar qualsevol individualitat, sembla que no hi ha límit substancial o essencial per a determinar un element individual real o ideal que no siguin les pròpies limitacions humanes. Dins aquest camp pràcticament il·limitat, les classificacions poden ésser múltiples, segons els criteris que hi apliquem. Una classificació possible seria entre elements individuals animats i inanimats. En el camp dels animats, s'inclouen, és clar, els noms de persona humana, antropònims; però també hi entren els noms d'animals i potser també els de vegetals, com podrien ésser els dels arbres assenyalats que en disposin. En el camp dels inanimats, en primer lloc els de lloc o geogràfics (topònims i corònims), però també el d'objectes de caràcter mòbil (locomotores, vaixells, per exemple) o immòbil (edificis, campanes); i fins i tot el d'entitats i persones jurídiques i marques diverses.

Culturalment, les classes més importants de noms propis són els de persona i de lloc, que junt amb els d'entitats de caràcter històric o institucional són els que solen aparèixer preferentment en els reculls o diccionaris que inclouen aquests noms, sovint anomenats “enciclopèdics”.

Una altra classificació possible, concurrent amb l'anterior, és la d'endògens i exògens, és a dir, respectivament, els que són formats en una llengua determinada o s'hi han adaptat, i els noms propis d'origen forà que no hi han estat adoptats. Pel que fa

als endògens també podem distingir entre els mots tradicionals i els mots savis, com en el cas dels noms comuns.

Cal dir que el significat d'un nom propi, com hem dit, almenys sincrònicament, és la realitat o ens individual que denomina, que és la que sol aparèixer en els diccionaris enciclopèdics a què ens hem referit, no pas el significat que aquest nom podia tenir abans d'esdevenir nom propi, és a dir, l'etimologia. Per exemple, el topònim Molins de Rei fa referència a un municipi, no pas a uns molins, encara que es mantingui el significat d'origen. En el cas dels noms de lloc històrics, hem de tenir en compte que hi ha hagut una transformació del significat del signe lingüístic en el pas del nom comú al nom propi.

Això ens porta a dues consideracions en relació, almenys, amb els topònims: llur estabilitat i el fet que ja no es puguin traduir com si fossin noms comuns. Respecte de l'estabilitat, un topònim tendeix a fixar-se i a romandre, independentment del fet que els elements que l'hagin format desapareguin o no com a noms comuns. Per aquest motiu, en els territoris de poblament antic els noms de lloc, incloent-hi els hidrònims, solen reflectir estats lingüístics pretèrits, és a dir, que esdevenen veritables fòssils lingüístics que posseeixen un valor històric considerable. Respecte de les traduccions dels noms propis, no és correcte, com hem dit, traduir-los com si fossin noms comuns, és a dir, que no podem traduir *Vilafranca* per *Villafranca* o *Villefranche* en el cas d'un topònim català, però sí que és possible que un topònim o corònim tingui formes diferents en altres llengües corresponents a cultures amb les quals hi hagi hagut una relació històrica, com és el cas, per exemple, de *Londres*, *Suïssa* o *Terol* en català. Aquestes formes no es poden considerar exògenes en la nostra llengua, encara que corresponguin a llocs o territoris externs. Una altra qüestió diferent és la de la transliteració o adaptació fonètica de topònims exògens, com pot ésser el cas de *Moscou* o *Teheran*. Encara que pugui haver-hi dubtes de classificació en algun cas, conceptualment la distinció sembla clara.

Com ja hem dit abans en el cas dels països, com el nostre, de poblament antic i d'història llarga, aquesta sol ésser ben reflectida en la toponímia. No solament aporten una informació científica, lingüística i humana considerable, i per aquest motiu s'han dedicat i es dediquen molts lingüistes a l'estudi etimològic i diacrònic d'aquests noms, sinó que també posseeixen un valor estètic considerable; i, en aquest sentit, ha estat considerada la toponímia com a "poesia fòssil".¹⁴

Nosaltres tenim la sort de posseir una toponímia rica, no solament quant al valor cultural a què ens hem referit, sinó també quantitativament, és a dir, que posseïm una gran densitat de noms en la toponímia tradicional. Els repertoris de topònims publicats reflecteixen bé aquesta riquesa. N'és una mostra el recull suara publicat de Ramon Amigó, *Siurana de Prades*¹⁵, en què, en un terme avui bastant despoblat, aplega no menys d'un miler de topònims.

Però no ens penséssim que tots els països presenten aquesta riquesa. N'és una mostra el Canadà, i més concretament el Quebec, on la Commission de Toponymie ha d'assumir el problema d'haver de denominar els llocs corresponents a grans zones despoblades, és a dir, de la creació de noms geogràfics. Com que es tracta

d'una tasca cultural molt delicada, hi posen molta cura, ben reflectida en els mots següents¹⁶:

“La Commission accorde une importance particulière à la qualité de la toponymie en s'efforçant de faire prendre conscience aux citoyens et aux autorités responsables de la dénomination des lieux et des voies de communication du caractère hautement symbolique de tels baptêmes, qui consistent en quelque sorte à donner une âme, une touche d'éternité aux lieux nommés.

À cette fin, elle souligne le souci que l'on doit avoir d'éviter les noms banals, hybrides, péjoratifs, grossiers, commerciaux ou répétitifs et de s'inspirer plutôt de l'histoire local ou du milieu naturel.”

Cal dir que aquestes recomanacions són ben oportunes també per a nosaltres, no solament en la formació dels nous topònims que el desenvolupament de la societat requereix, sinó sobretot per tal d'evitar que noms nous de caràcter banal, híbrid, pejoratiu, groller o comercial substituïssin la toponímia genuïna. Aquest fenomen, dissortadament, va ocórrer sovint en les anomenades “urbanitzacions” que van sorgir descontroladament al final del règim anterior, i que han contaminat greument la toponímia catalana. En donem una mostra, una petita mostra, d'aquests noms “impropis”: no solament el nom banal de “Selva Negra Catalana” va substituir el de Can Campderrós, a Vallirana (Baix Llobregat), sinó que d'altres com *Los Olivos* (Begur), *Pine Beach* (Gavà), *Risuenyo* (Gualba), *El Condado de Jaruco* (Lloret de Mar), *Azahara* (Mont-roig del Camp), *Miami Platja* (Mont-roig del Camp), *El Rastrillo* (Roses), *El Cortijo* (Roses), *Doctor Vázquez* (Sta. Eulàlia de Ronçana), *King Parc* (Sils), *Niagara Parc* (Tordera), *El Borriquito* (Vandellòs) o *Nirvana* (el Vendrell) contaminen la nostra toponímia, i no els hauríem d'oficialitzar de cap manera.

Caldria, en aquest sentit, realitzar una tasca ecològica, com es fa en altres aspectes del medi natural, a fi d'anar bandejant aquesta brutícia i de restituir la toponímia genuïna. També cal que les vies urbanes noves que sorgeixin per l'eixamplament de les nostres poblacions respectin i perpetuïn la toponímia existent. Està bé d'honorar els nostres personatges il·lustres dedicant-los carrers i places públiques, però és convenient que la toponímia històrica genuïna també aparegui reflectida i conservada, i que no sigui substituïda del tot. Aquesta és una recomanació adreçada a les nostres autoritats municipals, que són els qui tenen la potestat de denominar aquestes vies, i particularment a l'Ajuntament de Barcelona.¹⁷

Per sort, com dèiem abans, disposem d'una densitat gran de topònims tradicionals. No hem de recórrer gaire, doncs, a la formació de noms, sinó que basta gairebé sempre de respectar els que tenim. És una sort de disposar d'un patrimoni tan ric i suggestiu, que a vegades sembla que no valorem prou, el qual, no solament ens aporta una informació valuosa, sinó que ens estalvia la feina d'haver de crear noms nous. En aquest sentit, podem reportar també l'experiència del Quebec, on han de recórrer a diferents procediments per a la denominació adequada dels llocs corresponents a grans extensions despoblades. Els criteris que segueixen són els següents -suposem que d'acord amb un ordre de prioritats-:

1) “Recyclage de toponymes”, particularment dels noms amerindis.

2) “Localisation de lieux, d'objets et de personnages fictifs” extrets “du monde de la littérature, des autres arts, de la tradition orale ou de la mythologie, ou encore des fragments d'oeuvres artistiques transformés en spécifiques toponymiques”.

3) “Traduction de toponymes ou expression de leur signification”, consistent “à utiliser la traduction ou la signification de toponymes ou de spécifiques toponymiques pour former d’autres noms géographiques”.

4) “Inspiration du milieu”, de caractère descriptif.

5) “Désignation commémorative” d’un fait ou d’un personnage historique, que, com en el cas de les nostres vies urbanes noves, és el procediment més freqüent.

6) “Différentiation par ajout de déterminatifs” aplicats a topònims ja existents.

7) “Emprunt d’éléments spécifiques caractéristiques d’une région”, que consisteix a estendre un topònim ja existent per a la denominació d’un element pròxim.

8) “Utilisation de systèmes thématiques de noms”, com l’aplicació de noms de vaixells enfonsats en la toponímia costanera.

9) “Combinaison inédite (automatique ou manuelle) de radicaux, de préfixes et de suffixes”, procediment artificiel en què, però, “[l]’indication de thèmes à respecter et les exigences du génie de la langue balisent le choix des constituants”.

10) “Juxtaposition de noms ou de spécifiques toponymiques”, consistent a “regrouper dans un seul toponyme des spécifiques toponymiques ou d’autres noms propres distincts, et à réunir ces constituants par le trait d’union ou le tiret”.

11) “Choix arbitraire de noms existants”, propis o comuns.

12) “Transposition en séquence prononçable d’une caractéristique exclusive au lieu à nommer”, que poden ésser les coordenades geogràfiques “à l’aide de lettres et avec une combinaison de consonnes et de voyelles qui rend l’expression codée prononçable”.

13) “Anagramme”, com *Karakasoum*, de *Kamouraska*.

14) “Utilisation de signes numériques, alphabétiques ou alphanumériques” amb resultats com *Central LG Trois*.

15) “Acronyme” consistent a formar “des noms géographiques à l’aide de groupes de lettres ou de syllabes empruntés à des mots différents (*Arvida*, d’après Arthur Vining Davis)”.

16) “Inversion”, amb resultats com *Sirap*, inversió de París.¹⁸

Però si bé nosaltres no cal que recorreguem a aquests artificis, sí que hem de tenir cura de la nostra toponímia, preservant-la i mantenint-la amb dignitat, com ho fem amb els altres béns culturals, mobles i immobles. I per a preservar-la, cal, en primer lloc, conèixer-la, és a dir, recollir-la i inventariar-la convenientment, perquè la major part dels noms de lloc corresponen a la toponímia menor, és a dir, que són noms de lloc que no corresponen a nuclis organitzats de població, sinó que designen algun element del paisatge, els quals només són coneguts pels que freqüenten els indrets, i generalment són transmesos per via oral. Aquesta recerca és urgent, puix que amb les transformacions socials recents, que fan que desaparegui del camp la població que coneixia per tradició aquests noms, correm un gran risc de perdre aquesta riquesa toponímica si no es recull oportunament.

Un requisit de tot recull adient és el de la localització cartogràfica dels topònims, a fi de poder localitzar-los convenientment. Per la meua experiència en aquesta activitat, us puc assegurar que un recull que es limiti a una llista és una feina incompleta i poc útil, en no poder precisar el lloc designat. La cartografia antiga emprava unes escales gràfiques que no permetien la inclusió de tota la toponímia existent; per exemple, els mapes de l'antic Instituto Geográfico y Catastral. Les tecnologies modernes, que poden disposar de fotografies aèries com a base inicial, permeten de confeccionar mapes a escala suficient (d'1:5.000 a 1:10.000) que permeten la recollida i localització de pràcticament la totalitat de la toponímia.

La generalització d'aquests mapes esdevé la gran oportunitat de recollida dels nostres topònims. Però aquesta és una tasca delicada i complexa que s'ha de realitzar de manera escaient; tradicionalment, els organismes, generalment públics, encarregats de la realització i edició de mapes han prestat més atenció a la qualitat de la cartografia, que era considerada l'element més important, que no pas a la feina de recollida de topònims, que solia ésser a càrrec dels mateixos topògrafs o geògrafs, els quals no posseïen una formació lingüística suficient. En aquest sentit, hem de dir que els mapes fets per i per a excursionistes solien o solen tenir una millor qualitat toponímica, tant de recull com de correcció; i també direm que fóra ben oportú que aquesta no fos com fins ara una tasca anònima, és a dir, que convindria que figures-sin en els mapes els noms de les persones que han realitzat els treballs onomàstics.

Actualment existeix una major conscienciació de la necessitat de correcció toponímica en la cartografia, però sovint la tasca de recollida de topònims és supeditada als processos de producció cartogràfica, de manera que aquesta recollida es fa a vegades de forma apressada i per persones que no tenen la preparació lingüística suficient per a realitzar la feina de camp, de manera que hi apareixen defectes per error o omissió, encara que les llistes de camp siguin revisades en gabinets de correcció. És, doncs, ben oportú que els serveis i instituts cartogràfics tinguin també un afany de perfecció en el camp de la toponímia i hi dediquin els mitjans materials i humans necessaris.

Per sort, sembla que en la nostra àrea lingüística aquesta feina es troba ben encaminada. Així, a més de la feina que realitza a Andorra el Departament de Cartografia i Toponímia del Ministeri d'Ordenament Territorial, i al Principat de Catalunya l'Institut Cartogràfic de Catalunya, també al País Valencià s'ha iniciat una tasca semblant a través de la Conselleria d'Educació i Ciència, que tots desitgem que arribi a bon port. I fins al Rosselló, on els condicionaments politicolingüístics són ben peculiars, es realitza aquesta tasca de normalització toponímica sota la direcció de Joan Becat, membre d'aquesta casa. No podem deixar de referir-nos al fet que a les Illes, on l'interès per la preservació i la correcció toponímiques és tradicional, ha estat creat suara el Gabinet d'Onomàstica de la Universitat de les Illes Balears, que continuarà aquesta activitat. A l'Alguer, mercès a la dedicació benemèrita de Rafael Caria¹⁹, aquesta feina ja ha estat realitzada.

Un altre problema és el de la forma ortogràfica dels topònims. En principi, no hi ha una norma diferent de la que regeix per als noms comuns, excepte que la lletra inicial dels noms propis sempre és amb majúscula. És a dir, que la grafia ha de

reflectir, en primer lloc, la pronúncia actual genuïna, i que en els casos de neutralitzacions fonètiques cal tenir en compte les formes més antigues documentades, anteriors a les neutralitzacions corresponents, i l'etimologia. El problema es presenta tècnicament quan no disposem de documentació antiga, i no ens podem refiar d'una hipòtesi etimològica, perquè l'etimologia popular interfereix sovint en l'evolució dels topònims. En aquests casos, hem d'actuar amb prudència, procurant una solució raonable i analògica i, en qualsevol cas, respectant la pronúncia genuïna.

Un altre problema de tipus tècnic és el de la interferència que hi pugui haver de llengües veïnes, és a dir, per adstrat. És un fenomen que no es presenta gaire al Principat de Catalunya ni tampoc a les Illes, fora dels casos dels noms recents d'urbanitzacions a què ens hem referit. Però sí que es presenta al País Valencià, almenys en les zones pròximes a l'àrea de parla castellana; cal dir que les normes que hi han establert són molt equilibrades i encertades.

Però a més de la recerca toponímica aplicada a la cartografia, és molt interessant la tasca de reculls descriptius dedicats a un terme, que apleguin tota mena de dades documentals i descriptives i que incloguin l'antroponímia local, és a dir, els noms de persones i llinatges, incloent-hi els renoms i malnoms. Són ja, per sort, moltes les obres d'aquesta mena que han aparegut, les quals esdevenen monografies molt completes de les localitats estudiades, puix que a través de l'onomàstica podem disposar d'uns coneixements molt complets no solament de caràcter lingüístic sinó de molts altres aspectes de la història social i cultural i de la descripció geogràfica, als quals difícilment podríem arribar a través d'altres mitjans documentals. És molt meritòria, en aquest sentit, la tasca que ve realitzant Ramon Amigó des de Reus, que no solament ha realitzat i ha impulsat molts treballs d'aquesta mena, sinó que també ens ha ofert bones descripcions metodològiques²⁰.

Una etapa ulterior a la de la recerca i la descripció toponímiques és la de la recerca etimològica. Es tracta d'una feina complicada, però apassionant, que en el nostre domini ha tingut molt bons especialistes des de Balari i Jovany fins al recent *Onomasticon Cataloniae* de Coromines. Aquesta obra sens dubte esdevindrà una obra molt important, a tenir en compte sempre, però que no esgotarà la possibilitat de noves recerques, descriptives o etimològiques. I també hem d'assenyalar la valuosa informació onomàstica (antroponímica i toponímica) del *Diccionari català-valencià-balear*, ço que no sol ésser habitual en els repertoris lexicogràfics de caràcter històric.

Per sort, a casa nostra l'onomàstica, tant pel que fa a la toponímia com l'antroponímia, desvetlla un gran interès en els estudiosos i els ciutadans en general que són sensibles a les qüestions culturals. D'aquest fet, que podem palesar des de la nostra activitat en l'Oficina d'Onomàstica de la Secció Filològica, en tenim un bon exemple en les publicacions i els actes de la Societat d'Onomàstica.

Però no voldria acabar aquests mots sense fer una crida perquè les nostres universitats prestin una major atenció a l'onomàstica i incloguin aquesta ciència com a matèria ordinària en els estudis de filologia catalana, a fi que no solament reculli els fruits de l'activitat de molts estudiosos benemèrits i esforçats, sinó que també rebi l'impuls que es mereix.

NOTES

1. A. ARNAULD i C. LANCELOT, *Grammaire générale et raisonnée* (1660) (Ginebra, 1972, reimpressió Slatkine Reprints), p. 35.
2. Josep ULLASTRA, *Grammatica cathalana* (circ. 1743), edició a cura de Montserrat Anguera (Barcelona, Bibliograf, 1980), ps. 42-43.
3. Josep PAU BALLOT, *Gramatica y apologia de la llenga cathalana*, edició presentada el 1814, reproduïda a cura de Mila Segarra (Barcelona, Altafulla, 1978), ps. (4) i (5).
4. J. BALMES, "Gramática general o filosofía del lenguaje", a *Curso de filosofía elemental* (Barcelona, 1847), § 81.
5. Juan J. AMENGUAL, *Gramática de la lengua mallorquina* (Palma de Mallorca, Imprenta de J. Guasp, 1835), ps. 21-22.
6. Tomàs FORTEZA Y CORTÈS, *Gramática de la lengua catalana* (Palma de Mallorca, 1915), p. 159.
7. Veg. Stephen ULLMANN, *Semantics* (Nova York, 1962). Traducció castellana, *Semántica* (Madrid, Aguilar, 1965) ps. 81-90]
8. John LYONS, *Semantics* (Cambridge, Cambridge University Press, 1977). [Traducció castellana, *Semántica* (Madrid, Teide, 1982), ps. 189 i 207-208]
9. Martin RIEGEL, Jean-Cristophe PELLAT i René RIOUL, *Grammaire méthodique du français* (París, PUF, 1994), p. 176.
10. Ferdinand de SAUSSURE, *Cours de linguistique général* (3a. ed. 1931). [Traducció catalana, *Curs de lingüística general* (Barcelona, Ed. 62)]
11. Edward SAPIR, *Language. An Introduction to the Study of Speech* (2a. ed., New York, 1949). [Traducció catalana d'Hortènsia Curell, *El llenguatge. Introducció a l'estudi de la parla* (Barcelona, Empúries, 1985)]
12. Pompeu FABRA, *Converses filològiques* (a cura de S. Pey), vol. VI (Barcelona, Barcino, 1955), § 357-366, ps. 68-78.
13. Pompeu FABRA, *Gramàtica catalana* (Barcelona, Teide; cito la 7a. edició, 1977), § 25, ps. 18-19.
14. L'expressió fou creada per Benjamin W. DWIGHT, *Modern Philology; its discovertes, history, an influence* (3a. ed., New York, 1865): "Etymology is fossil poetry, philosophy and history combined" (p. 338); represa per J. Balari i Jovany, *Poesia fòsil* (Barcelona, 1890), obra reproduïda a J. Balari i Jovany, *Escrips filològics*, a cura de Pere Quetglas (Barcelona, Altafulla, 1990), ps. 301-379; veg. també l'"Estudi preliminar" de P. Quetglas, p. 27.
15. Ramon AMIGÓ i ANGLÈS, *Siurana de Prades* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, «Treballs de l'Oficina d'Onomàstica» I, 1995).
16. Comission de Toponymie, "*Objectifs et politique de la Commission*" (Quebec, s. d.), p. 5.
17. Veg. Josep MORAN, "La preservació de la toponímia antiga en el terme de Barcelona", dins *Estudis d'onomàstica catalana* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995), ps. 111-117.
18. GOUVERNEMENT DU QUÉBEC. Commission de Toponymie. *Note toponymique*, núm. 12 [s.d.].
19. Rafael CARIA, *Il mondo del Càlic* (Sàsser/Càller, 1990); íd., *Toponomastica algherese* (Sàsser/Càller, 1993).
20. Ramon AMIGÓ, *Sobre inventaris de noms de lloc. Introducció metodològica* (Reus, 1989).

COA 'COVA', PERÒ NO SEMPRE

Ramon AMIGÓ i ANGLÈS

Amb aquesta nota, només es pretén de fer observar la presència de *coa*, també per terres de la Catalunya continental, la majoria de vegades procedent de 'cova', després d'haver perdut la *v* intervocàlica. Ratificar-la com a continuació de l'anàlisi feta per Mateu Morro i Marcé, en el butlletí interior de la Societat d'Onomàstica, del mes de març d'enguany, referint-se a *Coanegra* del terme de la mallorquina vila de Santa Maria del Camí; però aportar també un cas en què a l'indret designat per *coa* no hi ha cap cova, sinó que el nom podria ésser el rastre deixat per un antic antropònim.

En 1984, se'm va fer present per primera vegada la possible correspondència de *coa* amb 'cova', a partir d'un diminutiu, quan el meu acompanyant de Capafonts, que em va informar sobre un extrem del terme de Prades que baixa fins a la vora del cementiri d'aquella vileta veïna, em va explicar que la partida de terra coneguda per *les Cuetes Llargues* comprèn un serradet en el qual hi ha unes coves petites, capaces per a acollir només tres o quatre persones. El nom és anotat així, «Cuetes», en un *Amillamiento* de l'any 1886, però en un testament de l'any 1680 es parla de la partida de «les Covetes Llargues», de manera que aquells dos amanuenses ja deixen clara l'equivalència «cuetes» 'covetes', a part que ja la hi tenia també el pagès que em va fer de guia per aquell bocí de terme de Prades, per un dels barrancs que formen part de l'inici del riu Brugent, tot i que pronunciava «cuetes» a diferència d'un altre informador de més edat, que llavors ja tenia més de vuitanta anys, que pronunciava «covetes», i no crec que fos per cultisme perquè, si bé sabia llegir, s'havia passat la vida abocat als terrossos.

Per aquella mateixa zona, hi ha altres exemples de *coa* equivalent a 'cova', en aquests casos amb el substantiu en la seva forma primitiva, sense sufixació diminutiva, una vegada en singular i una altra en plural, i seguit de sengles adjectius que el determinen.

Al terme d'Ulldemolins, els noms formats amb *coa* són caiguts en desús i no hem trobat ningú que sàpiga, o sospiti, quin indret podien designar. Però els documents aclareixen sense ambages que *coa* és igual a 'cova'. Dos llibres de les vàlues del segle XVI parlen de terres dites «la Coa Longa», o Llonga, i un d'ells fa constar la proximitat de la Fanecada. Un altre llibre de la mateixa naturalesa, només una mica més tardà, però d'aquell mateix segle, anota «la Cova Llonga» confrontant amb la Fanecada. Salta a la vista que totes tres aportacions es refereixen a la mateixa peça

de terra, en la qual hi devia haver una cova, com tantes altres n'hi ha per aquell territori enclavat entre Montsant i la serra de la Llena.

Al segle XVII, un altre llibre, també de les vàlues, d'aquella mateixa localitat, inscriu «terra campa a la Coarasa» i fa notar que, a més de terra campa, hi ha coves: «coves y terra campa a la Coarasa».

La mateixa paraula composta amb *coa* -o *cua* segons la pronunciació de persones més joves, que no han fet de pagès, encara que en procedeixen-, es troba a Siurana, però actualment utilitzada en plural i amb la particularitat que mai no va precedida d'article, ni quan se sent -perquè encara s'utilitza- ni quan es llegeix -sempre en singular en els documents-, tret d'un cas modern que anotarem. Ja surt *Coarasa* en un protocol notarial de l'any 1229, i hem anat veient «choa rasa» (1322), «coa rasa» (1419 i 1506), «Corasa» (1559) i «Coarrasas» (1724). L'única vegada que l'hem vista amb article al davant també hem observat modificació tant del substantiu com de l'adjectiu: «dicta la cua rassa». Era el 1606, i segurament que l'escrivà no devia haver copiat el nom amb prou fidelitat.

El nom de la partida de terra és el mateix que porta el barranc -bastant fondo i generalment eixut, que tenia conreus a la seva part baixa-, afluent del riu de Siurana per la seva vora esquerra. S'hi devia referir un document de l'any 1233 que parla de la coma de Caudarasa. El mateix nom de Coesrases és el que portava el camí -ara abandonat i intransitable- que per aquella obaga connectava Cornudella amb Arbolí. Tanmateix, no sembla que *coes*, en aquest cas, a Siurana, hagués estat generat per la presència de «coves». Gent que ha transitat per aquell sector afirma que per allí no hi ha cap cova, com no n'hi acostuma a haver -diuen- en territori de pissarra, que és el material que hi ha en aquella zona. Les coves són en els cingles blancs i els roigs, és a dir, en els de calç i els d'arena, o fins i tot en els de guix, però no n'hi ha mai en país de llicorella. L'última confirmació de l'absència de coves en el sector de Coesrases ens ha vingut de part d'un terratinent que hi ha habitat i treballat des de la seva infància fins ara fa poc, quan ja vuitantaneja.

Davant d'aquesta constatació, es pot pensar que el nom aci deu procedir d'un antropònim. En el document més antic que hem citat, de l'any 1229, apareixen Johan, R., Guillema, Maria i Y. «Caudarasa» i «Cauda rasa». Després de Y. Caudarasa, al foli següent, consta Y. Coarasa, sens dubte per designar la mateixa persona. És el cas que comenta Mateu Morro de pseudollatinització de *coa* per «cauda», per confusió etimològica de l'escrivent, que va interpretar erròniament que *coa* era equivalent a 'cua'. Tornant a Coesrases de Siurana, una hipòtesi pot ésser que la família Caudarasa/Coarasa havia posseït terres en aquell bocí del terme i el nom del propietari s'hi va quedar adherit, tal com va passar amb el Llong actual, en una altra banda de terme, procedent de Ferrarius Lonch anotat l'any 1315; i probablement també amb la cova de l'Astruc, un prenom -i també Astruga- que es va aplicar a diversos cognoms de Siurana, antigament.

No hem sabut trobar que cp etimòleg parli de *Coesrases* i Mateu Morro ja fa constar que quan Joan Coromines analitza *Coanegra* sembla que no tria el bon camí per a arribar a conclusions satisfactòries, tot i que el mateix filòleg eminent anota la

pronunciació *koéta* corresponent a ‘coveta’ en alguns llocs del País Valencià (DECat. II, 1022a4, s.v. Cova), i *coeta* també figura a la llista de derivats i compostos de la pàgina següent, però no hi consta «coa» ni «coes». El cas de «la Coa Longa» i «la Coa rasa» d’Ulldemolins és anàleg -per la presència de coves- al de les «Cuetes Llargues» de Prades, a què ens hem referit més amunt, però no és comparable -per absència de coves- al de «Coesrases» de Siurana.

No sabem si hi ha presència de cova a la petita partida de terra coneguda per *la Coa* del terme de Riudecanyes, però el nom hi fa pensar i també contribueix a fer-hi pensar que Dolors Roigé, l’autora del recull d’onomàstica d’aquell terme municipal del Camp de Tarragona (Centre d’Estudis de la Comarca de Reus, 1989), aporti en aquella entrada l’opinió expressada pel Dr. Joan Veny, el 1960, sobre la relació entre «coa» i «cauda».

Tampoc Jaume Sabaté no parla de cap cova quan descriu un bocí de terra anomenat *la Cua* -pronunciat *kóe-*, al terme de Torroja (Institut Cartogràfic de Catalunya/Societat d’Onomàstica, 1995). Amb una certa circumspècció -potser és una interpretació popular, més pròxima a una anècdota inventada, sovint necessària, que no pas al resultat d’una observació primmirada-, atribueix el nom a la forma que té aquella parada, «d’una llarga cua», i el document que aporta és molt tardà i no gens explícit perquè pugui conduir a cap aclariment.

EXEMPLARS ENDARRERITS DEL “BUTLLETÍ INTERIOR”

La Junta Directiva comunica que té disponibles les quantitats d’exemplars endarrerits del “Butlletí interior” que s’indiquen per a cada número a la relació següent:

XV	2	XLIII.....	6	LVI	63
XXIX	9	XLIV	6	LVII.....	58
XXXI	13	XLV.....	55	LVIII.....	106
XXXII.....	8	XLVI	32	LIX	43
XXXIV	3	XLVII.....	46	LX.....	53
XXXV	7	XLVIII.....	5	LXI	47
XXXVIII	17	XLIX	5	LXII.....	22
XXXIX	44	L-LI	65	LXIII.....	15
XL.....	3	LII.....	69	LXIV	46
XLI	17	LIII	69		
XLII.....	28	LIV-LV.....	67		

Tots aquells socis que hagin ingressat a la Societat d’Onomàstica després de l’aparició de cadascun dels números esmentats i que estiguin interessats a disposar d’algun d’aquests exemplars, els poden demanar al Secretari de la Societat i els seran tramesos als preus de 750 o 1000 pessetes cadascun, segons el gruix del volum.

NOMS DE CARRER BARCELONINS D'ORIGEN INSÒLIT

Vicenç BIETE FARRÉ

Esbrinar l'origen dels topònims pot portar sovint a conclusions errònies. Si no es disposa de testimonis fidedignes, orals o documentals, és molt fàcil d'equivocar-se. Fullejant un nomenclàtor d'aparició força recent (Jesús PORTAVELLA, *Diccionari nomenclàtor de les vies públiques de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, 1996), he trobat uns quants casos que m'han semblat paradigmàtics i que potser val la pena de conèixer. Els enumero tot seguit.

Carrer d'Alloza. L'actual barri de Porta es troba situat entre els antics municipis de Sant Andreu de Palomar i Horta. Fa més de seixanta anys dominaven en aquest lloc, més que altra cosa, els camps de conreu i, escampades, algunes escadusseres masies. Tanmateix, alineats als carrers incipients, s'anaven alçant els primers grups de cases. La distribució de la correspondència, doncs, no devia resultar massa fàcil. El carter que se n'ocupava es deia Salvador Alloza Alloza i era fill de Barcelona, on havia nascut el 1897 i on va morir el 1976. Per tal de facilitar el repartiment del correu va recomanar als veïns que afegissin a les seves respectives adreces la paraula "Alloza" amb vista a localitzar més fàcilment la correspondència a carteria. Doncs bé, en un dels carrers del barri va estar-hi penjat, durant força temps, un rètol de fusta amb aquesta paraula, la qual, a la llarga, va acabar sent oficialitzada com a propi nom del carrer.

Avinguda d'Elies Pagès. Prop del cementiri de Sant Genís dels Agudells hi havia uns horts que eren propietat d'un important floricultor. A la tanca, un rètol feia constar el nom del seu amo: Joan Campany (àlies Pagès). Quan es va urbanitzar l'indret s'obrí un carrer en terrenys de l'heretat veïna Mas Carbonell, però a l'hora de batejar-lo va predominar el record, per bé que curiosament deformat, del sobrenom del floricultor, i va ser retolat Avinguda d'Elies Pagès.

Carrer de l'Escull. En obrir un carrer nou a Sarrià es va acordar de retolar-lo amb el nom d'Arrecife i dedicar-lo a la capital de Lanzarote. Quan es va procedir a la normalització lingüística dels noms de les vies urbanes de Barcelona, es va confondre el d'aquesta ciutat canària amb el mot que defineix les roques a flor d'aigua, i així la via va quedar batejada Carrer de l'Escull.

Carrers del Lleó, del Tigre i de la Paloma. Aquests són els noms respectius de tres carrers contigus del Raval, el tercer dels quals no sembla lligar massa amb els altres dos. Segons la tradició popular, aquests noms eren els de dos gossos i una gossa que guardaven un hort, segurament del propietari dels terrenys, en l'època en què es varen urbanitzar (1847).

Carrer del Pacífic. No hauria estat gens estrany que a l'oceà Pacífic, talment com es va fer amb l'Atlàntic, se li hagués dedicat un carrer a Barcelona, però pel que sembla no va ser pas així.

En aquest indret de la Sagrera vivia, a les darreries del segle passat, un rajoler anomenat Josep (o Joan) Urpí, persona molt apreciada pels veïns per la seva bondat, mansesa i benvolença. Doncs bé, el seu record va fer que el carrer on va residir fos batejat amb un adjectiu que reflectia aquestes qualitats: Carrer del Pacífic.

Carrer del Penyal. Un cas semblant al del carrer de l'Escull es va produir en ser normalitzat el nom de l'actual carrer del Penyal, situat part damunt de la Font d'en Fargues. En el seu origen havia estat dedicat a Norberto Peñasco y Galí, un propietari d'aquells terrenys que era militar i que visqué durant la segona meitat del segle passat. Retolat en castellà "Calle de Peñasco" i convertit temps després en "Calle del Peñasco", va ser traduït Carrer del Penyal.

Carrer de l'Eterna Memòria. Maria Miquela de Borràs i de Valls va quedar vídua, el 1837, de Joan Antoni de Peguera i de Bayllet, descendent d'un llinatge de cavallers i nobles. Deu anys més tard, malgrat haver-se tornat a casar, Maria Miquela va voler perpetuar el record del seu primer marit, el qual, segons ella mateixa, "hizo su felicidad". Va aprofitar, doncs, la parcel·lació d'un terreny que tenia al Camp de l'Arpa per demanar que un dels carrers que es varen obrir li fos dedicat, i que un altre fos retolat Carrer de l'Eterna Memòria.

Carrer del Pistó. A la banda de muntanya de la barriada del Clot s'obre un entramat de carrers que, fins no fa pas massa anys, estaven bastant deixats de la mà de Déu. Sembla que el segle passat un veí d'un d'aquests carrers, cansat de veure que no li donaven nom, va pintar-hi amb pintura negra el nom del Pistó. Resta, tanmateix, una incògnita: la motivació que l'induí a posar aquest nom. Qui sap si no estava relacionat amb la seva feina. Sigui com sigui, així va quedar, i l'any 1900 ja constava com a Carrer del Pistó.

Carrer del Poeta Cabanyes. Un dels carrers, al Poble Sec, que s'enfilen pel vessant de Montjuïc duu el nom de Poeta Cabanyes i està dedicat actualment a Manuel de Cabanyes. De fet, però, aquest carrer s'havia anomenat, fins l'any 1949, carrer de Cabanyes, en memòria de Francesc Cabanyes, capità d'una companyia de miquelets que formà part de les tropes catalanes que el gener de 1641 derrotaren a Montjuïc l'exèrcit castellà. Va ser per raons polítiques, doncs, que se substituï el patriota pel poeta.

Carrer de la Santa Creu. A Gràcia, i a banda i banda de l'església de sant Joan, es troben els carrers de l'Església i de la Santa Creu. Tot i que el nom d'aquest darrer,

per la seva ubicació, sembla prou escaient, en realitat és traducció de Santa Cruz, forma adulterada de Santacruz, cognom, segons la documentació, d'un escultor barceloní del segle XVII a qui va ser dedicat.

Passatge de Talsa. En realitat, el nom d'aquest passatge del Poblenou es correspon amb l'acrònim de l'empresa "Tintes y Aprestos de Lanería, S.A." (TALSA), que l'any 1932 comprà la finca als propietaris de l'indret. Un cas encara més xocant el trobem en un polígon industrial de Cornellà de Llobregat, el qual, en ser urbanitzat, va engolir l'antic camí que duia a l'empresa "Fábrica de Artículos de Material Aislante" (FAMA) i que tothom coneixia pel camí de la FAMA.

Doncs bé, en ser retolada, la nova via es va convertir en Avinguda de la Fama.

Carrer del Temple. Quan es va urbanitzar la Zona Franca, i atenent al seu caire industrial, la majoria de carrers van ser retolats amb noms referents a la metal·lúrgia: Cobalt, Ferro, Acer, Estany, Plom, Cisell, etc. La retolació havia estat feta en castellà, i un dels carrers va ser batejat, seguint aquella línia, "calle del Temple". En ser l'hora de normalitzar aquests noms, aquest darrer carrer esdevenia carrer del Tremp, amb la qual cosa podria haver creat confusió amb el que porta el nom del municipi del Pallars Jussà. Es va deixar el nom, doncs, tal com era, tot i que naturalment no té relació amb cap edifici religiós.

Carrer del Torrent de les Flors. Un dels exemples més coneguts de deformació de noms de carrers és el del Torrent de les Flors, a l'antiga vila de Gràcia. De fet, el traçat de la via no es corresponia amb cap antic curs d'aigua, i es considerava que havia estat retolada amb els cognoms del propietari dels terrenys, Manuel Torrente Flores, els quals posteriorment s'haurien deformat en Torrente de las Flores. Doncs bé, pel que ara se sap no va ser així, sinó que el mateix propietari va considerar més escaient aquest darrer nom i va renunciar a posar els seus cognoms. Efectivament, tot i que Torrente va viure fins l'any 1916, el carrer ja es deia Torrente de las Flores el 1862.

UN NOM SENSE PERSONA: ELENA FRANCIS

El consultori radiofònic d'Elena Francis va resoldre durant trenta-set anys els problemes i frustracions relacionats amb l'amor, la família i el sexe de moltes dones. Va deixar d'emetre's al 1984, i només aleshores es descobrí que en realitat la mítica senyora era un equip de periodistes i psicòlegs. Uns quants anys més tard un d'ells, Juan Solo Viñolo, s'atribuí l'exclusiva paternitat dels guions, cosa que va motivar un contenciós, que encara dura, amb la família Fradera-Bes, propietària del famós consultori. El nom de la seva fictícia protagonista havia estat inspirat en el d'un dels membres de la família, Francesca Elena Bes i Calvet.

JMAiO

MASSA-/SAMA- < MÄNZIL EN LA TOPONÍMIA CATALANA

Pere BALAÑÀ i ABADIA

Com va fer observar el Dr. Antoni Maria Badia i Margarit en la interessant ponència sobre *Dialectologia i toponímia*, que va cloure el XX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica (Vilafranca del Penedès, 12 de maig de 1996),¹ és molt possible que en els noms de lloc catalans que comencen amb *massa*-² -sense pretensions d'exhaustivitat citaré Massadella (Navars, Bages), Massalali (Tavernes de Valldigna, Safor), Massalavés (Ribera Alta), Massalcoreig (Segrià), Massalet (Ribera Alta), Massalfassar (Horta), Massalió (Matarranya), Massalocans, Massaluca, Massalucà, Massalucans, Massalucar,³ Massamagrell (Horta), Massamardà (Alboraia, Horta), Massanassa (Horta), Massanella (Mancor, Mallorca), Massarajos (València), Massarrúbies (Lladurs, Solsonès) i Massasseli (Alzira)-,⁴ s'hagi produït una contaminació o un creuament entre els derivats de l'àrab *mänzil*, que traduirem per ara com "assen-tament" (de l'arrel àrabiga *näzala* "instal·lar-se") i els del llatí *mansio*, amb un significat força similar.

Per això, si volem destriar l'ètim correcte en cada cas, els haurem d'estudiar un per un. I potser un pas previ consistiria a determinar amb precisió el significat del mot àrab *mänzil*, de la mateixa manera que hom ho ha fet, per exemple, amb *kanîs.sa*, en principi "lloc de culte"⁵ i amb els diferents noms que designen establiments humans en temps de presència islàmica: *qärya* (alqueria), *d'ä ya* (aldea), *qäl'a*, *qäs'r* i *h'is'n* (castell, fortificació), *münya* (residència d'esbarjo), *bürj* (torre), *manära*, *h'iräs.sa* i *t'äli'a* (guaita, guàrdia, talaia), *ribät'* (ràpita), etc.⁶

Tanmateix, podem observar que la majoria d'aquests topònims corresponen a la dita Catalunya Nova, que va rebre una influència musulmana més persistent entre els segles VIII i XII, al País Valencià i a les Illes. El mateix Joan Coromines, tant als *ETC* com a l'*Onomasticon Cataloniae* (*OC* des d'ara; vol. I, pàg. 29) els atribueix generalment un ètim àrab format a partir de *mänzil* (amb diversos significats: hostel, alberg, establiment, posta, etc.). Així, al mapa V dels *ETC* són considerats com a procedents de l'àrab *mänzil* > *massa*:- Massalcoreig (nº 64), Massalió (77), Massaluca (104), Massalfassar (157), Massanassa (189), Massalavés (217), Massalali (230) i Massanella (409). Fins i tot el filòleg de Pineda afirma que *mänzil* ha esdevingut *maxa*- (Maxalari, a Mallorca).

Quedi per a una altra ocasió, o per publicar en una revista especialitzada en ara-

bisme, i amb l'aprofitament sobretot de les fonts històriques medievals, l'estudi dels significats múltiples que va rebre el mot àrab *mānzil* al llarg de l'estada dels musulmans a Al-Àndalus (segles VIII-XVII, si comptem el període dels moriscos).

Ara, però, voldria fer constar que entre la primera i la segona edició de *Els noms de lloc de Catalunya* (Barcelona, Generalitat, 1989 i 1990, respectivament), gràcies a les competències que l'administració autonòmica exerceix respecte als topònims del Principat, l'antic municipi de Cànoves va canviar el seu nom pel de Cànoves i Samalús, i aquest darrer plantejava una problemàtica que no havia estat encarada. Vaig dir llavors, en primer lloc, que els filòlegs catalans de renom en els àmbits de la toponímia o de l'antroponímia (Coromines, Moreu-Rey, Alcover, Moll) no s'havien vist amb cor d'explicar l'etimologia o el significat de Samalús. I després vaig suggerir que aquest nom de lloc podia ser un compost dels constituents àrabs *sāma* "torre, minaret, capella" i d'un altre indeterminat però precedit de l'article *al-*.

Ajudava a la versemblança d'aquesta proposta la proximitat d'altres noms de lloc àrabs mantinguts vius al Vallès, els quals havia pogut anar interpretant al llarg dels anys (Vallcàrquera, El Fou, Rifà, Llibre, Malanyanes, Marata, etc.). Però l'origen concret de Samalús quedava una mica "despenjat".

Si tenim en compte que les formes més antigues del topònim Samalús que tenim documentades (*Samaluz*, *Semalus*), repetides durant tot el segle XI i començaments del XII (anys 1002, 1007, 1023, 1098 i 1120), possiblement són només el testimoni antic d'una metàtesi constatada per a d'altres llocs de parla catalana, aleshores Samalús seria senzillament una variació fonètica de Massalús, com Samalcoreig és encara la pronúncia vulgar de Massalcoreig (Segrià) a diversos indrets del Baix Cinca.

En donen fe tant els autors actuals de la zona (Hèctor Moret i Coso, estudiós de la toponímia de Mequinensa) com alguns ja tradicionals. Així, Cels Gomis, en publicar les *Follies [de Fraga, Mequinensa i Tortosa]*, al "Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya" (Barcelona), VII (1897), pàgs. 113-114, escrivia les següents corrandes populars:

*A Samalcoreig comença / la flor de les catalanes
/ a la Granja [d'Escarp] bocatoves, / y a Torrent les
esmolades (folia particular de Fraga).*

*A Samalcoreig, ay!, ay! / a Serós, no tindràs fret
/ a la Granja, ay, ay, ta mare! / y a Mequinensa, no res!
(folia particular de Mequinensa).*

Així, doncs, és ben possible que a més a més de *mānzil* > *massa-*, hàgim de contemplar en d'altres ocasions en la toponímia catalana l'ultracorrecció *massa-* > *sama-*. Per consegüent, si Massalcoreig va ser sens dubte el feu d'alguns membres de la tribu àrab de Qurāyx (*mānzil Qurāyx*), Samalús devia ser originàriament un *mānzil Aws* "l'assentament dels Aws", tribu aràbiga que procedia de la ciutat de Medina, on el profeta Mahoma havia emigrat des de la Meca l'any 622 a. C., data d'inici de l'hègira.

Que aquesta metàtesi no és única ni aïllada ni inversemblant, ho demostra el fet que també la trobem en el castellà medieval: *Zama* en lloc de *Maza* (equivalent del català *massa*-): Zamamorales al costat de Mazarambroz “la residència d’Amrús”.

NOTES

1. Ressenya dels actes a V[icenç] C[arbonell i Virella], *Del XXII Col·loqui de la Societat d’Onomàstica*, “Butlletí Interior. Societat d’Onomàstica” (Barcelona), LXIV (març [juliol] 1996, pàgs. 45-46.
2. En grafies antigues també apareix en la forma *maça*:- Maçalban (Carme Barceló Torres, *Toponímia àrabica [sic] del País Valencià. Alqueries i castells*, València, Ajuntament de Xàtiva, 1983, pàg. 267. D’altra banda, no estem segurs que sigui etimològicament equivalent la variant *masse*-, com ara a Masserof (terme municipal de Xaló, Marina Alta; Joan Coromines, *Estudis de toponímia catalana [ETC, des d’ara]*, mapa V, nº 286), perquè més aviat sembla un derivat de les arrels àrbigues *sārafa* o *s’ārafa*.
3. Els cinc darrers es troben documentats en la microtoponímia de diversos pobles catalans (Gandesa, Albinyana, Cabassers, etc.), segons les monografies i articles publicats respectivament per Antoni Monner, Miquel Porcar i Vicenç Biete.
4. A més d’obres generals (*Gran Enciclopèdia Catalana* i *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*), he buidat els *ETC, Entre dos llenguatges*, del mateix Joan Coromines, i el llibre citat de Carme Barceló.
5. Treballs de Samsó i Epalza que incloc a la *Bibliografia comentada de l’Islam a Catalunya (713-1153)*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, en premsa (fitxes nº 1.196 i 539, respectivament).
6. Sobre el valor semàntic precís de *mūnya*, vegeu Epalza (fitxa nº 548 del treball citat a la nota anterior) i l’excel·lent -i recent- monografia de Vincent Lagardère relativa a l’agricultura i a l’hàbitat rural andalusins (fitxa nº 1.452). Pel que fa a *h’irās.sa* “guàrdia”, fossilitzat en la toponímia catalana sovint en la forma actual Cirera, el desenvolupament més ampli l’he fet a *Vestigis de la dominació islàmica a la Conca de Barberà: La toponímia del terme de Llorac* (fitxa nº 184). Les ràpites han estat objecte d’un congrés internacional monogràfic (fitxa nº 1.119) i, en aquest mateix butlletí, de l’atenció d’Epalza (nº LVII, juny 1994, 35-47).

SORT

Aquest nom va resultar d’allò més apropiat per a aquest poble del Pallars Sobirà pels importants premis de loteria que l’afavoriren els anys 1994 i 1995. L’administració local de loteria, ja desbordada per la clientela, s’ha ampliat a botiga d’articles màgics de tota mena, des d’imatges de Sant Pancraç a olis màgics, passant per amulets, potes de conill i tot allò que hom vulgui trobar-hi. Per molts anys.

JMAiO

LA RELACIÓ SIGNIFICANT/SIGNIFICAT EN *SOLITUD* DE VÍCTOR CATALÀ I A *RELÍQUIA* D'EÇA DE QUEIRÓS: UN REFLEX D'ONOMÀSTICA COMPARADA

Montserrat VILLAS i CHALAMANCH

Fe d'errates

A causa d'haver-se esbarriat fortuïtament les compaginades d'aquest treball, que va ser publicat en el número LXIV (març 1996) del Butlletí, el text va aparèixer amb algunes errates. Tot lamentant aquest fet, registrem ara les més importants.

Pàgina 10, punt 1.1. (REALS). On diu “En total l'Ànim hi surt un 0,0485%” ha de dir “En total l'Ànima hi surt un 0,04856%”.

Pàgina 13, punt 2.2. (NO REALS), i 17, punt 8.2.1. (OCELLS). On diu “Mariane-la de la Vall” i “Marianela” ha de dir “Marialena de la Vall” i “Marialena”.

Pàgines 15, punt 7.1. (REALS); 24, punt 11.3. (OFICIS. PROFESSIONS. ESTAMENTS), i 26, punt 16.1. (TOPÒNIMS). On diu “Sant Pere” i “Sant Pere de Roma” ha de dir “Sant Pare” i “Sant Pare de Roma”.

Pàgina 20, punt 10.1.1. (DEPRESSIONS). On diu “Colls(el)” ha de dir “Coll(el)”.

Pàgina 23, punt 10.8.2. (UTENSILIS. OBJECTES). On diu “Anal del rei(l’)” ha de dir “Anap del rei(l’)”.

Addenda

L'autora del treball, a qui agraïm la comprensió demostrada, aprofita aquesta sensible circumstància per afegir el següent:

Pàgina 12, punt 1.2. (NO REALS). Els significats de “crusca”, “cruscar” i “Cruscat” són extrets de les corresponents accepcions del *DCVB* d'Alcover-Moll.

Pàgina 30. Bibliografia. Cal afegir-hi:

ALBAIGÈS, Josep M. (1988): *Diccionari de noms de persona*, Edicions 62, Barcelona.

ELS “BARRUFETS” I LA SEVA ASCENDÈNCIA

Pere BALANÀ i ABADIA

Al número LXIV, del març del 1996, pàg. 59, l'amic Josep Maria Albaigès i Olivart va tenir la gentilesa de referir-se al cognom Barrufet seguint una teoria etimològica que jo havia suggerit fa uns quants anys a Juneda, on molts dels seus habitants es diuen així, encara que únicament ens refiéssim del llistat de telèfons. Coromines (*DECAT*, I) remet el mot comú “nom popular del diable; follet” al verb “brufar”, però no l'explica en detall. Aquí només voldria afegir algunes consideracions sobre l'etimologia d'aquest cognom tan difós gràcies als personatges del còmic.

En primer lloc, sembla molt probable que també els cognoms *Rufà*, *Rufach* i *Rufat* derivin del mateix ètim, sense el mot inicial que designa en àrab la paternitat: *Abú*. Aleshores, més aviat que *'Arafàt* potser convindria pensar en un nom propi àrab de l'arrel *ràfa`a* “aixecar, enlairar”, molt productiu en antroponímia: *Ràfi`* i *Rifà`a* són documentats a Al-Àndalus durant l'Edat Mitjana (*Estudios Onomástico-Biográficos de al-Andalus*, Madrid, C.S.I.C., 7 volums, 1988-1995). De la mateixa arrel, igualment el nom *Raffà`* (freqüent al *Llibre del Repartiment de València*), precedit d'*Abú*, hauria acabat pronunciant-se segurament de la mateixa manera: *Barrufet*.

Però no podem rebutjar altres possibilitats, ja que, atenent al vocalisme, també un ètim *Abú Rafíq* (a l'origen del cognom Rafeques), podria haver esdevingut *Bu Rafíq* > *Barrufíq* > *Barrufit* > *Barrufet* (Carme Barceló Torres, *Toponímia àrabica* [sic] *del País Valencià*, pàg. 5). Pel que fa al consonantisme, el canvi *-q* > *-t* en la fonologia històrica aràbiga-catalana ha estat ben demostrat per Joan Coromines, tant al *DECAT* com a l'*OC*.

Tanmateix, si per al cognom Barrufet acceptem l'ètim *Abú 'Arafàt*, l'evolució fonètica aproximada seria la següent: *Abú 'Arafàt* > *Bú 'Arafàt* > *Burrafàt* > *Barrufàt* > *Barrufet*.

Finalment, convé dir que el nom *'Arafàt*, a més de la seva fama, perquè és el cognom del cèlebre líder de l'OLP (Yàs.sir *'Arafàt*), significa actualment “el lloc de reunió dels pelegrins musulmans”; que també és un topònim, el nom d'una vall propera a la Meca on es concentren els musulmans practicants el dia 9 del mes anomenat *d`ú-l-h`ijja* “el de la peregrinació”; i que ha arribat a ser un símbol de la unitat islàmica (Abdul Wahid Hamid, *The book of muslim names*, pàg. 32b). L'arrel aràbi-

ga *ʿārafa* “saber, conèixer”, d’una altra banda, va originar el nom d’ofici *ʿarràf* “l’endeví”, usat per cognomenar alguns membres de la comunitat islàmica de València segons l’esmentat *Llibre del Repartiment*.

CARRERS AMB MAL NOM: EL CARRER *CARDAIRE*

Tot i que el nom d’aquest carrer de Terrassa prové del molt respectable ofici de cardar la llana, els veïns en fan una segona lectura -ai, si Freud aixequés el cap!- que troben incòmoda a l’hora de donar l’adreça. Per aquesta regla de tres, a la ciutat de Barcelona hi hauria força persones amb tot el dret de demanar també canvis de nom: els dels carrers Cardener, Carders i Cardona, que també té plaça. O, posats a malpensar, els del carrer de la Palla o els de la baixada de la Combinació.

Si la iniciativa arrelés entre els ciutadans, no dubtem que els veïns dels carrers Abd-el-Kader, Fastenrath, Mestre Serradesanferm o Mossèn Masdexeixart reclamarien el dret indiscutible de rebre les cartes dels amics que no gosen escriure’ls a una adreça tan complicada.

La campanya continuaria amb els abstemis dels carrers Jerez, Ginebra o Cardenal Mendoza -un conyac excel·lent-, o amb els ateus que hagin tingut la mala sort d’anar a parar als carrers Beates, Ave Maria o Verge. Contraatacarien els afectats per la ridícula de viure al Camí de Cal Totxo, Foc Follet o Institut Frenopàtic, o al ben curiós carrer Ja hi som.

Els votants del PP de la plaça Maragall, els conservadors del carrer Vintró i els anticonvergens de Can Pujolet o del carrer Joaquim Molins també farien cua al registre.

I, en canvi, ¿qui no voldria viure al carrer Belladona, Bellaboca, Bellavista i Llibertat, o als carrers Petons, Mímoses i Enamorats?

Eli RIERA (“Vang”, 7/6/96)

CANÇONS BURLESQUES, PENJAMENTS I RENOMS COL·LECTIUS A LA COMARCA DEL MONTSIÀ¹

M. Carme LLEIXÀ i TAL

Tradicionalment les relacions de veïnatge han originat un tipus de folklore burlesc i de picabaralla entre els pobles que avui dia sembla que es va perdent. Els motius de les baralles i burles entre els pobles són diversos, però les seves manifestacions orals tendeixen a seguir sempre uns mateixos esquemes. En l'estudi que presentem hem agrupat per temes el material que hem recollit a Amposta, Mas de Barberans, la Sénia, Santa Bàrbara, Sant Jaume d'Enveja i Ulldesona. Com podem veure, els temes es repeteixen, tot i que amb lleugeres variacions, a la majoria dels pobles estudiats. Això és fàcil d'entendre, ja que si algun vilatà es veia atacat per algú d'un poble del qual no tingués res a dir, podia atribuir-li alguna història referida a algun altre lloc, només modificant-la mínimament.

Un dels primers àmbits en què es fa evident la diferència entre pobles -i que és, per tant, motiu de burla- és en la parla. Les diferents maneres de parlar fan que la majoria de gent de la comarca del Montsià, en sentir anomenar la Cava, afegeixi "De la Cava i *au*"², o també "A la Cava *mano meu*"³. A Sant Jaume d'Enveja aquestes expressions no sonen com a estranyes, ja que també hi són utilitzades, així que quan es refereixen a la Cava diuen "A la Cava *aita mana*". Encara a Amposta hem recollit "A la Cava *mana, garrida, garruda*". Com a renom col·lectiu, els caveros són anomenats "*ximanos*" a Ulldesona, també per la manera de parlar. També hi ha un acudit, referit a la Cava, bastant estès per la comarca del Montsià. Diu així:

"- Es veritat que a la Cava parreu com los gossos?
- *Au, au, au.*"⁴

---

1. Aquest treball té com a idea primera un estudi de les relacions entre els pobles de la comarca del Montsià a través dels penjaments que es dedicaven els uns als altres, suggerit pel Doctor de la Universitat Rovira i Virgili, Josep M. Pujol, i és una ampliació d'un article publicat a la revista *Raïls* amb el títol "Com més veïns..." en el número 4, corresponent a la tardor de 1994.

2. Hem recollit aquesta expressió a la Sénia, Santa Bàrbara, Amposta, Mas de Barberans i Ulldesona.

3. Recollida a Santa Bàrbara, Amposta, Mas de Barberans i Ulldesona.

4. Aquest acudit s'atribueix a un barceloní. La resposta del *cavero* era:

"-I els de Barcelona quan parreu sembla que trenqueu *anous*.

-No ho crec, no ho crec".

Encara que la Cava sembla emportar-se el “premi”, pel que fa a les burles sobre la manera de parlar, altres pobles tampoc no se n’escapen:

“A Tortosa en diuen *buai*,
a la Cava *mano meu*,
a Sant Jaume *mano, barraca*,
i al Perelló *fe de Déu*.”⁵

A Sant Jaume d’Enveja, en referir-se al Perelló diuen: “Al Perelló *fe de Déu*” i “Al Perelló *Paco, la vidella*”.

Sant Carles de la Ràpita, normalment anomenat simplement la Ràpita per la gent dels pobles veïns, té també algunes expressions atribuïdes. Així el renom dels rapitencs a Sant Jaume d’Enveja és “*danxa*”⁶. També a Sant Jaume i a Mas de Barberans es diu “A la Ràpita *padrina*”. Els habitants de Mas de Barberans són “els del mas del *peraque*”.⁷ Quan es parla de la Sénia es diu “A la Sénia *ja en donen*”.⁸ Per acabar, els d’Uldecona es burlen dels d’Alcanar perquè quan van posar la llum deien que havien posat la *corrença*.

Un altre camp estudiat és el dels renoms col·lectius. N’hem recollit de referits a pobles del Montsià i a pobles de les comarques properes. Així els d’Alcanar són els de “*la fava clara*”. Hi ha, fins i tot, cançonetes:

“A Uldecona són *favuts*,
a Alcanar, *la fava clara*,
a la Sénia, *els mascarats*,
i a Rossell, *la gitanada*.”⁹

A Mas de Barberans hem trobat dues cançons que comencen igual que la que hem vist:

“A Uldecona són *favuts*,
a Alcanar, *la fava clara*,
i el *burro* del masover
an un lliscó s’aufegava.”¹⁰

---

5. Aquesta cançoneta, recollida a Mas de Barberans, l’hem trobada també a Uldecona, amb algunes modificacions: “A Tortosa diuen *guai*
al Perelló *fe de Déu*,
a la Ribera *barraca*,
i a la Cava *mano meu*.”

6. *Danxa* és la pronunciació local de *llença*.

7. Recollida a Mas de Barberans.

8. Recollida a Mas de Barberans i a la Sénia.

9. Aquesta cançoneta l’hem recollida a la Sénia amb dues versions. Una és la que ja hem vist i que hem recollit també a Uldecona; l’altra, pràcticament igual, és aquesta:

“A la Sénia, *els mascarats*,
a Rossell, *la gitanada*,
a Uldecona, *los favuts*,
i a Alcanar, *la fava clara*.”

10. Els dos darrers versos fan referència a la història del *burro* i del *lliscó*, atribuïda a Mas de Barberans i que ja explicarem en parlar de les històries.

L'altra és aquesta:

“A Ulledecona són *favuts*,
a la Galera, *xerraires*,
Santa Bàrbara, *llanuts*,
i a Masdenverge, *rampaires*.”

Hem vist en aquestes cançons alguns renoms col·lectius. Intentarem ser un poc més sistemàtics i, per ordre alfabètic, posarem els que hem recollit:

“A Alcanar, *la fava clara*.”¹¹
“A Alcanar, *moros*.”¹²
“A Benicarló, *caduferos*.”¹³
“A Camarles, *los de la boquera*.”¹⁴
“Caveros, *congós*.”¹⁵
“Caveros, *orugues*.”¹⁶
“Deltebre, *baldaneros*.”¹⁷
“A la Galera, *sapets*.”¹⁸
“A Jesús i Maria, *partidalencs*.”¹⁹
“Muntellers, *russos*.”²⁰
“A Santa Bàrbara, *planers*.”²¹
“A Santa Bàrbara, *llanuts*.”
“A Sant Jaume, *borets*.”²²
“A la Sénia, *mascarats*.”²³
“A Rossell, *la gitanada*.”²⁴

11. Recollit a la Sénia, Mas de Barberans i Ulledecona.
12. Recollit a la Sénia i a Ulledecona.
13. Recollit a la Sénia i a Ulledecona.
14. Recollit a Sant Jaume d'Enveja.
15. Recollit a Sant Jaume d'Enveja i a Santa Bàrbara. L'explicació és que quan van demanar la independència de Tortosa, els tortosins que hi anaven deien “Això és lo Congo”.
16. Recollit a Sant Jaume d'Enveja. Se'ls diu *orugues* perquè “quan passen, tot ho arrasen.”
17. Recollit a Sant Jaume d'Enveja. Se'ls diu *baldaneros*, perquè totes les festes les celebren amb una *baldanada*. La *baldanada* és una botifarra d'arròs.
18. El trobem a Santa Bàrbara, la Sénia, Sant Jaume, Mas de Barberans i Ulledecona. A Mas de Barberans ens han explicat que se'ls diu *sapets* perquè una vegada hi va haver una pluja de *sapos* i només va arribar fins a la partició. És a dir, només va ploure dins el terme de la Galera.
19. El trobem a Sant Jaume i a la Cava.
20. Recollit a Sant Jaume d'Enveja.
21. Es pot recollir a gairebé tots els pobles de la comarca. *Planers*, més que un renom, és un gentilici. El renom és *llanuts*, que també hem trobat a tots els pobles enquestats.
22. Aquest renom, referit a Sant Jaume d'Enveja, l'hem recollit al mateix Sant Jaume, però és originari de la Cava.
23. Recollit a la Sénia i a Ulledecona.
24. Aquest renom, que hem recollit a la Sénia i a Ulledecona i que apareixia a les cançons que hem vist al principi d'aquest bloc temàtic, té una explicació que hem pogut recollir a la Sénia: “Fa uns tres-cents anys, van fer tres lleis: que el castellà fos la llengua oficial, que tothom tingués *apellits* i que la gent *tenien* que estar empadronats. Hi havia tres famílies de gitanos, que eren Muñoz, Jiménez i Niñerola, i es van afincar a Rossell”.

- “A Ulldecona, *falduts*.”²⁵
 “A Ulldecona, *favuts*.”²⁶
 “A Ulldecona, *robacustòdies*.”²⁷
 “A Vinaròs, *xocolateros*.”²⁸

Una altra mostra d'aquest tipus de folklore és la formació de rodolins que inclouen un topònim, un gentilici o un renom col·lectiu. De vegades aquests rodolins són escatològics:

“A la Galera pixen per la gatera”²⁹

Aquest rodolí sovint va acompanyat del següent:

“A Godall pixen pel badall”.³⁰

A Sant Jaume d'Enveja es diu: “Al Perelló cagalló”. Els ampostins afegeixen:

“Al Perelló, cagalló,
 i a l'Ampolla, bolla”.

Els d'Ulldecona diuen de Canet: “A Canet, la cara bruta i el cul net”. També de Canet hem recollit aquests versets:

“A Canet, de la metda en fan paret;
 dels cagallons, revoltos,
 i de les caguerades, teulades”³¹

A Mas de Barberans, diuen de Xerta:

“Xerta, besa el cul al *matxo*
 i el dimoni que t'*acatxo*”.³²

És clar que els rodolins no són sempre escatològics. De vegades en trobem alguns que intenten atribuir o explicar qualitats dels pobles en qüestió:

-
25. Recollit a Santa Bàrbara, Sant Jaume, i Ulldecona. A la Sénia ens han dit que a Sant Rafel també anomenen *falduts* els habitants d'Ulldecona.
26. Recollit a Amposta, la Sénia i a Mas de Barberans.
27. Els d'Alcanar anomenen *robacustòdies* els habitants d'Ulldecona. El renom l'hem recollit a Ulldecona. Ens van explicar que l'any 1888 hi havia una custòdia molt valuosa i la van robar. Els d'Alcanar deien que l'havien robada els mateixos d'Ulldecona.
28. L'hem recollit a Santa Bàrbara, la Sénia i Ulldecona.
29. Es diu a Amposta, Santa Bàrbara, Sant Jaume i Mas de Barberans.
30. També a Amposta, Santa Bàrbara, la Sénia, Sant Jaume i Mas de Barberans.
31. Aquest l'hem recollit a la Sénia. A Mas de Barberans ho diuen semblant:
 “A Canet, de la merda en fan paret;
 de les caguerades, teulades;
 i dels cagallons, cabirons.”
32. El primer vers d'aquest rodolí l'hem recollit també a Sant Jaume, com una expressió lligada al nom del poble; i a la Sénia com a epleg d'aquests versos:
 “Set cabassos, catorze anes.
 Dotze culs, vint-i-quatre anques.
 Si m'embrutes, t'emmascaro.
 Xerta besa el cul al *matxo*.”

“Les tortosines són llargues i primes,
baixes i *gordes* i pareixen *toxines*.”³³

Dels tortosins, a la Sénia es diu:

“Tortosins, *aubercocs porquins*.”

A Mas de Barberans i a Ulldecona hem recollit, semblant a aquest:

“Tortosins i *aubercocs* porquins,
molts, però roïns.”

És comú a tota la comarca aquest rodolí dedicat als vilatans de Paüls:

“A Paüls, primer *obrin* la boca que els ulls”

I també aquest altre, de Rossell:

“De Rossell, ni dona ni porcell”.³⁴

És clar que els de Rossell, responen:

“Si vols cosa bona,
de Rossell, porcell i dona”.

Dels de Roquetes es diu:

“*Roquetero*, panxa buida i *embustero*”.³⁵

Quan algú envia a un altre a “fer punyetes” és freqüent que respongui:

“A Roquetes, les punyetes, les venen fetes”.³⁶

A la Sénia es diu que “Els de Bel, *an* los dits toquen al cel”, que “Els d’Aldover, *an* paraules queden bé”. I que “De la gent del mas, no en *faces cas*”.

Els habitants de Sant Jaume d’Enveja es riuem de la grandària de Balada, barri de Sant Jaume, amb aquest rodolí:

“Els de Baladeta, van al de Mauricio a fer-se la copeta.”

I als de la Cava els atribueixen les següents qualitats: “Caveros, panxuts i *feos*”.

A la Sénia es diu d’Ulldecona:

“Ulldecona, la bacona,
menja pa i no me’n dóna.”

Si algun nen de Mas de Barberans demana d’anar a Tortosa els pares contesten:

---

33. Recollit a Amposta.

34. L’hem recollit a Sant Jaume, Mas de Barberans i Ulldecona, tal i com l’hem apuntat i a la Sénia amb l’afegitó:

“De Rossell, ni dona ni porcell
mira'l de lluny, i aparta't d'ell.”

35. Recollit a Mas de Barberans.

36. Recollit a Amposta i Mas de Barberans.

“A Tortosa, a cavall de la *rabosa*.” Paral·lelament, si el que demana és anar a Barcelona, es diu “A Barcelona, a cavall de la mona”. La Joana Minguet ha recollit a Ulldecona el següent: “A Vinaròs, a cavall d’un terròs.”

És coneguda a tota la comarca l’expressió “Per Xert, passa-hi despert.”³⁷ Per analogia, a Amposta diuen: “Per Xerta, passa-hi desperta.”

També hem recollit un altre rodolí lligat a una història que es té com a real i amb escenari a Masdenverge:

“A Masdenverge va caure un *globo*
i va *arreplegar-lo* lo fill del *Pono*.”³⁸

Hi ha expressions lligades als noms dels pobles. Una de les més esteses és “Sembles del Mas”³⁹, amb el sentit de poc intel·ligent. Mas de Barberans és també “lo Mas de la Tea” a la Sénia i a Amposta i “lo Mas del Llicsó”.⁴⁰ A Amposta hem recollit “Al Mas, lo més *tonto* fa *relonges*, de fusta”.

Quan algú anomena Santa Bàrbara, hom sol afegir “Santa Bàrbara quan trona”⁴¹, “Santa Bàrbara bendita”⁴² o “Santa Barbara, poble de les xiques *guapes*.”⁴³

Aquestes darreres expressions estan lligades a una cançoneta que hem pogut recollir a Mas de Barberans i Amposta:

“Santa Bàrbara bendita,
poble de les xiques *guapes*,
que *en ves* de tindre una *iglésia*
tinen un corral de vaques.”⁴⁴

---

37. Aquest rodolí, recollit a Amposta, la Sénia, Sant Jaume d’Enveja, Mas de Barberans i Ulldecona, va lligat amb una història explicativa, que hem recollit a Mas de Barberans i a la Sénia en diferent versió. A Mas de Barberans ens han explicat que els *benicarlandos* anaven a Xert en carro i, com que el camí era llarg, aprofitaven per dormir. Però els de Xert, quan arribaven els giraven el carro i els tornaven a enviar cap a Benicarló. A la Sénia ens expliquen que com que anaven adormits, els van prendre el *burro*.

38. Aquesta és la versió recollida a Santa Bàrbara. A Sant Jaume varia el nom del personatge. No és “lo fill del Pono” sinó “lo fill del Tobo”. A Mas de Barberans continuen la història per tal de fer-la més risible:

“A Masdenverge va caure un *globo*
i va *arreplagar-lo* lo fill del Pono
i una xiqueta que *escoquerava*
va *tindre* un *susto* que es desmaiava.”

39. Recollida a Amposta, Santa Bàrbara, la Sénia, Sant Jaume d’Enveja i Ulldecona. A Amposta es diu també: “Sembles del Mas de l Tea”.

40. Recollida a Santa Bàrbara i Sant Jaume d’Enveja com a expressió. La història que origina l’expressió i que ja explicarem és coneguda a tots els pobles enquestats.

41. Recollida a Amposta, Santa Bàrbara, la Sénia, Sant Jaume d’Enveja, Mas de Barberans i Ulldecona.

42. Recollida a Mas de Barberans i Ulldecona.

43. Recollida a Amposta, Santa Bàrbara, Sant Jaume i Mas de Barberans.

44. Aquesta versió és la de Mas de Barberans, a Amposta varien els dos darrers versos:

“que han tombat la *iglésia* nova
per a fer un corral de vaques.”

Godall és “lo racó calent” a Sant Jaume d’Enveja i la Sénia.⁴⁵

A Mas de Barberans, quan un gos està molt prim es diu “*Este gos vist a la Sénia*”. I a Ulldecona es diu de la Cava: “A la Cava, qui matina gaga allà on vol.”

Un motiu de burla freqüent està relacionat amb la mida dels pobles. Un poble se sol riure d’altres de més petits o que considera menys importants. En tenim un magnífic exemple en aquesta cançoneta, que, amb lleugeres variacions, és coneguda a gairebé tota la comarca:

“Mira si he voltado mundo
que he estado en tres capitales:
en Godall i la Galera,
i el Mas de los Barberanes.”⁴⁶

Per dir que en un lloc hi ha molt poca gent es diu irònicament que “hi ha més gent que al Perelló”⁴⁷, que “hi ha més gent que a les Ventalles”⁴⁸, que “hi ha més gent que

---

45. L’explicació d’aquesta expressió és que Godall tenia reputació d’haver-hi molts afers amorosos. A la Sénia ens han explicat una història que explica que a Godall es van barallar dues dones i es van dir de tot. La discussió no va acabar fins que una va dir a l’altra: “Compta com seràs tu, que no has tingut ni *querido*”. Aquesta història també és coneguda a Mas de Barberans.

46. Recollida a Amposta, Santa Bàrbara, La Sénia, Mas de Barberans i Ulldecona. A la Sénia diuen “que he estado en tres ciudades”. A Mas de Barberans hem recollit dues versions més:

“Mira si he voltado mundo
que he estado en cuatro ciudades:
a Godall, a la Galera
al Mas i a los Freginales.”

“Mira si he corrido mundo
que he estado en cuatro ciudades:
en Godall, en la Galera,
también en los Freginales.
Hasta el Mas he arribat
i al Carrascal ne tinc ganes.”

A Ulldecona encara hem recollit una versió lleugerament diferent:

“Mira si he corrido tierras i mares
que he estado en los Freginales
a Godall i a la Galera
i al Mas de los Barberianes.”

El fet que la cançó sigui en castellà i que els noms dels pobles hi apareguin desfigurats és només per accentuar l’efecte còmic.

A SANCHIS GUARNER, M, *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*. Eliseu Climent Editor. València. 1982-83 trobem

“Mira si hai corregut terres
que hai estat a Coratxà,
a Bel i Castell de Cabres
a Fredes i al Ballestar.”

47. A Amposta, Santa Bàrbara, la Sénia, Sant Jaume i també a Xerta.

48. A Santa Bàrbara i Mas de Barberans.

a Bel”⁴⁹, que “hi ha més gent que als Freginals”⁵⁰ o que “hi ha més gent que a Godall.”⁵¹

De Godall es diu també que és “lo *centro* del món, perquè és on Déu va posar el compàs”. Burla sobre la importància del poble, però també sobre la seva orografia.

Per acabar aquest bloc constatem una cançoneta en castellà que hem recollit a Santa Bàrbara, referida a Amposta; i a Mas de Barberans, referida a la Cava:

“Amposta ya no es Amposta,
que es una gran ciudad;
han quitado los faroles
y han puesto electricidad.”

La situació dels pobles origina també cançonetes:

“La Galera està en un pla
i Godall en un collet.
Baixa’m aigua, Marieta,
Baixa’m aigua, que tinc set.”⁵²

A la Sénia es coneix una cançó similar:

“Cervera n’està en costera
i Càlig en un collet.
Cerverina, porta’m aigua,
que m’estic morint de set.”⁵³

Un altre camp en què es constaten les diferències entre els pobles és el de les activitats a què es dediquen i els costums. Això genera acudits i cançonetes, no sempre burlesques, de vegades agradables. Un acudit típic que hem trobat a tots els pobles enquestats és el següent:

“Quan els americans van arribar a la lluna...”

És clar que cada poble l’acaba de diferent manera. A Santa Bàrbara i Ulldecona diuen:

“...ja hi havia canareus fent planter.”

Els d’Ulldecona diuen també:

“...ja hi havia canareus venent *tomates*.”

---

49. A la Sénia i Mas de Barberans.

50. A Ulldecona.

51. També a Ulldecona.

52. La cançó sencera l’hem recollida a Mas de Barberans. A Santa Bàrbara només diuen els dos primers versos.

53. A SANCHIS GUARNER, M, op. cit. trobem:

“Cervera està en costera
i Càlig en un altet;
cerverina, abaixa’m aigua,
que m’estic morint de set.”

A Mas de Barberans i a la Sénia acaben l'acudit així:

“...los de Rossell ja hi secaven figues.”

A Sant Jaume d'Enveja diuen:

“...ja hi havia *caveros* collint canyes.”

I a Xerta:

“...los de Benifallet ja hi feien cabassos.”

A Mas de Barberans es riuen de Rossell perquè diuen que “A Rossell hi havia una mina de ferro que ja hi *traien los* balcons fets.”

A la Sénia hem recollit una cançoneta que elogia els productes típics d'alguns pobles:

“*Pa* cireres, a la Pobla;
lo bon vi a Gandesa està.
pa pastissets a la Sénia
i *pa* llangostins, Alcanar.”⁵⁴

Aquesta cançó és agradable, d'elogi. Altres són neutres o amb una petita burla com la que veurem a continuació, que es riu de la poca productivitat de les “indústries” dels pobles esmentats:

“En la Sénia i en Rossell
i en el Mas de Barberans
ne fan sàrries i cabassos
i gorrets *pa' ls* comedians.”⁵⁵

Unes altres cançons són francament ofensives, com la següent, també recollida a Mas de Barberans:

“A Xerta són *arrieros*,
pescadors de la saboga.
Si volen anar *curiosos*,
a Aldover els renten la roba.”

Relacionades també amb els costums dels pobles, hem recollit diverses cançons referides a la Ribera, nom que antigament es donava al Delta de l'Ebre. Vegem-les:

“Joanet, per bé que et vull,
no et cases a la Ribera,

---

54. Del mateix estil és aquesta altra cançoneta que hem recollit a Mas de Barberans i que fa al·lusió a pobles bastant allunyats de la comarca del Montsià:

“Per a cireres, la Torre;
per a massanes, Beseit;
per a xiques *campetxanes*,
la Freixneda i Calasseit.”

55. Recollida a Mas de Barberans.

que te l'enviaran descalça
por ser estilo de tierra."⁵⁶

"Joanet, per bé que et vull,
no et cases a la Ribera,
que et faran menjar *bajoques*
i flors de la carbassera."⁵⁷

"No vaigues a la Ribera,
si no és que sigue per força,
que agarraràs la cortana
quan passaràs per Amposta."⁵⁸

Els noms dels pobles o els gentilicis de vegades serveixen per fer jocs de paraules. És el cas del gentilici de les dones de la Ràpita:

"Un rap i una tenca, una rapitenca."⁵⁹

"Quina és la xica de la comarca que té dos noms de peix al seu nom?"
Solució: La Rapitenca.⁶⁰

També el nom de Batea serveix per fer un joc de paraules. A Amposta "fer passar per Batea" és sinònim de pegar algú. Amb el mateix significat hem trobat a Mas de Barberans "anar a Batea i tornar *an sol*" i a Xerta "anar a Batea sense passar per Bot."

A Sant Jaume d'Enveja diuen: "A la Cava tot s'acaba."

A Ulldecona també fan un joc de paraules i diuen: "Ulldecona i Alcanar no es poden *vore*." El motiu és que enmig hi ha el coll d'en Piquer.

En el camp dels reports tenim casos com el del campanar de les Ventalles. A Amposta, la Sénia i Mas de Barberans hem pogut recollir: "Lo campanar de les Ventalles creixia.", perquè no tenien campanar i tenien la campana penjada d'un garrofer.

A la Sénia ens han explicat: "Al Sant Vicent de la Galera, les xiques li van fer la mà". Aquest joc de paraules escatològic té una explicació, que resumeixo:

"A la Galera, al pont, hi havia un Sant Vicent. Un llamp li va desfer la mà i les xiques de la Galera van fer una col·lecta per fer-li la mà."

---

56. Recollida a Mas de Barberans i la Sénia.

57. Recollida a Mas de Barberans. A Ulldecona també l'hem trobada amb una altra versió:

"Maria, si et vols casar,
no et cases a la Ribera,
que et faran menjar bajoques
i flors de carabassera."

58. Recollida a Mas de Barberans. La *cortana* eren les febres palúdiques.

59. Recollit a Amposta i a Sant Jaume d'Enveja.

60. Recollit a Mas de Barberans.

També a la Sénia ens han explicat un cas que va passar a la Cava:

“A la Cava van fer un ball de quintos i van fer *propaganda* que farien el ball *del trotó*. Les xiques comentaven què podia ser. Una va dir: -Per sí o per no, te rentes la xona.”

A Mas de Barberans i a la Sénia ens han explicat: “A la Sénia es va escapar un bou i van anar a agafar-lo amb una *barcina*.”⁶¹

A la Sénia ens han explicat que als de les Cases del Riu, barri de la Sénia, se'ls va trencar el Sant. Hi ha una cançó dedicada a aquest fet:

“Tots los de les Cases
són una canalla,
porten a Sant Roc
lligat de la cama.”

Algunes d'aquestes històries són extraordinàries i no es tenen com a fets reals. No per això deixen de ser conegudes. És el cas de “la mula de Godall, que quan se va acostumar a no menjar es va morir.”⁶²

“A Godall hi havia un home que tenia una mula i va pensar que si no li donava de menjar i la feia treballar igual seria una *adelanto*. Així és que la va acostumar a no menjar i la pobra mula es va morir de gana.”

A Ulledecona existeix el fraseologisme “A Alcanar ja sopen”. L'explicació que ens van donar era “perquè sempre van davant del vent”. La mateixa expressió l'hem trobada a la Sénia amb una explicació i a Mas de Barberans canviant el nom del poble: “Al Perelló ja sopen”. L'explicació és la següent:

“Una vegada la Guàrdia Civil va denunciar un carreter cap al tardet, però bastant de dia, perquè no portava lo fanal del carro encès. El sendemà, en acabat de dinar, se'n va i va encendre la llum del carro. Es va trobar la mateixa Guàrdia Civil del dia abans i li van preguntar per què portava lo fanal encès i va dir:

-És que al Perelló ja sopen.”⁶³

---

61. Una *barcina* és una xarxa que es feia servir per portar palla.

62. A Mas de Barberans contem aquesta història referida a “la mula de Godall”. A Amposta, la mateixa història té com a protagonista “lo *matxo* de Buda” o “lo *burro* del Mas”. A la Sénia és també “lo *burro* del Mas”. Finalment, a Ulledecona és “lo *burro* d'Alcanar.”

63. L'explicació l'hem recollida així a Mas de Barberans i pràcticament la mateixa a la Sénia, referida a Alcanar.

A Mas de Barberans expliquen que a Roquetes hi va sortir un romer a l'església i els roquetencs hi van posar un baso per a fer mel.

És coneguda a tota la comarca la història del llicsó del mas. Transcriu l'explicació que ens n'han fet a Ulledecona:

“Al Mas va sortir un llicsó al campanar i un home que tenia un burro va penjar-lo del campanar perquè es mengés lo llicsó. Com que el va penjar pel coll, lo burro s'ofegava i traïa la llengua. *Allavons* lo masover va dir:

-Mira si està content de menjar-se el llicsó que *trau* la llengua i tot.”⁶⁴

A la Sénia expliquen que els de Sant Rafel del Riu són molt presumptuosos i ho il·lustren amb aquesta anècdota: “Un de Sant Rafel que tenia un *burro*, li deia: -Arri, cavall.”

-
64. A la Sénia expliquen: “Al campanar del Mas va sortir un llicsó i no sabien com llevar-lo. Va sortir la idea de penjar un burro.” La resta de la història és igual que a Ulledecona. Sembla que de Solsona s'explica una història semblant. També la mateixa història la trobem en una cançó referida a “Un poble petit de la Ribera del Cinca”. La transcrivim:

“A un poble petit de la Ribera del Cinca,
i a dalt del campanar va néixer un llantaïm
que ballave i ballave al son del cerç,
que ballave i ballave al son del cerç.
Lo tio Antanasio tenie un ruquet
ventrut, cubat i pardet
que ballave i ballave al son del cerç,
que ballave i ballave al son del cerç.
Sant Antoni ere el patró de la villa
i els xicots van pensar de tirà's al carrer,
i ballaven, ballaven al son del cerç,
i ballaven, ballaven al son del cerç.
Al dia siguient i de bon demaití
al ruquet van llevar a minjà's lo llantaïm.
I ballaven, ballaven al son del cerç,
i ballaven, ballaven al son del cerç.
Està tot lo poble a la plaça esperant.
Puja el ruquet del coll penjant.
I ballaven, ballaven al son del cerç,
i ballaven, ballaven al son del cerç.
La tia Pepeta s'aixeque cridant
-Mireu, mireu, mireu com se n'enriu.
I ballaven, ballaven al son del cerç,
i ballaven, ballaven al son del cerç.
Ja baixen al ruquet del coll penjant
i tant se'n va riure, que rient va quedar.
I ballaven, ballaven al son del cerç,
i ballaven, ballaven al son del cerç.
I ballaven, ballaven al son del cerç,
i ballaven, ballaven al son del cerç.”

A Sant Jaume d'Enveja expliquen:

“Conten que quan van posar els fils de la llum, els muntellers se pensaven que eren fils d'estendre i alguns se van quedar enganxats.

A Mas de Barberans expliquen aquesta història dels tortosins:

“Hi havia un tortosí que estava pescant al riu amb una canya i va enganxar-se-li a la canya una cosa molt grossa. Lo tortosí es pensava que era una *ballena* i va resultar que era un *aubardó*.”

També s'explica aquest acudit:

“Els de Tortosa volien ser diferents i ho van anar a dir a Sant Pere, perquè ho comentés amb Déu. Sant Pere va dir a Déu:

-Els podríem fer sense cap.

Déu li va dir que no podia ser, que faria massa *feo*.

-Ja ho sé. Els farem amb cap, però no els posarem res dins.”

A Ulldecona hem recollit el següent acudit de la Cava:

“Anava un pagès a peu per la Cava i es troba *an* lo carrilet. Li diuen:

-Vols pujar?

-No, que porto pressa.”

De Mas de Barberans, també s'explica:

“Al Mas van fer una *iglésia* nova i, quan la tenien feta, es van adonar que hi havia poca llum. Allavons van pensar d'entrar-hi el sol a cabassets, però com que no va donar resultat, van pensar que haurien de girar-la i encarar-la al sol. Van lligar la *iglésia* en unes cordes i van començar a estirar. La *iglésia* no es movia, és clar, i un dels que estirava, com que estava suat, va *treure's* la jaqueta i la va deixar a terra. En això que va passar un gitano i se la va endur. L'amo de la jaqueta quan va *vore*-ho va dir:

-Seguiu estirant, que ja l'hem feta moure, que jo he deixat la jaqueta a terra i ja l'hem tapada.⁶⁵

---

65. Aquesta història ens l'han explicada a Ulldecona. La versió de la jaqueta és diferent a Mas de Barberans. Resumeixo: “Cansat d'estirar i acalorat, un se va deixar la jaqueta al sol. Com que el sol anava

A Ulledecona expliquen diverses històries dels habitants d'Alcanar, normalment tractant-los de poc intel·ligents. Existeix la fórmula “Més *tonto* que el canareu, que va vendre la bicicleta per a comprar-se el manillar.”

També hem pogut recollir el següent report:

“Diuen d'un canareu que cridava a la dona:
-Maria, baixa la *llumenera*, que el *burro* ha
pegat una coç i no sé si me l'ha pegat a mi o a la
paret.”

Els canareus tenen també a Ulledecona la reputació de ser avars. Aquest cas ho il·lustra:

“Un canareu pujava a Ulledecona amb les espar-
denyes lligades i penjades a l'esquena i quan va
passar la via li pega una patada i es desfà el peu.

Allavons diu:

-Sort que no portava les espardenyas
posades, que si no les faig malbé.”

Per acabar aquest recull oferirem una mostra de les cançons que hem trobat als pobles enquestats i que contenen un nom de poble. Som conscients que són moltes més de les que aquí recollim, serveixin aquestes de mostra.

Hi ha una sèrie de cançons picardioses, amb la tonada d'una cançó anomenada “Carrascal”. Són unes cançons bastant conegudes a tota la comarca i en les quals variava el nom del poble esmentat segons qui les cantava i davant qui les cantava. Vegem-les:

“Les xiquetes de la Cava
s'han comprat una escopeta
per a matar els moixonets
que surten de la bragueta.”⁶⁶

“Les xiques de per amunt
són moltes i valen poc
Per a rostir una sardina
l'escampen per tot lo foc.”⁶⁷

---

girant, la jaqueta prompte va estar a la *sombra*. *Allavontes* el masover va dir: -Seguiu estirant, que ja es mou, que jo m'hai *dixat* la jaqueta al sol i ara ja està a la *sombra*.” A la Sénia ens han explicat una versió semblant, però resumida, ja que en ser l'entrevistador masover, ha sobreentès que ja la sabia. La diferència es troba que a la Sénia expliquen que al masover “li van canviar els arreus”.

66. Recollida a Amposta i a Sant Jaume. A la Sénia són “les xiques de per amunt” i canvien “moixonets” per “pardalets”. A Mas de Barberans són “les xiques de la Galera” i també parla de “pardalets”.
67. Recollida a la Sénia. A Mas de Barberans són “les xiques de la Galera” i a Ulledecona hem trobat la mateixa cançó dedicada a “les xiques de Sant Rafel” o “les xiques de les Ventalles”, a Ulledecona canvien “l'escampen” per “l'*arrastren*”. També a Ulledecona ens han dit que a Godall dediquen aquesta cançó a “les xiques d'Ulledecona”.

“Les xiques de per amunt
s’han comprat una romana
pa pesar-se les mamelles
tres vegades per setmana.”⁶⁸

“Les xiques de per amunt
totes van a pixar al riu
i els fabricants se’n queixen
de que tot baixa lleixiu.”⁶⁹

“Les xiques de la Galera
totes són caragoleres.
Tenen la panxa pelada
de pujar per les figueres.”⁷⁰

“Les xiques de la Galera
com més altes, són més bèsties.
S’han fet un canut de canya
i pixen per les finestres.”⁷¹

“Les xiques de Sant Rafel
s’han comprat una pistola
per anar a caçar llangostos
al temps de la panissola.”⁷²

“Les xiques de les Ventalles
al cresol diuen *candil*
a la finestra *ventana*
i al julivert *perejil*.”⁷³

---

68. Recollida a la Sénia. A Sant Jaume són “les xiquetes de la Cava” i el darrer vers és “al final de la setmana”. A Mas de Barberans són “les xiques de la Galera”. A Ulldecona són “les xiques de Sant Rafel”.

69. Aquesta només l’hem poguda recollir a la Sénia.

70. Recollida a Mas de Barberans. A Ulldecona s’ha recollit:

“Les xiques de Vinaròs
totes són caramboleres,
tenen la panxa rasposa
de pujar per les moreres.”

71. Recollida a Mas de Barberans. Joana Minguet ha recollit a Ulldecona:

“Les xiques de les Ventalles
són altes i *batxilleres*
fan un canut de canya
i es pixen per les gateres.”

72. Recollida a Ulldecona.

73. Aquesta cançó i algunes altres de les recollides a Ulldecona ens les ha deixades Maria Joana Minguet, que en té unes quantes de publicades a: MINGUET I ISTARTE, M. J; *Allà baix a l’era*. Ed. Centre Cultural i Recreatiu d’Ulldecona. La Sénia. 1992.

També és molt coneguda aquesta cançó de Canalero⁷⁴:

“De ves que canta Perot
ja no es poden posar lloques
pos ha acabat tots los ous
Tortosa, Jesús i hortos
i a la panxa té una truita
com lo Cafè de Set Portes.”⁷⁵

A Amposta hem recollit aquesta cançó, que utilitza el castellà per fer riure:

“De la Cava soy *vingudo*
y saltando los *sequiolos*
a la puerta de mi suegra
con fango hasta los *ginollos*.
Como somos *novensanos*,
y queremos dormir *mollos*,
no tenemos *matalapos*
ni *coixinos* ni *llançolos*”

Un cas semblant és el d'aquesta cançó, recollida a Mas de Barberans:

“Los *conillos* de la Pobra
corren *a botos a botos*
pasturan en los *ribassos*
los agarran de las *potas*
i los matan a *calvotos*.”

També per fer riure, sobretot els més menuts, són aquestes dues estrofes recollides a Mas de Barberans:

“Allà baix a les Ventalles

---

74. Canalero és un cantador de jota tortosina. Perot, que surt a la cançó, era un altre cantador. Aquestes cançons se solien cantar per les festes majors dels pobles. Eren cançons improvisades, però sempre hi havia un repertori que era fix.

75. Recollida a la Sénia. A Mas de Barberans s'ha recollit:

“Des de que canta Perot
no se poden posar lloques
perquè s'ha fotut los ous
de Jesús, Roquetes i hortos
i a la panxa té una truita
com lo Cafè de Set Portes
i quan tornarà a pujar
li farem menjar les crostes.”

A Ulldecona hem recollit:

“De ves que canta Perot
ja no ponen més les lloques
perquè s'ha fotut los ous
de Jesús, Roquetes i hortos
i a la panxa té una truita
com lo Cafè de Set Portes.”

corria un *sapo*, *sapo*,
que als homes no els deia res
i a les dones: -*Guapo*, *guapo*.”

“Allà baix a les Ventalles
corria un gos per les vinyes
portava calcetes roges
i anava a vendre sardines.”

Una cançó també coneguda a tota la comarca és la següent:

“De Roquetes vinc,
de Roquetes vinc,
de Roquetes baixo.
Agulles de cap
Agulles de cap
Agulles de ganxo.”⁷⁶

Aquesta cançó, amb tonada de jota tortosina, té una continuació que hem recollit a Amposta:

“Mai bevem, mai bevem, mai bevem.
Posa vi, posa vi, posa vi.
Que encara que mos emborratxéssem,
no *mo'* n'anirem, no *mo'* n'anirem,
volem estar aquí.”

En aquest punt cloem el nostre treball, conscients que encara hi ha molt de material per recollir, un material que es va perdent inexorablement en l'oblit. És de tots sabut que el folklore no és patrimoni exclusiu de ningú. Ara bé, aquest treball de recerca no hauria estat possible sense la dedicació dels nombrosos entrevistats, vivent memòria del passat i excel·lents informadors. A tots, moltes gràcies per la seva col·laboració.

---

76. Recollida a Amposta, Santa Bàrbara, Tortosa, la Sénia, Sant Jaume i Mas de Barberans.

L'ONOMÀSTICA SARRAÏNA I DELS CRISTIANS NOUS DE FLIX (BARONIA DE BARCELONA, A LA RIBERA D'EBRE), ELS SEGLES XIV AL XVII

Josep SERRANO DAURA

Creiem interessant aportar algunes dades onomàstiques particulars de la comunitat sarraïna de Flix, localitat que amb la Palma d'Ebre forma la Baronia de Flix, a l'actual comarca de la Ribera d'Ebre; Baronia que des de 1154, després de la seva reconquesta, pertany a diversos senyors laics cristians, fins que el 1399 l'adquireix la Ciutat de Barcelona¹.

Aquelles dades s'inicien el 1384 (no en tenim d'anteriors tan significatives), en segueixen altres dels s. XIV al XVI, i finalment d'un Capbreu de 1624²; amb elles podem veure l'origen d'uns cognoms determinats que s'incorporen a l'onomàstica el s. XVI. Però d'altra banda, aquestes notícies pròpiament onomàstiques ens informen de dos fets igualment importants: del moment en què s'està duent a terme la conversió dels sarraïns; i de l'evolució de la població convertida, que es coneix com a morisca, almenys fins aquell any 1624.

A part, en dos casos de 1400 i 1401 també apareix un veí terratinent jueu (el mateix), l'únic en dues relacions de vassalls no cristians que presten homenatge a la Ciutat de Barcelona com a nova senyora del lloc el 1400 i que declaren possessions en el Capbreu que se celebra el 1401³.

I. La comunitat sarraïna de Flix

La reconquesta del territori que avui integren les comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre es duu a terme en un període relativament curt, entre 1148 i 1162, pels exèrcits comandats per Ramon Berenguer IV i Alfons I; però almenys la zona del riu Ebre ja és totalment en mans cristianes el 1153⁴.

I el mateix Ramon Berenguer IV segons un document concedit en data indeterminada però segurament de 1153 o poc abans, atorga la que es ve denominant Carta de Seguretat als sarraïns que poblen els marges del riu Ebre entre els quals es troben els de Flix. Amb aquella Carta el comte de Barcelona reconeix a aquell poble infidel el seu dret a romandre a la seva terra, a mantenir la seva religió i la seva organització política i judicial, així com a conservar el seu ordenament jurídic propi⁵.

Els sarraïns de Flix doncs veuen assegurada la seva permanència en termes de la

que serà coneguda com a Baronia de Flix, que ja el 1154 aquell comte de Barcelona dóna en feu al cavaller genovès Bonifaci de Volta⁶.

Malgrat tot, no tenim notícies més concretes de la comunitat sarraïna de Flix fins el s. XIV; i una d'elles és justament el llistat que aportem de 1384 dels veïns sarraïns que formen part del Consell General de la Universitat de Flix, format conjuntament amb els cristians. Consell General integrat per 63 "*caps de casa*" del lloc, dels quals 25 són de la comunitat cristiana i 28 de la sarraïna⁷. Aquesta diferència numèrica constata per si sola que el col·lectiu sarraí a la darrerria del s. XIV és majoritari, encara que per escassa diferència.

Ja el 23 de novembre de 1400, quan la Ciutat de Barcelona ha adquirit la Baronia, el total de "*caps de casa*" de la comunitat sarraïna que li presten homenatge i jurament de fidelitat són 41 (més un jueu)⁸.

II. L'onomàstica sarraïna

Seguint els llistats que presentem de caps de casa i terratinents sarraïns dels s. XIV al XVI⁹, observem que l'onomàstica sarraïna no difereix pròpiament de la cristiana en tant que els membres d'ambdues comunitats utilitzen un nom i un cognom que es transmet de pares a fills.

Però les connotacions islàmiques dels noms i cognoms sarraïns són evidents, amb una relativa varietat els s. XIV i XV, per bé que el 1497 s'han reduït considerablement els grups familiars i es mantenen el s. XVI després de la seva conversió cristiana.

Pel que fa als noms solen reiterar-se i en ocasions apareixen sota diverses formes, mentre que les llistes de cognoms del s. XIV, relativament extenses, es redueixen considerablement el 1497:

Any	Noms	Núm.	Cognoms	Núm.
1384 (caps de casa)				
	Ferrigot	4	Bizona	1
	Azmet	2	Lebib	2
	Çanet	2	Alcalem	1
	Juri	3	Ragell	1
	Çalema	6	Briafia o Brafia	2
	Jafer	1	Male	1
	Fomadó	6	Calamella	1
	Acyra	1	Franc o Frango	2
	Galip	1	Cabot	1
	Alí	1	More o Mora	2
	Abrahim	1	Beleta	1
			Haprilo (?)	1
			Vinares	1
			Salvo	2

<i>Any</i>	<i>Noms</i>	<i>Núm.</i>	<i>Cognoms</i>	<i>Núm.</i>
			Alboleix	1
			Çamer o Çomer	2
			Jahie	1
			Caydell o Caydet	2
			del Peix	1
			Gaya	1

1400 (caps de casa)

Famadó	9	Roig	3
Çalema	5	Camer	2
Azmet	3	Lebib	1
Farajor	3	Viale	2
Jure	7	Alcayri	2
Abrafim	2	Peix	1
Galib	1	Vinariz	1
Jaffer	1	Cabot	1
Ceyt o Çeyt	7	Biafa	4
Ixaro	1	Comte	1
Alí	1	Gaya	1
Modo	1	Ragul	3
		Calamella o Çalamella	2
		Salvo	6
		Franc	1
		Feragut	3
		Babaro	2
		Alguen	1
		Alboleix	4

1401 (terratinents)

Ceyt	1	Avinaçar	2
Exaro	1	Salvo	3
Azitza o Aziza	4	Bizana	1
Zora	1	Peix	1
Amadó o Famadó	7	Biafria o Biaffia	3
Abrafim o Braffim	2	Ragel	1
Çalema	6	Viale o Biale	2
Juri	6	Saba	1
Ferriot o Ferrigot	3	Gaya	1
Azmet	2	Morer	1
Galip	1	Alcomte	1
Fàtim	1	Lebib o Lebibi	2
Caydor	1	Alcayri	2

<i>Any</i>	<i>Noms</i>	<i>Núm.</i>	<i>Cognoms</i>	<i>Núm.</i>
	Mahoma	1	Roig	3
	Jaffer	1	Mora	1
	Hamaduç	1	Boleye	1
			Ferragut	1
			Babaro	1
			Alboleix	3
			Billeta	1
			Alfranc	1
			Cabot	2
			Salim	1
			Camer	1

1497 (focs)

Braffim	5	Alboleix	1
Alí	5	Ferregut	2
Maria	1	Salvo	2
Fama(dó)	5	Tortoxí	2
Eyre	2	Buret	2
Azmet	3	More	1
Juri	2	Gaya	3
		Alfallet	1

En aquestes llistes observem:

1. D'una banda, que els noms sarraïns més habituals els s. XIV i XV són els de FAMA-DO o AMADO. BRAFFIM o ABRAFFIM o ABRAHIM, ÇALEMA i JURI o JURE; segueixen en importància: els d'AZMET i ALÍ que justament augmenta a la darrerria del s. XV; FERRIOT o FERRIGOT, JAFER i CEYT o ÇEYT que no figuren el 1497; altres com ACYRA, EXARO, CAYDOR, HAMADUÇ, MAHOMA, MODO i EYRE no apareixen a totes les llistes; i pel que fa als noms de dones trobem els de FÁTIMA, AZITZA o AZIZA i ZORA.

2. En ordre als cognoms i indirectament als grups familiars sarraïns que habiten Flix: des de 1384 fins a 1497 destaquem la permanència dels SALVO, ALBOLEIX, MORA o MORE i GAYA; de 1384 a 1400 n'hi ha d'altres que no apareixen el 1497 com són els VINARES o VINARIZ, LEBIB, CAMER o ÇAMER, CABOT, BABARO, RAGUL, CALAMELLA o ÇALAMELLA, PEIX i FRANC, per citar els que considerem més importants; el 1400 trobem els FERAGUT o FERRAGUT que segueixen el 1497, quan a banda apareixen els BURET, TORTOXÍ i ALFALLET, tots els quals romanen el 1511 com veurem; i per últim cal esmentar uns cognoms sarraïns catalans com són PEIX i ROIG.

III. La conversió dels sarraïns de Flix, l'onomàstica dels cristians nous i l'evolució de la seva població

A Castella, l'11 de febrer de 1502, per una pragmàtica reial s'ordenava la conversió dels sarraïns sota pena d'expulsió del Regne¹⁰; i la mateixa mesura s'intenta aplicar a Catalunya, però les Corts Generals de 1503 rebutgen la iniciativa règia¹¹.

Malgrat tot, els senyors titulars dels dominis catalans on viuen i resideixen sarraïns insten la conversió dels seus vassalls de fe islàmica d'una manera pacífica; d'aquesta manera, el 1509 o poc abans s'inicia el procés de conversió dels sarraïns de la ribera de l'Ebre¹². I l'èxit cert (almenys formal) d'aquell procés l'acreditem a Flix l'any 1511 en ocasió de la celebració d'un nou Capbreu a la Baronia¹³.

Efectivament, l'any 1511 s'ha convertit la major part de la comunitat sarraïna de Flix, i sortosament en ocasions quan es recullen les declaracions dels terratinents convertits també s'indiquen els seus antics noms i cognoms sarraïns. També hem de dir que la conversió és molt recent en aquell moment i resten alguns sarraïns musulmans.

En tot cas podem veure quins canvis s'acrediten:

Cristians nous

Antoni BOTELLER
 Joan BOTELLER
 Joan AMBRÒS
 Pere AMBRÒS
 Tomàs VILANOVA
 Martí DE LA MISSA
 Joan FERREGUT
 Jeroni AMBRÒS
 Francesc PERELLÓ
 Francina SABANA
 Miquel BOTELLER
 Joan BURRET
 Joan ARGILAGA
 Joan BOTELLER
 Joan VIANA
 Joan ARBONÈS
 Guillem CABANYELLES
 Mateu BURRET
 Joan OTXOVA
 Jaume FERRADOT

Noms anteriors sarraïns

Brafim BURRET
 Mafoma BURRET
 ? AMBRÒS
 Alí AMBRÒS
 Brafim FEREBIN
 Jun SALVO
 Juri FERREGUT
 Mafoma AMBRÒS
 Brafim PERELLÓ
 Susanna SABBA
 Mafoma BURRET
 Alí BURRET
 Foma ARGILAGA
 Alí ALFALLET
 Juri DE GAYA
 Mafoma BURRET
 Alí SALIM
 Alí BURRET
 ? BILLETA
 ? DE ÇAT o SAT

Seguint aquesta relació dels veïns convertits dels quals se'ns indiquen les dades cristianes i les anteriors, veiem com alguns d'ells conserven els cognoms sarraïns: AMBRÒS, FERREGUT, PERELLÓ, SABA (encara que feminitzat com SABANA), BURRET i ARGILAGA.

En el cas particular dels BURRET en dos casos es manté, mentre que 3 altres sarraïns el canvien pel de BOTELLER i un per ARBONÈS (potser és pel significat català del vell cognom); i un ALFALLET també pren com a nou cognom el de BOTELLER (sense cap vinculació familiar aparent amb els BURRET). Apareix un OTXOVA que substitueix un antic cognom sarraí com és BILLETA; trobem també un FERRADOT cristià que era DE ÇAT; i un membre de la família sarraïna DE GAYA pren com a nou cognom el de VIANA.

A banda, hem de citar altres cognoms de cristians conversos dels quals no tenim dades anteriors; uns cognoms són sarraïns i altres nous:

- Cognoms sarraïns que es mantenen: SALVO, DE GAYA, AMAZIT, SALIM, MASSOT, ALFALLET, ALCABRET i LOBET.

- Cognoms nous: D'OROS, PRUNERA, MARTI, LO BLANCHO, MALET o MOLET, o MULET, i CASTELLBELL.

També constatem que el nom masculí cristià que s'adopta majoritàriament és el de JOAN (14); però en tenim altres que no solen reiterar-se com SANTCLIMENT (1), BERTOMEU (2), PERE (2), GUILLEM (2), MATEU (1), BARNARDI (1), FRANCESC (3), ANTONI (3), GABRIEL (1), ALONSO (1), JAUME (1), MIQUEL (1), TOMAS (1), MARTI (1), i encara els compostos de PERE JOAN (1) i ANTONI JOAN (1).

Pel que fa a les dones el nom més generalitzat és el d'ISABEL (4); però també tenim els de FRANCINA, ANGELA, ESPERANÇA, JOANA, MARQUESA, FELIPA, CATERINA, CANDIDA, ANDREUA i MAGDALENA (una vegada cada un).

Justament per les dones que se citen podem confirmar que la conversió dels sarraïns s'està duent a terme i que deu haver començat poc abans; així declaren: Isabel, que és filla del sarraí Juri d'Alboleix; Caterina vídua de Brafim Ferregut; Joana vídua de Brafim Lobet; Candida vídua de Maffoma Lobet; Andreua vídua de Juri Alboleix "*magistri moros*"; Magdalena (esposa d'Antoni Lo Blanco) filla d'Eyre del More "*moro*" que viu; Isabel vídua de Joan Gaya; i Isabel, que és filla de Juri de Gaya i és casada amb el cristià vell Bernat Cervelló. Dones cristianes noves que són filles i vídues de sarraïns no convertits.

A part tenim els sarraïns vius als quals en declarar s'afegeix l'expressió de "*moro*": Mafoma i Brafim ALBOLEIX, fills de la Sabatera; Maffoma i Alí SABBA; Juri ALBOLEIX; Jaffer ALBOLEIX; Alí MASSOT; Maffoma FALLET o ALFALLET; Mafoma i Juri DE GAYA; Maffoma BILLETA "*alias lo Tortox*"; Brafim BILLETA "*lo roiroxà*"; Foma AMBRÒS; Eyre DEL MORE; Brafim DE CAMER; VIALET; i CAMER.

I per últim encara hauríem de citar els que s'esmenten com a hereus de sarraïns difunts: hereus de Brafim DE GAYA, de Brafim LOBET, de Brafim DE SAT, de Jaffer DE SAT, de Maffoma DEL MORE, de Brafim DEL MORE, i de Ceyt BURRET. Però no sabem si aquells hereus segueixen sent sarraïns o ja s'han convertit.

En tot cas, el 1553 ja s'han convertit tots els sarraïns, i així en el fogatge que té lloc aquell any veiem com solament resten 26 focs (sobre un total de 160) de moriscos¹⁴; i els cognoms sarraïns que es mantenen són: SALVO, VIANA, BURRET, SALIM, FERRAGUT, MASSOT, ARGILAGA, ALFALLET, PERELLÓ, AMBRÒS, OROS i PRUNERA. Això no obstant, cada cognom que considerem equivalent a un grup familiar, sol comprendre diversos focs i branques familiars:

<i>Cognoms</i>	<i>Número de focs</i>
SALVO	3
VIANA	1
BURRET	7

SALIM	2
FERRAGUT	2
MASSOT	3
ARGILAGA	1
ALFALLET	1
PERELLÓ	1
AMBRÒS	3
OROS	1
PRUNERA	1

A banda destacaríem que el morisc Joan Salvo és prevere, fet que evidencia la plena integració social d'ambdós col·lectius de cristians nous i vells.

I finalment comptem amb dades de 1593 i 1624:

- L'any 1593 veiem que en una llista dels membres del Consell General de la Universitat de Flix, d'un total de 55 consellers 7 són moriscos: 4 originaris de Flix (Joan VILANOVA, botiguer de teles; Joan PERELLÓ, teixidor de lli; Miquel AMBRÒS, soguer; Pere PRUNERA); i 3 que són nousvinguts d'Ascó (Jaume RADUÀ, Lluís SARAGOSI, i Domènec COTXÍ)¹⁵.

- I el 1624 se celebra un nou Capbreu a la Baronia en el qual declaren 14 terratinents moriscos de Flix: Maria SANS vídua de Joan AMBRÒS; Jaume BURRET ARBONÈS; Elisabet filla de Miquel AMBRÒS; Pere FERRAGUT; Joan AMBRÒS; Perot SALIM; Miquel AMBRÒS; Joan OROS; Pere FERRAGUT; Gabriel SALVO; Tomàs VILANOVA, prevere, fill de Tomàs VILANOVA; Antoni AMBRÒS; Pere Joan PERELLÓ; Mateu PERELLÓ)¹⁶.

D'acord amb aquelles llistes conjuntament considerades, concloem que el s. XVII romanen perfectament integrats en la comunitat cristiana de Flix famílies d'antic origen sarraí, unes amb els seus cognoms musulmans i altres amb els nous adoptats arran de la seva conversió: AMBRÒS, BURRET, ARBONÈS, FERRAGUT, SALIM, SALVO, VILANOVA i PERELLÓ. I a part s'hi han afegit altres moriscs vinguts d'Ascó, com són els RADUÀ, SARAGOSI i COTXÍ. Això no obstant, el col·lectiu morisc es va reduir de manera important respecte del dels cristians vells.

I d'aquests cognoms: SALVO ja hi era el 1384; FERRAGUT i SALIM apareixien el 1401; BURRET (o BURET) el trobem el 1497; i la resta com AMBRÒS, PERELLÓ, VILANOVA i ARBONÈS figuren al Capbreu de 1511, els dos primers com a sarraïns i els dos últims com a cognoms nous de conversos¹⁷.

NOTES

1. Sobre els diversos senyors de Flix, des de Bonifaci de Volta el 1154 fins a la Ciutat de Barcelona el 1399, podeu veure SERRANO DAURA, Josep, *Carta de poblament del lloc del Mas de Flix (1345), a la Baronia de Flix, a l'antiga Vegueria de Lleida i Pallars*, Revista Ilerda, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida (1996), en premsa, pàgs. 1 a 4.
2. Aquestes es troben respectivament: Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona (=AHCB), Consellers XII, Lligalls n.ºs. 1, 4, 6, 7 bis i 9); i IGLÉSIES FORT, Josep: *El fogatge de 1497*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona (1991), II, pàg. 172; i *El fogatge de*

- 1553, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona (1981), II, pàgs. 359 i 360). Publiquem aquestes relacions en Annexos I al VIII al present article.
3. Nota anterior. Concretament pel que fa al document de 1401, es tracta d'un Capbreu en el qual no consta la seva data; això no obstant entre les declaracions que s'hi recullen, una es remet a un establiment fet a favor d'un vassall el 13 de desembre de 1400; a més la lletra es pot situar com d'aquell moment, i per la nostra part creiem que se celebra en ocasió del canvi de titular senyorial per la Ciutat de Barcelona (SERRANO, *Carta*, pàg. 5).
  4. Sobre la reconquesta de la zona podeu veure SERRANO DAURA, Josep: *La Poble de Massaluca (Terra Alta)*, Ajuntament de la Poble de Massaluca (1994), pàgs. 27 i 28; i *Els Costums d'Orta (1296). Estudi introductor i edició*, Ajuntament d'Horta de Sant Joan (1996), pàgs. 15 a 17.
  5. Aquesta Carta la publica FONT RIUS, Josep M., *La Carta de Seguridad de Ramon Berenguer I a las Morerías de Ascó y Ribera de Ebro*, a "Homenaje a don José María Lacarra de Miguel en su jubilación del Profesorado", Estudios Medievales, Saragossa (1977), I, pàgs. 261 a 283.
  6. Nota 1.
  7. Nota 2.
  8. Nota 2.
  9. Nota 2.
  10. SERRANO DAURA, Josep, *Notes sobre els moriscos als dominis de l'Orde de l'Hospital a la Ribera de l'Ebre*, Quaderns d'Història Tarraconense, XII, Tarragona (1993), pàg. 9.
  11. CONSTITUCIONS Y ALTRES DRETS DE CATHALUNYA (=CYADC), de 1704, ed. facsímil de la CONSELLERIA DE JUSTÍCIA de la Generalitat de Catalunya, Textos Jurídics Catalans núm. 12, Barcelona (1995), pàg. 36. Concretament es disposa: "*Com a noticia de la present Cort (de Barcelona) aquests dies proppassats sie pervingut que's tractarian de expellir los Moros qui estan poblats en lo present Principat, los quals son en poc nombre, e serie gran dany e destructio dels barons e altras parts a hon dits moros estan poblats, e dels quals no's pot seguir al stat de Vostra Majestat ne al dit Principat dany algu; per ço supplica la dita Cort a Vostra Majestat vulla ab lo present acte de Cort ordenar, statuir e prometre en bona Fe e paraula reyal que no expellira ne expellir fara, ne consentira esser expellits los dits Moros del dit Principat. Plau al Senyor Rey.*" (CYADC, 1, 1, XI, Llei I "De sarrahins").
  12. Sobre aquest procés, vegeu SERRANO, *Notes*, pàgs. 11 i ss.
  13. Nota 2.
  14. Nota 2.
  15. Nota 2.
  16. He d'afegir que els moriscos de Flix no es veuen afectats per l'expulsió general decretada el 1610 per Felip II (III de Castella), perquè se'ls considera com a bons cristians i perfectament barrejats amb els cristians vells (SERRANO, *Notes*, pàgs. 35 i ss.). Considerem que així seria des d'un bon principi si tenim en compte que al Capbreu de 1511 declara una Isabel que és filla del sarraí de Juri de Gaya i és casada amb el cristià vell Gabriel CERVELLO; a part el 1553 hem trobat un Joan SALVO que és prevere, com el 1624 ho és un altre morisc, Tomàs VILANOVA, descendent de Brafim FEREBIN, que en convertir-se pren el mateix nom i cognom de Tomàs VILANOVA (Capbreu de 1511).
  17. Veiem com ja no figuren els cognoms sarraïns d'ALBOLEIX, SABA, ARGILAGA, ALCABRET, LOBET, DE GAYA, AMAZIT, MASSOT, i ALFALLET potser perquè els seus titulars s'han instal·lat en altres llocs o s'han extingit; i dels que prenen els nous alguns conversos tampoc no apareixen els de BOTELLER, DE LA MISSA, VIANA, OTXOVA, FERRADOT, CABANYELLES, etc. Però alguns d'aquests cognos segueixen figurant en l'onomàstica catalana actual.

ANNEXS

I

1384, març 17. (AHCB, Consellers XII, Lligall nú. 4).

Membres sarraïns del Consell General de la Universitat:

Ferrigot de Bizona, jurat; Azet de Lebib, jurat; Çanet de Vinares; Alboleix fill de Juri Alboleix; Çalema de Salvo; Çalema de Çomer; Jafer del More; Fomado de Jahie; Çalema de Caydell; Fomadó Galip del Peix; Azmet de Çamer; Çalema de Gaya; Acyra Alcalem; Çalema de Caydet; Çalema de Rajell; Ferrigot de Gaya; Galip de Briafia; Ferrigot de Male; Ferrigot de Calamella; Juri del Franc; Fomadó del Frango; Juri de Labib; Çà(n)et de Cabot; Alí de Mora; Fomadó del Beleta; Fomadó Haprilo; Abraham de Salvo, i Fomadó de Brafia.

II

1400, novembre, 23 (AHCB, Consellers XII, Lligall núm. 4).

Jurats i caps de casa sarraïns de Flix que presten homenatge i jurament de fidelitat a la Ciutat de Barcelona:

Fomadó del Roig, major de dies, jurat; Çalema de Camer, jurat; Azmet de Lebib; Farajor de Vialle; Jure Alcaiyri; Abrafim de Salvo; Galib de Biafa; Çalema Ragul, major de dies; Abafim de Biafia; Fomadó de Roig, menor de dies, fill de Çalema; Jure Alcomte; Farajador de Calamella; Azmet Alcaiyri; Fomadó del Peix; Jaffer d'Alboleix; Fomadó del Roig menor; Ceyt de Vinariz; Ceyt de Cabot; Jure de Gaya; Fomadó de Salvo, minor; Farajor d'Alboleix; Çalema d'Alboleix; Jure de Franc; Çalema de Salvo, major; Fomadó de F(e)ragut; Ixaro de Salvo; Fomadó Alguen; Ceyt de F(e)ragut; Fomadó de Biafa, major; Jure d'Alboleix; Çeyt de Ragul, menor; Alí Babaro, menor; Jure de Salvo, fill d'Abrafim de Salvo; Ceyt de Biafa, fill de Burret; Modo Ragul, fill de Çalema Ragul; Çalema Farragut, fill de Farejot; Azmet de Camer, fill de Çalema de Camer; Ceyt de Salvo, fill de Çalema de Salvo; Ceyt de Viale, fill de Farajot; Jure Çalamella, fill de Farajot, i Fomadó Babaro (a més hi ha el jueu Abram Sacry).

III

1401 (Capbreu) (AHCB), Consellers XII, Lligall núm. 1).

Terratinents sarraïns de Flix que declaren les seves possessions:

Ceyt Avinaçar; Exaro de Salvo; Azitza, vídua de Ferriot de Bizana; Zora, vídua de Juri de Boleye; Amado de Ferragut; Amado Babaro; Abrafim de Salvo; Phama(dó) del Peix; Çalema d'Alboleix; Juri Alcomte; Ferriot d'Alboleix; Azmet de Lebib; Juri Alcaiyri; Amado del Roig; Azitza, muller de Amado del Roig; Çalema de Mora; Amado de Billeta; Çalema de Lebibi; Çalema de Salvo; Amado de Biafia; Çalema Ragel; Galip de Biafia; Juri d'Alboleix "*alias de Gaya*"; Aziza, filla de Ferrigot de Viale; Juri d'Alfranc; Aziza, muller de Çalema de Cabot; Ferriot de Caydell; Azmet de Saba; Fàtima, muller de Ferriot de Gaya; Caydor de Cabot; Juri d'Avinaçar; Mahoma de Salim; Juri Alboleix; Çalema de Camer; Amado del Roig, fill de Çalema; Jaffer del Morer; Braffim de Biafia; Hamaduç Alcaiyri, i Ferrigot de Biale (més el jueu Abraham Sacri Al Nacronay).

IV

1497 (IGLÉSIES, *El fogatge de 1497*, II, pàg. 172).

Focs de “*moros*” de Flix:

Braffim Alboleix; la vídua de Ferregut; Alí Salvo; Maria; Braffim Tortoxi; Foma Buret; Eyre del More; Foma Tortoxí; la vídua de Foma; Azmet Salvo; Braffim Ferragut; Lo alcayt; Juri de Gaya; la vídua Sabatera; Alí de Gaya; Alí Buret; Braffim de Gaya; Alí Alfallet; Foma ...; la vídua de ...; Juri ...; Braffim ...; Azmet ...; Alí An...; Azmet ...; Eyre ...; la vídua de ...; Foma ...; la vídua de ...; la vídua de ...; i Foma ...

V

1511 (Capbreu) (AHCB, Consellers XII, Lligall núm. 9).

Terratinents moriscos i sarraïns de Flix que declaren les seves possessions:

- *Cristians nous*:

Antoni Boteller, “*oli sarracenus qui nominabatur Braffim Burret*”, fill del difunt Alí Burret; Joan Boteller, abans Maffoma Burret, fill del difunt Alí Burret; Joan Ambrós fill d’Azmet; Marquesa filla del difunt Joan Salvo; Felipa, filla del difunt Joan Salvo; Joan Gaya; Joan d’Oros “*olim moro*”; Isabel, filla de Juri d’Alboleix; Santcliment Prunera; Pere Ambròs, abans Alí Ambròs; Angela, esposa de Gabriel Amazit i filla de l’alfaqú Alboleix; Esperança, filla de Maffoma Ferregut; Joan Ambròs, fill de Maffoma Ambròs; Tomàs Vilanova “*alias Ferrebin*”, abans Braffim Ferebin; Martí de la Missa, menor, (germà de Tomàs Vilanova), abans Jun Salvo; Bertomeu Martí; Joan Ferregut, abans Juri Ferregut; la muller de Joan Masot i filla de l’alfaqú Alboleix; Caterina, vídua de Braffim Ferregut; Guillem de Gaya; Francesc Perelló, abans Braffim Perelló; Joan Alfallet; Jeroni Ambròs, abans Maffoma Ambròs, fill d’Alí Ambròs; Pere Ambròs, fill d’Alí Ambròs; Pere Joan Salvo; Antoni Joan Salvo; Alonso Ferregut, fill de Maffoma Ferregut; Joana, vídua de Braffim Lobet i mare d’Antoni i Francesc Lobet; Antoni Lo Blanco; Candida, vídua de Maffoma Lobet; Bertomeu Alcabet; Antoni Lobet; Francesc Lobet; Andreua, vídua de Juri Alboleix “*magistri moros*”; Francesc Malet (o Molet); Antoni Castellbell “*alias lo Blanco*” (= Antoni Lo Blanco -?-); Pere Salim; Magdalena, esposa d’Antoni Lo Blanco i filla d’Eyre del More “*moro*”; Francina Sabana, abans Susanna, filla de Braffim Sabba; Isabel, esposa de Miquel Boteller “*alias Burret*”, usufructuària de Joan Batista Boteller; Miquel Boteller, abans Maffoma Burret, “*alias Burret*”; Isabel Gaya; Joan Otxova, fill de Maffoma Billeta; Bernardí Mulet; Joan Burret, abans Alí Burret, fill d’Abdalà Burret; Joan Argilaga, abans Foma Argilaga; Jaume Ferradot, fill de Braffim de Çat; Joan Boteller “*alias Alfallet*”, abans Alí Alfallet; Isabel, filla de Juri de Gaya, casada amb Bernat Cervelló cristià; Joan Viana, abans Juri de Gaya; Isabel, vídua de Joan de Gaya; Joan Arbonès, ferrer, “*alias Burret fabri*” (o fadrí), abans Maffoma Burret; Guillem Cabanyelles, abans Alí Salim; i Mateu Burret, abans Alí Burret.

- *Sarraïns*:

Maffoma Alboleix, fill de la Sabatera; Braffim Alboleix, fill de la Sabatera; Maffoma Sabba; Alí Sabba; Juri Alboleix, “*moro*”; Jaffer Alboleix; Alí Massot; Maffoma Fallet (o Sallet); Maffoma de Gaya; Juri de Gaya; Maffoma Billeta “*alias lo Tortoxi*”; Braffim Billeta “*lo roiroxà*”; Foma Ambròs, “*moro*”; Eyre del More; Braffim de Camer; Viallet “*moro*”; i Camer “*moro*”.

- *No identificats:*

Hereus de Brafim de Gaya; hereus de Brafim Lobet; hereus de Brafim de Sat; hereus de Jaffer de Sat; hereus de Maffoma del More; hereus de Brafim del More, i hereus de Ceyt Burret.

- Altres que se citen ja difunts:

Juri Alboleix "*lo mestre moro*", i Maffoma de Ferregut.

VI

1553 (IGLÉSIES, *El fogatge de 1553*, II, pàgs. 359 i 360).

Focs de moriscos de Flix:

Joan Salvo, prevere; Francesc Viana; Joan Oros; la vídua de Gaspar Burret; la vídua Salima; Perot Massot; Antoni Burret "*alias Albiarch*"; Francesc Ferragut; Francesc Salim; Pere Argilaga; Baptista Burret; Joan Salvo; la vídua de Francesc Burret; Bertomeu Burret; Gaspar Alfallet; Bertomeu Ferragut; Jaumot Burret; Francesc Burret; Francesc Perelló; la vídua de Miquel Ambròs; Antoni Massot; Jaume Massot; Pere Prunera; Joan Ambròs; Perot Salvo, i Jaume Ambròs, fill d'en Sancho.

VII

1593, octubre, 30 (AHC B, Consellers XII, Lligall núm. 7 bis, doc. núm. 61).

Moriscos membres del Consell General de la Universitat de Flix:

- Originaris de Flix: Joan Vilanova, botiguer de teles; Joan Perelló, teixidor de llí; Miquel Ambròs, soguer; i Pere Prunera.

- Nouvinguts d'Ascó: Jaume Raduà, Lluís Saragosi, i Domènec Cotxí.

VIII

1624 (Capbreu) (AHC B, Consellers XII, Lligall núm. 6).

Terratinents moriscos de Flix:

Maria Sans vídua de Joan Ambròs; Jaume Burret Arbonès; Elisabet filla de Miquel Ambròs; Pere Ferragut; Joan Ambròs; Perot Salim; Miquel Ambròs; Joan Oros; Pere Ferragut; Gabriel Salvo; Tomàs Vilanova, prevere, fill de Tomàs Vilanova; Antoni Ambròs; Pere Joan Perelló, i Mateu Perelló.

CLASSIFICACIÓ DELS TOPÒNIMS CONTINGUTS EN UN LLEVADOR D'OSOR (LA SELVA) DEL SEGLE XVIII

Fèlix BRUGUERA
Xavier ESCORIHUELA

INTRODUCCIÓ

Tal i com vàrem indicar en el darrer Col·loqui de la Societat d'Onomàstica celebrat a Vilafranca del Penedès els dies 10, 11 i 12 de maig de 1996, presentem aquí la classificació dels set-cents cinquanta-dos topònims que es troben en el llibre titulat *Llavador de Sant Pere de Ozor y Santa Creu de Horta, Bisbat de Vich*, realitzat pel Sr. Joseph Anton Copons Messades entre el 17 de juliol de 1731 i el 4 d'octubre del mateix any. (Aquest llevador ha estat estudiat en diversos articles, publicats als números 53 i 60 -i en el de propera publicació corresponent a l'anteriorment indicat Col·loqui- del Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica).

Gràcies a l'experiència adquirida amb el treball, l'assistència a diferents Col·loquis i les valuoses aportacions que en aquests ens han anat fent els companys d'estudi (especialment els mestres Amigó, Manent i Prats), hem pogut fer una segona classificació, des del nostre punt de vista més acurada, però que tot i així no donem com a definitiva ni tancada, com sovint és evident i lògic en el camp de l'onomàstica.

CLASSIFICACIÓ

Noms que tenen relació amb els animals

Cabrerola, Cabrots, Coll de sa Palomera, Corp, Gallinada, Gatoneras, La Palomera, Pardal, Rocaxuriguera, Rupit, Saludriguera, Sotascabirols, Vallors.

Noms que tenen relació amb les plantes

Albareda, Arbosset, Aulet, Aulina, Avallana, Avena, Bardé, Bruguer, Bruguera, Camptells, Castanyeda, Castanyet, Cerceneda, Coral, Coralet, Desbruguer, Fageda, Falgueras, Forment, Freixa, Funollet, Mata, Me(a)tuxa (Matoxa), Montsoliu, Morell, Morer, Nogareda, Noguer, Noguera, Nogueroles, Parer, Parral, Plansaulina, Poyancra, Roca del Llor, Rocamorera, Romagueras, Rovir, Rovira, Ruscall, Safageda, Sapollanch, Saula, Saulas, Sauleda, Saulina, Saver, Savina, Serreda, Siureda, Surell, Surós, Susqueda, Verneda, Vinyals, Vinyas.

Construccions i obres de l'home

Bornasacodina, Camp del Castell, Casella, Casellas, Casina, Castell, Castellana, Castellet, Casullas, Colomer, Cors, Cortal, Cortals, Creu de Coll de Llavanyas, Descabanyes, Fontanella, Horta, Hortas, La Tàpia, Las Trias, Las Terradas, Llavador, Molí Fariner, Molí (rec del), Molí, Molín, Monar, Padró, Pla del Castellar, Plantada, Plantadís, Plaregador, Poados, Pont, Pontarró, Pontey, Portalleras, Pou, Presó, Puigdesamolera, Rajol, Rechs, Sastrias, Sescorts, Sot de las Casas, Torra de Rechs, Torra, Tria, Trias, Trillas, Viver, Yglesias.

Gentilicis

Camp del Moro, Gascó

Llinatges i noms propis

Aulet den Corbera, Badia, Badia i Coll, Baltasar, Banchs, Barceló, Basseda, Blay, Borrat, Borrell den Pinyana, Borrell, Busquets, Camí Iglésies, Camp den Casamitjana, Camp den Sauleda, Campermangol, Carbonell, Casa de Joan Casamitjana, Casa de Joseph Vidal, Casa den Palau Armengol, Casa den Masferrer alias Sech, Casamitjana, Cassals, Castandell, Castanyeda den Pinyana, Castanyeda den Bayer, Caulí, Cerver, Clascar, Clozells, Colobrans, Coll de Raurich, Coll i Badia, Coll de Nafre, Coma de Amir, Coma den Barceló, Conca de Comajuan, Corp de Soler, Costa den Vila, Crespí, Creu den Camps, Esteva, Falgueras, Farrús, Feixa den Farral, Ferran, Ferriol, Ferriolas, Folgueras, Font del Borrell, Font den Riba, Gausach, Ginestet, Gi(e)ronella, Gomis, Gonfau, Grau, Gravalosa, Hera de Rombau, Horra, Hort den Baceda, Horta, Horta den Castanyeda, Horta den Roure, Les oliveras den Serra, Llosas den Boscà, Margarit, Mas Coll, Masferrer, Masjoan, Masmir (Maymir), Molí den Avellana, Mont Tió, Montanya den Vaguer, Montargull (Muntargull), Nafre, Noguers den Garriga, Ombreras, Oriol, Pasola, Pidemunt, Pidevall, Prat den Borrell, Puig Esteva, Puig de Jalats, Puig de Jaume, Puigborrell (Puig de Borrell), Puigdorriol, Puigfe(a)rran, Puigoriol, Quintà den Gomis, Ràfols, Raurich, Ravertenchs, Riba, Ripoll, Rocasalva, Rohir (Rohyr), Roures den Pidevall, Rousich, Robir, Rudà, Sailla, Saleta, Sarola, Serra del Toronell, Serra den Garriga, Silvestre, Simon, Sitjar, Sivella, Solà, Soler, Solterra, Soriol, Sot den Prat, Subirà, Sunyer, Te, Ter, Terradas, Torrera den Garriga, Tria den Saleta, Triador, Va(e)guer, Vidal Coma de Amir, Vila.

Noms derivats dels elements abundants en un lloc

Albes, Artiga de Forment, As Camps, Casas, Coll de Rusca, Coll de Sirés, Comapadrosa, Estretes de Rusca, Fageda, Feixas Desparrals, Flota, Font de l'Aulet, Fonts, Fontsamallera, Formenta, Fraxanedas, Frigolet, Ginestar, Horts, Hortas, Junquer, La Devesa, La Pomareda, Las Selvas, Lo Cultiu, Lo Moré, Los Avellaners, Llineras, Mallol, Nogareda (Noguereda), Nogarola, Parra Sarbosses, Parral, Parral, Pla del Castanyer, Pla de Roure, Plan Saulina, Posa dels Roures den Pidevall, Prats, Puigcarós, Puig del Pi, Puig de Campells, Puig de Ginestar, Raleda de Castanyers, Raleda, Rochar, Roquer, Rost de Pi, Saivinya, Salcia, Saplantada, Selvas, Seuvas,

Torrent dels Saulas, Torrent del Tey, Verger, Verger Albareda, Verneda, Vinya Garriera, Vinyas, Vinyassa.

Hàgotopònims

La Sellera, Muntanya de Sant Miquel de Solterra, Oliver de Sant Pere, Puig de sant Julià, Sant Benet, Sant Gregori, Sant Julià, Sant Miquel de Solterra, Sant Hilari Sacalm, Sant Martí de Carós, Sant Gregori, Sant Benet, Santa Margarida de Vallors, Santa Bàrbara, Santa Creu d'Horta, Santa Creu, Santa Maria y Sant Tomàs en la yglesia de Ozor, Santoni, Santuari de la Mare de Déu del Coll, Serra de Sant Julià, Serra de Sant Miquel.

Noms esdevinguts per extensió

Aiguavés de Serra de Puig de Jalats, Aulet del mas Arrencada, Aygal de la Mata, Bach del Sot den Prat, Barraca del Maroy, Bayer de la Mata, Boscos de Puigmerdós, Camp Gran de sa ylla, Camps de mas Coll, Cap del Pont, Casa de la Mata, Casa del mas Montada, Casa del mas Banchs, Casina del Subirà, Castanyeda del Borratxí, Castanyeda de Puigborrell, Castanyeda des Torrent, Castanyeda del mas Arrencada, Coll de sa Codina, Colldesbanchs, Corp de pertinencias del mas Ruscay, Costa del mas Coll, Costa del Collsecudina, Costa de las Romagueras, Costa del mas Roy, Costa de la Font de la Matuxa, Costa de la Matuxa, Cudina de Susqueda, Ginestar del mas Vaguer, Gorch de Saludriera, Hortas de la Riera del Barder, Hortas del molí den Avellana, Horts de la Matuxa, Las hortas del mas Plana, Mayola de la Rebleda, Molí de Mata, Parròquia de Ozor, Plassa del Verger, Prat de la Font del Borrell, Puig de Carós (Querós), Puig de Ozor, Quintà de la Tria, Rieral del mas Cortal, Roca del Rajol, Serra de Montargull, Serra del mas de la Avena, Serra de las Selvas, Serra de Puigroure, Serra de Casanova del Subirà, Serragran de las Borboladas del Soler, Seu de Girona, Sot del Castandell, Terme Gurb, Terme de Ozor, Terra de la Nogarola, Torrent de la vinya, Vinya de la Torrentera.

Orogràfics

Baucis, Boscà, Bosch, Brunyola, Busquets, Co(u)dina, Coll, Colldesaroca (Coll de sa rocha), Collell, Collich, Collsaroca, Coma del prat, Coma, Comas, Crosa, Crozet, Despujol, Dessot, Desvilar, Esquer, Estany, Estanyol, La Plana, La Sota, La Torrentera, Las Muntadas (Montadas), Las Costas, Las Crosas, Las Planas, Lo Sot, Mont, Montmitjà, Muntada, Ozor, Panella, Panelles, Parayó, Pla, Plana, Plana den Forn, Planademunt, Planadevall, Planas, Planellas, Planiol, Pons Querós, Puig Arquer, Puigbell, Puigcaulí, Puigdefrou, Pujol, Querós, Ribademunt, Ribadeu, Ribadevall, Ridafre, Ridemar, Ridemont, Riera, Rigavalós, Roca, Rocasalva, Roquer, Sa Crosa, Sacalm, Sacot, Salt, Sarriera, Sarroca, Sas Bassas, Sas Comas, Savall, Serra, Serradella, Serrademunt, Serras, Serrat, Serrat de Pujol, Sitjes, Solroca, Sot, Sota, To(u)ronell, Torrent, Torrentera, Vallpregona, Vilar.

Noms procedents de relacions jurídiques

Colldesforsas, Coma de Cens, Comanda de Aiguaviva, Los Alous dels Enferms, Parcerias, Pratspagador, Sots dels Alous.

Noms derivats de l'aparença visual: mida, forma i color

Anglès, As Negral, Aulet Gran, Blanques, Cam Pla, Camp Prodey, Camp gran de sa Ylla, Campàs den Pidemont, Camprodó, Campsasala, Castanyer borat, Desforcats, Fontanella Gran, Hort Rudó, Lo Menut, Llauger, Major de las Selvas, Major, Menudades, Negral, Petit, Pla del Ou, Planiol, Puignagrell, Puigrodó (Puigrodon), Puigrodós, Roca Rodonada, Roca Aguda (Rocaguda), Rocacorba, Rocaplana, Rodó, Rodonell, Rodós, Rompuda, Sa Ylla, Sailla, Serra Torta, Serragran de las Borboladas del Soler, Serraguda, Serramajor, Tintas, Vallclara, Yllas.

Noms derivats de la situació del lloc

Aubach, Aulet del Bach, Baceda de Munt, Bach de la Serra i Pujal, Camallar, Casadevall, Castanyeda del Bach, Feixa del Bosc, Hortas de Rechs, Las Ombreras, Lo Solar, Olivar de Mixena., Pla de Su, Pregona de vall, Quintana, Solà, Su.

Noms derivats d'apreciacions temporals

Camí Vell de las Hortas, Casa Nova de Fonollet, Casa Nova de Montanya del mas Sobirà, Casanova del Subirà, Casanovas, Castanyeda Vella, Fageda Vella, Hort Nou, Maynou, Nova, Terra Ballosa, Vella, Vilanova de Sau.

Noms derivats de la constitució del lloc

Algal (Aigual), Aygual de la Mata, Ayguals, Comarable, Lloretsalvatge, Llosella, Maltorrent, Passadoras, Prat Puigborrell, Rocadell, Serra de las Portalleras, Torrent de las Bassas, Tunas.

Originats per possibles fets esdevinguts en el lloc

El Castanyer del Fil, Enfermera, Fogueras, Los Enferms, Piuladas, Serra Hera Cremada.

Noms originats per oficis o malnoms

Badle, Bondia, Boneta, Borratxí, Camí Real, Capellans, Castellar, Ferrer, Gravata, Jugador, Marquès, Masferrer, Mirapeus, Molinera, Oller, Pla del Prevere, Plana den Forn, Prevere, Puig Salader, Puigmerdós, Sabater, Senyor, Serrat de na Vaguera, Torrera, Vaguera.

Noms originats per possibles aparences formals

Coll del Bes, Fembramorta, Pedrajugadora, Plajugador, Puigjugador, Rocacarbo-nera, Sepulturas, Serrat de la Jaguda, Serrat de la Llosa, Terçal, Travessera.

Noms provinents de l'ús del lloc

Banyadós, Camí Missader del mas Gomis, Camí Públich, Camp Amar, Collet Saspia, Espia, Explets, La Posa, Pairó, Pla de Térmens, Plassabatuda, Pública, Sagordia (Saguàrdia), Sas Posas.

Noms que indiquen direcció o provenença

Camí de las Hortas, Camí de las Hortas, Camí de la Piconera, Camí de mas Plana a Ozor, Camí del mas Gelats al mas Subirà, Camí del Pont, Camí del mas Planas al pla de Térmens, Camí del mas Gomis a la Yglesia de Ozor, Camí públich qui va de Ozor a Sant Hilari, Camí públich que va del Crozet a las Romagueras, Camí Públich qui va a Sant Hilari, Camí Públich qui va al Coll, Camí que va del mas Pigem a la Avena, Camí que va a las Romagueras, Camí que devallà de la casa den Espinàs, Camí qui va de Ozor a las Romagueras, Camí qui va del Funollet al Verger, Camí qui va de Ozor a Santa Creu, Camí qui va a la font del mas Gomis, Camí qui va a Amer, Camí qui va al Solar, Camí qui va al mas Solterra y Gomis, Camí qui va de mas Bosch a Nostra Senyora del Coll, Camí qui va a Sant Miquel, Camí qui va a Nostra Senyora del Coll, Camí real qui va de Vich a Gerona, Camí Real qui va al Molí Fariner, Camí Real qui va de Ozor a Anglès, Camí Real qui va a Gerona, Camí Real de Vich, Camí Real Vigatà, Camí Vigatà, Carrer del Verger, Carrer qui va a la font den Borrell, Carrer qui va al Coll (a Nostra Senyora del Coll), Carrer qui va del Molí a Nostra Senyora del Coll, Ridacós.

Estris

Fusell, Rajol, Satonella, Sivella, Volant.

Llocs de les cases o masos

Arolas, Casal, Descamps, Hera, Montsitjà, Prat, Terrats.

Noms de difícil classificació

Arrencada, Ayof, Balomar, Barau, Becfret (Bechfret), Boranca, Borboladas, Bordoneras (Burdoneras), Borgoladas, Burxas, Canalonja, Capallanch, Capollanch, Cartalonga, Castanyeda de la Puila, Clavers, Coll de Lavanyas, Coll de Lauser, Collsarsosica, Comarca, Darnich, Darrich, Doys, Duramar, Espolangeret de Raleda, Ferrén, Font del Gausch, Fornaca, Gaireza, Gelats, Hera del Mar, Hortas Gerone-lles, Lauser, Lomberga, Los Arrencats, Llamberga, Llambuy, Manifrè, Maré, Maroy, Minet, Morena, Piconera, Pla del Campech (Campench), Puig o Mallola de Raleda, Quintana Campsalubrí, Raleda, Rafe(l)ch, Rajacols, Reestratell, Ribafeta, Ridafrè, Ridemar, Ridrafret, Rubiol, Sabró, Salamanca, Saliberchs, Salubí, Sau, Serblanques, Sever, Sulcia, Sunyell, Talamanca, Tasca, Valellas, Vena.

Agost 96

EL NOM GENÈRIC CONTRA L'INDIVIDUAL

Al 1995 un grup d'entitats cíviques va demanar a l'Ajuntament de Barcelona que canviés el nom d'un tram del carrer Senèca, on s'ubicava una llibreria de material neonazi. Els signants proposaven un altre nom: *Anna Frank*. Una mena de compensació.

L'agut escriptor Màrius Serra proposava algunes variants de la idea: el catedralici Pla de la Seu podria passar a anomenar-se *Pla de l'Ateu*, la Via Laietana (on hi ha una comissaria de policia) seria la *Via Lasa-Zabala*, i així successivament.

JMAiO

TOPÒNIMS DEL TERME D'ESCORCA I ELS SEUS VOLTANTS A L'ARXIU MUNICIPAL D'ESCORCA

Mateu MORRO i MARCÉ

L'Arxiu Municipal d'Escorca, catalogat per primera vegada l'any 1966 per Jaume Lladó i Ferragut, i l'any 1980 per Joan Ensenyat, Lleonard Muntaner i Gaspar Valero, es troba limitat en el seu interès pel fet que la major part de la documentació antiga del municipi es troba en el Monestir de Lluc. Fins a l'any 1897 el consistori no va tenir edifici propi, l'Ajuntament es reunia en una petita dependència del Monestir de Lluc. Un petit escorcoll dels papers que es troben guardats a l'Arxiu Municipal em va permetre establir aquesta petita llista de topònims, sense cap pretensió exhaustiva, del terme d'Escorca i els seus voltants.

He normalitzat l'ortografia dels topònims, però relacion entre cometes les formes que representen qualche particularitat, a continuació de la forma correcta. Si apareixen diversos topònims dins una possessió els transcriu a continuació del nom d'aquesta, en negreta. Quan no hi ha indicació expressa de la data generalment el topònim prové del "Llibre o cadastre dels stims generals are novement fets a instancia de lo Honor Juan March y Martorell al present Batle Real, Juan Amer del Pujol i dames parroquians de la Parroquia de Escorca y son terma", de 1739.

Albarca. Camp Redó (1884). *Hort des Cosconar* (1884). *Sa Rota. Racó de Ses Xigales*.

Alcanella. "Aucanella" (1739). "Ancanella" (1872).

Alcanelleta. "Ancanelleta" (1892).

Almallutx. "Eumallutx" (1830).

Ariant. (Pollença).

Bini. Bini d'en Serra. (1833), *Bini d'en Povo* (1833), *Bini d'en Palou* (1937).

Bini Gran.

Bini Petit.

Binifaldó. (1895).

Es Bosc. "Joseph Ballaster del Bosch" (1739).

Sa Bretxa (Selva). "la Brecha" (1875) en el camí a Selva. *Creu de Sa Bretxa*. "Creu de Se Brecha" (1842).

Ca Fra Puig. "Juan Mayol alies Frare Puix per possessió en el terma" (1739). "Cafrapuig" (1827). "Capapuig" (1890).

Sa Calobra.

Cals Reis. “Cas Rey” (1739). “Cal Rey” (1847). *Es Comellar de Sa Font de Sa Mata* (1870). *Gorg des Peix* (1870). *Sa Parada* (1847).
Camí des Cosconar.
Can Bardi.
Can Canaró.
Can Càntara. (Selva). (1842).
Can Carabasseta. (1875).
Can Garireu.
Can Guiem.
Can Lleig. “Vicens Arbone fill de Vicens alies llex” (1739).
Can Maiet. “Can Maet” (1969).
Can Marrai. (1841).
Can Melcion.
Ca na Ferrera. (1841).
Can Nequs.
Can Palou.
Can Pau.
Can Penya. Ses Raconades.
Can Pere. (1841).
Can Pontico. Son Pontico. “Son Pontico de partinentias de Son Llobera” (1739).
Can Real.
Can Termes.
Can Xispa (Tuent).
Ca S’Amitger. “Cases de lo Amitjer, conredisos, alsinar, moli de aygue fariner, ortes y ort junt a les cases del dit collegi” (1739).
Casa de neu d’en Garireu. “Miquel Cathela “Garireu” per case de neu”. (1739).
Casa de neu de Son Lluch.
Casa de neu de Son Arnau.
Sa Casa Nova. El 1739 era de Pere Garau.
Sa Casa Nova Petit.
Sa Casa Nova de Baix. (1952).
Sa Casa Nova de Dalt. (1952).
Ca S’Escrivà. (1827).
Cas Bufó.
Cas Puput.
Cas Sabater. (1827).
Es Cavall Bernat. (Selva). (1842).
Es Còdol d’en Ceba. (Selva). (1842).
Coll de Sa Bataia.
Es Colls. “los Colls de Hareus de Antoni Busquets” (1739).
Sa Coma des Prat.
Es Corral de Sa Torre. (Sa Costera).
Es Corral de Ses Figueres.
Sa Costa Llarga. (Selva). (1842).
Cingle d’en Coll.
Es Colomer. “Case de neu en el Colomer” (1739).

Sa Coma des Prat. (1965).
Comafreda. “Comefreda y quatre cases de neu” (1739).
Cosconar.
Sa Costera. “El Vergeret predio de la Costera” (1796).
Cúber. “Cuba” (1739).
Escorca.
Es Grauet. (Selva). *Voltes des Grauet.* (1876).
Es Guix. “Cases noves en el Guix” (1739). *Collet del Guix* (1868). *Barrera des Guix* (1842).
S’Estret. “Torrent de lo Estret” (1870).
S’Estret de Massanella.
Femenia.
Femenia Nou.
Femenia Vell.
Sa Ferreria. (1845).
Ses Figueroles. (Selva).
Sa Font del Nus.
Gorg Blau.
Hort del Sr. Antich. (1845).
Lluc. “Colegit de Lluch” (1839).
Manut. (Manut y bosch” (1739). *Racó d’en Jeroni. Sa Tanca Gran. Es Pixarells. Sa Font des Pixarells. Es Bosc de Ses Solanes. Es Bosc Nou. Sa Rota d’en Roig. Cometa des Morts. Rota de Sa Creu. Es Pins Escapçats. Clot des Guix. Pas des Bous. Ses Bardisses. Sa Tanca Gran des Seregall. Rodal des Murtar.*
Manut de Baix.
Míner. “Mina” (1739).
Sa Mola. Al nord confronta amb Son Nebot, Escorca i S’Estret i Son Macip; al sud i a l’est amb Massanella; a l’oest amb penyes.
Mortix. Es Burgar.
Mortitxet. Sa Bardissa Cremada. (s. XIX). *Cova Mala.* (1965).
Mossa.
Muntanya.
L’Ofre. “Lofre” (1739).
Pedrutxella. (Pollença). *Pedrutxella Petit.* “Pradutxella patit” (1739). “Patrutxella” (1890).
Es Pi Gros des Portell de Sa Punta. (Selva) (1842).
Sa Plana.
Pla des Corral. (1968).
Es Port. “Puerto la Calobra” (1969).
Es Porxo.
Es Prat.
Puig de Ses Estepes.
Es Rafal de Massanella.
Es Racó.
Son Amer. S’Ermita. Ses Solanes. Casa de neu.
Son Alzines.

Son Colom.

Son Colomí.

Son Llobera. Racó des Mateus. (1854). **S'Empelt.** (1854). **Es Pedregaret.** “El Pedregaret de pertinència de Son Llobera” (1739). “el Peradagaret” (1881).

Son Macip.

Son Nebot.

Son Torrella. Cases de neu.

Sa Taverneta.

Torre d'en Bordils. (1847).

Torrent de Pareis. “Torrent de Parells” (1830).

Es Tossals.

Ses Tosses. Can Font. “Semantera llamada Can Font” (1844). **Collet de l'Església** (1844).

Tuent. “Tuyent” (1739).

Turixant. Sa Cometa. “Moli de aygue fariner i Se Cometa que antes era de partinències de Son Nebot” (1739).

Turixant de baix.

Turixant de dalt. “Turixant de amunt” (1870).

Sa Vall de la Bella Dona (Selva). “La vall de la Bella-dona” (1876).

Ses Verdors. “Las Verdós o Cas Puput” (Sa Calobra) (1937).

Es Verger. (1824).

RECTIFICACIÓ DE LA FORMA DEL TOPÒNIM BELLVEI (BAIX PENEDÈS)

L'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans ens tramet una nota informativa, datada el 3 de juny de 1996, en la qual ens informa que en el llibre *Documents de la Secció Filològica III* (Barcelona, I.E.C., 1996, pàg. 161) apareix la forma incorrecta *Bellvei del Penedès*. Contràriament, el nom del municipi és *Bellvei*, sense el determinatiu *del Penedès*, que ja havia estat suprimit en la revisió dels noms dels municipis del Principat realitzada per la Secció Filològica el dia 1 de febrer de 1991 i que va ésser publicada als *Documents de la Secció Filològica II* (Barcelona, I.E.C., 1992, pàg. 76).

La darrera vegada que vam publicar informació sobre resolucions i recomanacions preses per l'Institut d'Estudis Catalans sobre temes toponímics fou en el butlletí número XLIV, pàg. 47, de març de 1996.

NOVES APORTACIONS A LA TOPONÍMIA DE SANT FOST

Xavier PÉREZ GÓMEZ

Des de la publicació fa més d'un any del meu treball sobre toponímia tradicional santfostenca, he trobat nous noms de lloc a diverses fonts documentals i orals, els quals he cregut oportú de recopilar en aquest breu estudi. Un dels documents més interessants que m'han fornit de noves dades ha estat el *Real Catastro del lugar de Sant Fost y Cabañas*, de l'any 1766, custodiat per la família Mauri al seu Arxiu de Can Lladó. Quedaria pendent, però, un estudi exhaustiu i detallat dels noms de lloc que apareixen a la nombrosa documentació d'època medieval i moderna que sobre Sant Fost encara es conserva en arxius com el de la Corona d'Aragó. Aquest article es divideix en tres apartats: 1) nous topònims, no publicats, 2) noves dades respecte de noms ja publicats anteriorment, i 3) topònims antics no recordats. Hem d'afegir també que sempre que podem intentem esbrinar l'origen i significat del nom, o si més no exposem les diferents teories que hi pugui haver.

I després d'aquesta breu introducció donem pas a la relació de noms de lloc.

1. NOUS TOPÒNIMS

(amb tradició oral encara viva)

Els Villars

Paratge bastant ampli, que fins fa uns 35 anys era ocupat per vinyes, camps i boscos i que abastava tota una àmplia zona situada entre els actuals carrers Pedrera i Tenor Viñas. Pertanyia en part a Can Ribalta i en part a Can Sunyer de Martorelles. El que queda del bosc dels Villars es troba situat al final dels carrers Verge del Pilar i Tenor Viñas, i va fins a tocar terme de Martorelles. Aquest nom el trobem documentat ja en 1766 (*"lo bosch dels Billars"*), quan aquest paratge tenia una extensió aproximada de 53 quarteres (una quartera equival a unes 36,72 àrees), de les quals sols 4,5 eren de vinya i 48,5 de bosc. Els propietaris dels boscos i vinyes dels Villars eren en 1766 el monestir de Montalegre, que l'havia adquirit del mas Sunyer, n'Antic Carrencà com a amo de Can Ribalta i un tal Tomàs Duñó.

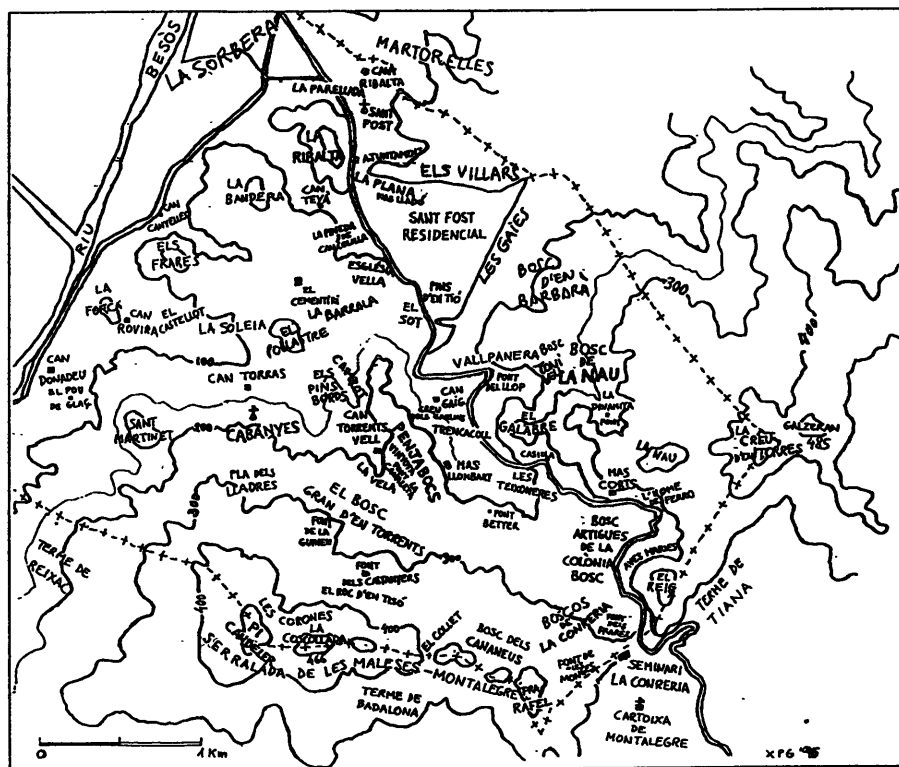
En 1852 consta també que Jaume Carrencà tenia propietats al lloc dit els Villars.
 FA: Arxiu Can Lladó (ACL). *Real Catastro del lugar de St. Fost y Cabañas, 1766*
 Arxiu Corona d' Aragó (ACA). *Hisenda, amillarament de Sant Fost, 1852*
 FO: MNS, PSS

El Campot

Camp propietat de Can Torrents Vell, situat a mà dreta del camí que va cap aquesta masia, uns 100 abans d'arribar al trencall que va a Cabanyes. Hi ha un tros de vinya, un camp i una caseta d'obra. És a tocar de les propietats dites de Canyelles.
 FO: JTS

Turó de les Gaies

És el turó que des de fa uns 15 anys es coneix pel Mirador, ja que hi ha una magnífica vista sobre la Urbanització Sant Fost Residencial. Hi puja el carrer del Canigó. Aquest

paratge, que arrenca des de darrere de Can Romagosa, separa la Urbanització Sant Fost Residencial del bosc de la Nau. Segons el diccionari Alcover-Moll, *gaia* significa tros de terra de forma triangular o no quadrangular, sobrer d'un camp de forma regular.

FO: MNS, PSS

Turó de la Barrala

Turó cobert de pins joves, situat al davant mateix del cementiri. Des del seu cim es veu una bonica vista del turó de la Ribalta, de Sant Fost Residencial i dels pinars dels voltants. Barrala era un recipient per a líquids, que acostumava a ser de fusta. Ignorem per què li fou posat aquest nom.

FO: JTS

Turó del Pollastre

Turonet veí del de la Barrala, però situat més cap a Cabanyes. Fa de balcó i mirador sobre la riera que baixant de Can Torrents Vell passa als peus de Cabanyes. D'allí estant s'albira una àmplia perspectiva, si ens ho permeten els pins, de la vall de Cabanyes, amb les vinyes de Can Torrentó, l'església de Sant Cebrià i la masia de Can Torras.

FO: JTS

Bosc de Can Toni Vell

Petit bosc que podríem considerar com a integrant del gran bosc de la Nau. És molt a prop del pont del Llop i de les vinyes de Vallpanera. En aquest indret es poden veure unes poques ruïnes que corresponien a l'antiga masia de Can Toni Vell, iniciadora de la casa de Can Toni del carrer del Sot. Els Torrents de Can Toni són, segons S. Pibernat, una branca dels de Can Torrents Vell de Cabanyes i s'independitzaren com a família vers 1653. Can Toni va esdevenir amb el temps una de les principals cases pairals de Sant Fost i d'ella sorgiren altres famílies com els Torrents de Can Boch, Can Manco i Ca n'Eloi.

FB: S. Pibernat, Explicació i arbre genealògic..., 1919

Bosc d'en Claris

Bosc situat a la zona del Collet de la Conreria, a l'est del bosc de la Torre Codina i tocant el dels Cananeus. Documentat en 1766 ("*partida llamada d'en Claris*") i en 1852 ("*bosch d'en Claris del Marqués de Yerbes*").

FA: ACL, *Real Catastro*, 1766. ACA, *Amillaramiento*, 1852

Bosc d'en Boscà

Bosc que es troba a sota del de la Torre Codina, al peu del camí dels Castanyers, fent partió amb el mas Llobart. Aquest bosc juntament amb els d'en Claris, dels Cananeus, Torre Codina, Font de les Monges i Aves Maries integren la gran massa boscosa anomenada de la Conreria.

FA: ACL, *Real Catastro*, 1766. ACA, *Amillaramiento*, 1852

Bosc d'en Barbarà

Situat a sobre de Can Boch (zona Can Girbau), en els límits de Sant Fost Residencial amb la Nau. Pronunciat per algunes persones grans com a paraula esdrúixola (Bàrbara). En 1766 el bosc d'en Barbarà era d'un tal Oleguer Argemí i tenia una superfície de 46 quarteres, 36 d'elles de bosc i la resta erm. Una altra dada interessant és que en 1799 els cartoixans compraren al Marquès de Barbarà un bosc anomenat la Nau (segurament sols una part). Podria tractar-se del mateix bosc d'en Barbarà, que de fet forma part de la gran massa forestal de la Nau. Cal recordar que en 1553 la Cartoixa posseïa bona part d'aquests boscos.

FA: ACL, *Real Catastro*, 1766. FB: Histoire de la Chartreuse de Montalegre, 1955
FO: PSS

Bosc d'en Trons

Bosc que es trobava a la zona de la font de la Guineu, al peu del Pi Candeler. En 1852 era propietat de Joan Olivaret. És un topònim recordat sobretot per caçadors d'edat avançada.

FA: ACA, *Amillaramiento*, 1852

Prat d'en Jeroni

Topònim que correspon a l'actual barri de Can Calet, en la part baixa de Sant Fost. Formava part de la finca anomenada la Sorbera. Aquest prat fou comprat per la família Esbert en 1899. El nom prové de Jeroni Buxó, propietari de Can Ribalta a finals del segle XIX.

FB: Esbert, 1996

2. NOVES DADES

El Pi Candeler

Sobre el turó més emblemàtic de la serralada de les Maleses-Montalegre, cal dir que fins ara citaven la data de 1883 com la més antiga on s'havia trobat aquest nom. Ara, però, hem de rectificar i dir que en 1766 apareix repetides vegades el terme "*Serra del Pi Candeler*", la qual cosa dona més importància encara a aquest topònim. La partida en qüestió tenia el 1766 un total de 38,5 quarteres, totes elles de bosc. És a dir, que en aquella època els turons del Pi Candeler i les Corones estaven força poblats d'arbres.

FA: ACL, *Real Catastro*, 1766

La Sorbera

Aquest topònim correspon a bona part de l'actual barri de Can Calet i dels camps que hi ha entre la carretera de Sant Adrià i el riu Besòs, a l'alçada de l'Avinguda Catalunya i al polígon dit de Can Baliarda. Un document de 1724 ja esmenta aquest indret a tocar el riu Besòs. En 1766 el paratge de la Sorbera ocupava 40 quarteres de terra, meitat de conreu, meitat de bosc; n'era el propietari principal Antic Carrencà, amo de

Can Ribalta. Altres propietaris eren Isidre Matons, Jeroni Subirà i Francesc Albió, alguns d'ells veïns de Martorelles. En 1899 Antoni Esbert va comprar als amos de Can Ribalta una finca anomenada Prat d'en Jeroni, situada al paratge de la Sorbera.

FA: ACL, *Real Catastro*, 1766

FB: Esbert, 1996

FO: ABB, AEF

La Parellada

Nom recollit només de forma oral fins ara, i que ara hem trobat esmentat a l'interessantíssim cadastre de 1766. En aquell any la Parellada era una partida de terra de 20 quarteres, de les quals 16 eren de bosc i 4 de sembrat, propietat partida entre Francesc Albió (*la Parellada de Casa Arqués*) i Oleguer Argemí. Cal recordar que és la zona situada al voltant de l'actual Avinguda Catalunya, al cantó nord del turó de la Ribalta. Fins fa uns 30 anys tota aquesta zona eren vinyes. Parellada era l'extensió de terra que es llaurava normalment en un dia per un parell de bous.

FA: ACL, *Real Catastro*, 1766

Barranc i pont del Llop

Sobre l'origen del nom, algunes persones opinen que s'anomena així perquè com hi ha tanta vegetació i boscúria, la gent deia: *És una boca de llop!* Un aspecte que voldria subratllar és que la majoria de gent gran de Sant Fost parlen sempre d'aquest topònim en castellà: *El Barranco del Lobo*, tot i que la resta de la conversa sigui en català. No sabem per què. Potsar, i és una teoria, fa referència a la coneguda desfeta militar espanyola a la guerra del Marroc, als peus del Gurugú, l'any 1909. Cal recordar que el pont del Llop fou construït quan es va fer la primera carretera de la Conreria, pels volts de 1915-16, és a dir, que la famosa derrota del *Barranco del Lobo* era encara molt recent.

FO: PSS

3. TOPÒNIMS ANTICS

(avui dia no recordats i sense ubicació concreta)

Coll de la Muller morta

Indret situat als turons de la Conreria, segons un document de 1610. Avui s'ignora el seu emplaçament exacte, però podria trobar-se pels volts del Collet i el camí antic de Sant Fost al barri del Canyet de Badalona.

FA: Biblioteca de Catalunya, Ms. 329, 1610

Lo Segulà

Topònim del segle XVIII, i que corresponia a una peça de terra de tres quartans i mig, on l'any 1757 es va començar a construir Can Gaig. Consta en una escriptura notarial d'establiment atorgada per Pau Teyà, amo de Can Teyà i Can Romagosa, a favor d'Anton Torrents.

FA: Arxiu de Can Gaig (ACG), *Escriptura del notari Josep Vaixeras, Granollers*, 5-5-1757

Coma dels Lladres

Lloc mencionat en un document de 1390, situat en terres del mas Teyà (aleshores dit mas Bufateres). Es desconeix la seva situació exacta, però podria trobar-se entre alguns dels turonets que separen la vall de Sant Fost de la plana del Besòs. El diccionari Alcover-Moll diu que coma en català antic significava depressió més o menys pregona i planera entre dues muntanyes.

FA: ACA, Monacals, pergamins de Montalegre, any 1390

La margenada del castell de Cabanyes

Peça de terra de propietat del mas Rovira en 1620, prop de l'antic mas Font o Estrader.

FA: ACA, Monacals, Hisenda, vol. 2043. *Llibre de censos*, 1620

Bosc de les Comunes

Bosc que estava inclòs dins les propietats annexes a la Casa de Campsentelles, i que fou comprat en part per Montalegre en 1432. Devia ser pels volts de Mas Corts o Mas Llombart.

FB: ACA, Monacals, pergamins de Montalegre, 1432

Bosc de les Canonies

Gran bosc que pertanyia al mas Soler (després Lladó) de Sant Fost i que fou adquirit per Montalegre en 1458.

FB: Pérez, Sant Fost, *Història...* 1990

Xavier Pérez, setembre de 1996

FONTS ARXIVÍSTIQUES (FA):

- Arxiu de Can Lladó (ACL). Real Catastro del lugar de St. Fost y Cabañas, 1766.
- Arxiu de Can Gaig (ACG). Escriitures de 1757 i 1909.
- Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Monacals. Pergamins i volums de Montalegre.
- Biblioteca de Catalunya. Manuscrit 329, any 1610.

FONTS BIBLIOGRÀFIQUES (FB):

- Antoni Esbert. *Història de la part baixa de Sant Fost*, manuscrit, 1996.
- (Ireneus Jaricot). *Histoire de la Chartreuse de Montalegre*, mecanoscrit inèdit, maig 1955.
- Salvador Pibernat. *Explicació i arbre genealògic de la casa Torrents de Sant Fost*, manuscrit inèdit, 1919.
- Xavier i Ferran Pérez. *Sant Fost, història d'un poble*. Ajuntament de Sant Fost, 1990.
- Alcover. Moll. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Ed. Moll, 1980, 10 volums.

FONTS ORALS (FO):

- ABB: Antoni Baliarda Buxó, de Can Baliarda.
- AEF: Antoni Esbert Ferri, de Ca n'Esbert.
- FCF: Francesc Canet Farrés.
- JTS: Jaume Torrents Suñol, de Ca n'Eloi.
- MNS: Margarida Niubó Saleta, de Cal Secretari.
- PSS: Pere Suñol Suñé, de Can Gaig.

D'ARREU

BATEJOS DE 52 CARRERS A LES PINEDES DE L'ERMENGOL (ANOIA)

Des de l'octubre de 1996 la macrourbanització de les Pinedes de l'Ermengol, al terme de la Torre de Claramunt (Anoia), disposarà de la retolació dels seus carrers en substitució dels anteriors indicatius, que eren numèrics. Foren tres veïns els qui varen guanyar un concurs per a escollir les denominacions. Ha estat necessària la col·locació de 140 rètols, dels quals 95 són adossats a les parets i altres 45 són palplantats.

La nova toponímia urbana que identifica els gairebé trenta-cinc quilòmetres dels vials consta de 52 carrers, 2 places i una avinguda. El repertori dels noms està dedicat a 22 personatges: Pere Calders, Francesc Cambó, M. Carrasco i Formiguera, Rafael Casanova, Pau Claris, M. Coll i Alentorn, Lluís Companys, Salvador Dalí, Pompeu Fabra, Roger de Flor, Àngel Guimerà, Ramon Llull, Jaume I, Francesc Macià, Joan Maragall, Ausiàs Marc, Joan Miró, Narcís Monturiol, Pablo Picasso, E. Prat de la Riba, J. Puig i Cadafalch i Josep Tarradellas.

Altres 15 a poblacions: Amposta, Balaguer, Berga, les Borges Blanques, el Bruc, Calaf, Cervera, l'Escala, Empúries, Figueres, Manresa, Mollerussa, Reus, Tortosa i Valls. N'hi ha 7 de caràcter geogràfic: l'Anoia, l'Empordà, la Mediterrània, el Montseny, la Segarra, la Serra del Cadí i la Tossa de Montbui. Són 6 els motius patriòtics: els Almogàvers, la Diada, les Corts Catalanes, la Pau, els Països Catalans i els Segadors. Les dues places són les de la Concòrdia i de l'Univers. Solament són tres els noms d'arrel local: el carrer de la Font de l'Ermengol, el passatge del Turó i l'avinguda de Vilanova d'Espoia.

Aquesta urbanització es va iniciar en els anys seixanta i des d'aleshores ha anat creixent fins a apropar-se al miler de cases, encara que moltes siguin de segona residència. El seu nom ha pervingut de l'antiga masia de Cal Mangol o de Ca l'Armengol.

La correcció dels noms fou determinada per una ordre del Departament de Governació de la Generalitat, de 20 de desembre de 1988, que establia els noms oficials dels municipis i de les unitats de població i la seva codificació. Així el municipi de la Torre de Claramunt té el codi local 08286, el comarcal 06 i el 08 provincial. (DOGC núm. 1.101 de 02-02-1989).

L'actual distribució municipal de la Torre de Claramunt, amb les entitats de població i el nombre dels habitants i dels seus estatges, segons la renovació dels padrons de l'any 1996 és la següent:

<i>Codis</i>	<i>Nuclis urbans</i>	<i>Habitants</i>	<i>Estatges</i>
0828601	Ca l'Anton	239	104
0828602	Les Pinedes de l'Ermengol	339	992
0828603	El Pla de la Torre	47	22
0828604	La Serra	47	20
0828605	La Torre Baixa	62	26
0828606	La Torre Alta (capital)	1.057	489
0828607	Vilanova d'Espoia	112	50
0828608	El Xaró	106	36
Totals		2.009	1.739

La urbanització de les Pinedes de l'Ermengol es troba al sud-oest del terme de la Torre de Claramunt, a uns quatre quilòmetres del cap del municipi i a poc més d'un quilòmetre del nucli de Vilanova d'Espoia. Les construccions entre pinars són esglanades entre els 500 i els 600 m d'altura i el conjunt forma un encaix amb els termes veïns de Carme i de Mediona, limitant ací amb l'Alt Penedès.

La comunicació principal es fa per la carretera BV-2135, des de la C-244 d'Igualada a Sitges i Vilanova i la Geltrú i amb la cruïlla de la B-224 de Capellades cap a Martorell, que ara pot entrar en la nova variant de la C-244, des del km 558 de la Nacional-II, en el vèrtex dels termes de la Pobla de Claramunt, Castellolí i Vilanova del Camí.

En tot el municipi de la Torre de Claramunt no s'hi troba cap carrer dedicat als nombrosos personatges de la dinastia fundadora dels Claramunt, senyors jurisdiccional des del segle X fins al XVII, ni tampoc dels seus successors que foren els marquesos de Gironella i de Villa-Palma, als segles XVIII i XIX, ni tampoc del comtat de Claramunt, atorgat pel rei-arxiduc Carles III, l'any 1708. Les nissagues dels nobles no han aconseguit encara la seva incorporació a la toponímia torredana.

Josep RIBA i GABARRÓ

COL·LOQUI *TOPONÍMIA*. MÉS ENLLÀ DE LES FRONTERES LINGÜÍSTIQUES

Lleida, 7-8-9 de maig de 1996.

El col·loqui *Toponímia. Més enllà de les fronteres lingüístiques* es va celebrar a la Facultat de Lletres de Lleida els dies 7, 8 i 9 de maig de 1996. Volia ser un fòrum obert a totes les persones interessades per l'estudi dels noms de lloc. Era la primera trobada d'aquesta mena que pretenia unir persones que treballen entre dues aigües,

entre dominis lingüístics distints: andalús-portuguès, galleg-leonès, lleonès-castellà, castellà-basc, basc-occità, aragonès-català. Creiem que això es va aconseguir plenament. Va fer possible que uns pocs investigadors de primera línia poguessin trobar-se, per intercanviar punts de vista, mètodes i resultats. Va permetre també que estudiants i persones no universitàries participessin en les deliberacions d'aquests investigadors, exposessin les seves opinions i aprofundissin en un camp que sovint forma part de la conversa quotidiana.

Els professors invitats van ser: Emili Casanova (Universitat de València), Ricardo Cierbide (Euskal Herriko Unibersitatea), María Dolores Gordón (Universidad de Sevilla), Alfonso Irigoyen (Universidad de Deusto), José Ramón Morala (Universidad de León), Stefan Ruhstaller (Universidad de Huelva), Jesús Vázquez (Universidad de Zaragoza). Va actuar com a coordinador general Xavier Terrado (Universitat de Lleida) i com a secretari Jesús Martín de las Puebas (Universitat de Lleida).

El matí del dimarts, dia 7 de maig, es va dedicar a la presentació de projectes: projectes bascos, navarresos, lleonesos, castellans, andalusos, aragonesos, catalans i valencians. La sessió vespertina va estar dedicada als mètodes de treball en toponímia: mètodes d'enquesta, d'emmagatzematge, d'interpretació, de representació cartogràfica. Es van presentar algunes bases de dades pensades especialment per a la recerca toponímica i sistemes d'informació geogràfica que poden fer més manosa la feina de l'investigador. La jornada del dimecres 8 de maig va consistir en una excursió de treball per la Ribagorça. La ruta seguida va ser: Lleida, Sopeira, Pont de Suert, Boí, Taüll, el Pont de Montanyana i Lleida. Els professors invitats van prendre contacte directe amb la toponímia de la zona i van poder discutir sobre el terreny les seves hipòtesis respecte d'alguns noms. A última hora de la tarda del dimecres, a Lleida altre cop, es van acabar de discutir les qüestions metodològiques que havien quedat pendents del dia anterior. El dijous dia 9 es va dedicar una primera sessió a qüestions bibliogràfiques sobre la toponímia de la Península Ibèrica. La resta del dematí va estar dedicada a l'exposició de resultats: cada professor invitat va presentar alguna de les primícies de les seves darreres investigacions. Un dels temes va ser el de les antigues fronteres lingüístiques suggerides per la toponímia. El Col·loqui es va clausurar la tarda del dijous a l'Aula Magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, amb una taula rodona titulada "La toponímia del segle XXI". Com es preveu que serà la toponímia a l'Europa del segle vinent? Com es creu que hauria de ser la toponímia que usaran les noves generacions? Quina és la tasca dels toponimistes enfront dels nous reptes del segle XXI? Aquestes van ser algunes de les preguntes que es van proposar als participants de la taula i que van rebre respostes de vegades inesperades però sempre suggeridores.

TOPONÍMIA DE LES VALLS D'ÀNEU

Projecte d'inventari de noms de lloc

Durant els anys 1996 i 1997 s'estan duent a terme les tasques de recollida i sistematització dels noms de lloc de les valls d'Àneu (Pallars Sobirà: municipis d'Alt

Àneu, Espot, Esterri d'Àneu i la Guingueta d'Àneu) arran de l'acord de col·laboració entre el Consell Cultural de les Valls d'Àneu, entitat independent amb un llarg currículum de realitzacions al seu darrere (recordem l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu o la revista *Àrnica*) i l'Oficina d'Estudis de Llengua i Literatura de Ponent, de la Universitat de Lleida.

El director científic del projecte és el professor Albert Turull, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Lleida, i n'és coordinador tècnic el president del Consell Cultural de les Valls d'Àneu, Ferran Rella. Un i altre són membres de la **Societat d'Onomàstica**.

Fruit d'aquesta col·laboració s'espera que vegi la llum en un futur proper l'*Inventari toponímic de les valls d'Àneu*. Aquest inventari haurà d'incloure tant els noms actuals com els antics, i es refereix a tota mena de noms de lloc, ja siguin relacionats amb el poblament o amb l'orografia o la hidrografia, ja siguin d'ampli abast o bé aplicats a elements singulars. Així, al costat d'un treball de recerca en fonts escrites i documentals, és evident que les enquestes orals seran, segons la metodologia habitual en aquesta mena de treballs, la base de la recollida. Aquesta part de treball de camp es troba a hores d'ara pràcticament conclosa mercès a les enquestes efectuades per quatre persones becades pels organismes promotors del projecte. Hi han col·laborat també, mitjançant acords puntuals, l'Institut Cartogràfic de Catalunya (que podrà utilitzar per a les seves edicions la toponímia recollida en l'actual fase) i la Delegació de Lleida del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, que ha facilitat l'allotjament dels becaris.

CURS D'INTRODUCCIÓ A LA TOPONÍMIA A TORTOSA

L'any 1996 l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre va organitzar a Tortosa un curset sobre toponímia. Era el tercer d'una sèrie de cursos monogràfics que els seus organitzadors pretenen que siguin anuals. El 1994 es va impartir el curs d'*Introducció a la genealogia*, a càrrec de Santiago de Llobet Masachs. El de 1995 va ser una completíssima *Introducció a l'heràldica* que va donar Gerard Marí Brull.

El d'*Introducció a la toponímia*, es va celebrar a Tortosa els dies 17 i 24 de febrer de 1996 i el professor va ser el nostre consoci Ventura Castellvell. El tema va interessar molt, es van cobrir les 50 places previstes i van quedar una vintena en llista d'espera. Els inscrits eren majoritàriament del Baix Ebre i del Montsià. El programa del curs tractava temes de l'onomàstica, en general, i de la toponímia en concret. Es va fer un repàs dels estudis toponímics a les terres catalanes des dels seus inicis fins a l'actualitat, i dels seus estudiosos (Balari, Badia, Coromines, Moreu-Rey...). El curs va seguir amb explicacions sobre metodologies i classificacions; naixement i fossilització dels noms de lloc; els estrats històrics; els topònims d'origen antroponímic, els trasllats, les substitucions, la toponímia urbana. Es va remarcar el caràcter de la toponímia com a ciència interdisciplinària, sobretot amb la llengua, la geografia i la història. Es va incidir en les dificultats i perills que hi ha en la interpretació

dels noms de lloc. Un apartat va estar dedicat a l'ortografia dels noms propis de lloc catalans, les formes actuals i/o oficials i la necessària protecció i divulgació dels noms genuïns. L'últim tema del curs es va referir als reculls onomàstics i la seva importància. Els inscrits disposaven d'un dossier, preparat expressament per a aquest curs, que completava les explicacions del professor, amb la majoria d'exemples trets de les terres de l'Ebre.

CURS D'INTRODUCCIÓ A LA TOPONÍMIA A CERVERA

Els dies 11, 18 i 25 de maig de 1996 va tenir lloc a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera (Segarra) un breu curset monogràfic, de 9 hores de durada, d'introducció a la toponímia. L'objectiu d'aquest curset era oferir uns coneixements bàsics d'onomàstica i específicament de toponímia i anava destinat, principalment, a persones interessades en el tema però no especialitzades.

Encara que amb poc aprofundiment a causa de la poca durada del curset es va poder seguir tot el programa previst que conjuntava els aspectes teòrics i metodològics amb altres d'aplicats, sobretot a la investigació històrica, a la geogràfica i a la filològico-lingüística, i ressaltava el caràcter pluridisciplinari de la matèria.

Els temes del programa van ser els següents: Història, branques, mètodes i terminologia bàsica de l'onomàstica. Caràcter pluridisciplinari de l'estudi dels noms de lloc. Tipologia dels noms de lloc. Bases metodològiques i orientació bibliogràfica per a la investigació etimològica dels topònims. Incidència dels estrats històrico-culturals en els noms de lloc. Aproximació a la toponímia de la Segarra i de les Terres de Ponent. Els inventaris dels noms de lloc. Toponímia aplicada a la recerca històrica: els noms de lloc en els documents històrics. Toponímia aplicada a la recerca geogràfica: toponímia i cartografia. Toponímia aplicada a la recerca lingüística: morfologia nominal i gramàtica històrica.

El professor va ser el nostre consoci Albert Turull Rubinat, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Lleida, i el curset va ser seguit per una desena de persones arrelades a la comarca, de formació diversa (mestres, filòlegs, historiadors, funcionaris o dilectants) però totes amb un viu interès pels temes que s'hi van exposar.

TROBADA DELS SOLER DE CLARIANA EN ELS 500 ANYS DE LA NISSAGA

A l'església de Santa Maria de Clariana, el 21 d'abril de 1996, es va celebrar una missa en acció de gràcies per la commemoració dels cinc segles de la nissaga familiar dels Soler; la missa fou oficiada per mossèn Josep Aribau, que també té avantpassats en el poble des del segle XIV.

Tant en la documentació dels fogatjaments com en els pergamins i manuscrits pairals es reuneixen les proves per a la celebració del cinquè centenari de la nissaga dels Soler de Clariana, o millor dit de Cal Soler de l'Església, el topònim identificatiu de la masia per la seva proximitat amb el nucli més poblat de Clariana, al terme municipal d'Argençola (Anoia), si bé fins l'any 1833 Clariana i la Goda havien format un ajuntament propi des dels temps medievals.

La primera generació còneguda descendeix de Jaume Soler, segons un pergamí de 1425. El seu fill Joan Soler consta en el cens de caps de casa de Clariana de l'any 1497, entre els 14 focs recomptats. Altres famílies del veïnat del segle XV foren les d'Antoni Soler, Llorenç Soler, Bartomeu Abelló, Antoni Aribau, Joan Aribau, Joan Biosca, Antoni Gili, Guillem Joglar, Jaume Mestre, Joan Mestre, Nicolau Riba, Antoni Torelló i el vicari de la parròquia. En els censos de l'any 1515 hi consten els hereus Jaume Soler i en el de 1553, Pere Joan Soler i Borràs.

Tots els avantpassats de Cal Soler de l'Església foren pagesos, amb el conreu dels camps, les vinyes i els ramats. Cal destacar la personalitat de Josep Soler i Riba (1867-1927) per haver deixat escrit un llibre de família i per haver fet prosperar les finques i engrandit la masia. Després de la plaga de la fil·loxera va replantar les vinyes amb ceps americans per empeltar i va plantar més de mil ametllers i oliveres.

En la casa pairal, s'hi aplegaren més d'un centenar de persones de les diverses branques dels Soler. L'historiador Josep Riba i Gabarró va glossar la genealogia dels hereus de Cal Soler i el context històric en el desplegament de vint generacions, glosses que foren recollides en un artístic recordatori que fou lliurat als assistents.

JRG

BIBLIOGRAFIA

Joan VENY, *Onomàstica i dialectologia*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996; «Biblioteca Serra d'Or», 166.

L'autor, el Dr. Joan Veny, lingüista il·lustre, ben conegut pel seu mestratge universitari i per les seves obres dedicades a la geografia lingüística, i vicepresident de la nostra Societat, ens ofereix en aquest llibre una selecta dels seus articles, ben oportuna, no solament per tal de facilitar-ne la lectura, sinó també perquè, com que tots els treballs inclosos són ben interrelacionats, sens dubte llur visió conjunta n'incrementa l'interès.

El primer treball, que dóna títol a tot el llibre, és una exposició ben valuosa de la relació entre onomàstica i dialectologia, il·lustrada àmpliament amb nombrosos exemples, sempre ben escaients, com és habitual en totes les obres de Joan Veny. Cal dir que des del punt de vista onomàstic no és limita a la toponímia, sinó que l'onomàstica personal hi és ben representada. Assenyalem, per exemple, d'entre les qüestions que estudia, l'etimologia romànica, contra l'opinió d'alguns arabistes, que estableix per a Vandellòs, el diferent tractament gràfic entre els cognoms (on se solen respectar les grafies arcaïques) i els topònims (en què s'ha d'aplicar la normativa vigent) i la nova etimologia de *gallimó* 'estat juvenil de verat' que considera una variant de la denominació pintoresca, *guillemó*, diminutiu de *Guillem*.

El caràcter de la toponímia mallorquina és ben descrit en el treball següent, dedicat a Lluçmajor a través de la seva toponímia, on no solament es recullen els topònims d'aquest terme amb les il·lustracions pertinents, sinó que s'hi fa també un estudi ordenat de caràcter historicolingüístic, incloent-hi els estrats més remots: preromà, mossàrab i àrab.

A continuació figuren les recensions que féu de diversos reculls toponímics: Capafonts, Cabacers, Tremp, la Morera de Montsant, Renau i Reus, més un estudi en relació amb el "lilentiscle" en la toponímia, on continua una línia de recerca encetada per A. J. Soberanes. A l'antroponímia és dedicada la tercera part, amb estudis sobre cognoms, renoms i la seva aplicació a noms de cases. Assenyalem els estudis dedicats a dos cognoms catalans d'origen gàl·lic: Mirabent i Porcet, ben representatius d'aquesta aportació que tant enriqueix l'onomàstica catalana i complica alhora el seu estudi.

Finalment, inclou unes semblances personals i de l'obra de tres grans mestres de l'onomàstica i de la dialectologia catalanes: E. Moreu-Rey, F. de B. Moll i J. Coromines, fets amb saviesa i eloqüència.

Aquestes línies només han pretès de palesar l'interès d'aquest llibre per a qualsevol amant de la nostra cultura i particularment per als qui estimen l'onomàstica catalana.

Josep Moran

Manuel BOFARULL i TERRADES. *Noms de lloc del terme d'Albinyana*. Corpus de Toponímia Penedesenca. Vol. I. Institut d'Estudis Penedesencs. Grup d'estudis toponímics. 1992. 169 pàgines, amb algunes il·lustracions fotogràfiques dintre el text. Mapa (74x54 cm), sense escala, plegat, en annex.

Deu ésser la primera aportació al coneixement minucios de la toponímia del Baix Penedès. És un primer pas fet amb una solidesa remarcable que fa desitjar -tal com augura a la presentació del volum Josep M. Inglès i Rafecas, cap de la secció de toponímia de l'Institut d'Estudis Penedesencs- que vagi seguit d'altres reculls per als quals el d'Albinyana pot servir d'exemple a tenir present. El treball és ordenat alfabèticament, amb múltiples remissions que en faciliten el maneig. S'hi nota un coneixement extens i profund dels quasi 20 km² de territori explorat damunt dels quals -comprenent-hi el nucli urbà principal d'Albinyana i el secundari de les Peces- la investigació oral s'ha dut a terme amb intensitat i segurament amb insistència durant llargs períodes de temps. El suport de les il·lustracions extretes de documents antics hi resulta profitós.

S'hi constata una bona concentració descriptiva, equivalent a un estalvi recomanable de reiteracions. En pot ésser un exemple l'entrada *Vallmajor*, en la qual es parla de la vall, del torrent o barranc, de la cova, les covetes, l'avenc -també dit d'en Baco- i de la font -també dita d'en Toni o del Pastor.

En general, l'esquematisme de les descripcions és pràctic tot i que alguna vegada no hi hauria fet nosa una ampliació de l'emplaçament i de les característiques de l'indret. Hauria estat útil de declarar en cada entrada la presència -o l'absència- d'article. Es pot suposar que l'avenc de més amunt de Sant Antoni és *el Manel*, però hauria estat millor concretar-ho. Davant d'una casa de les Peces dita Reïres, queda el dubte sobre si és *ca, can, cal* o *ca la* Reïres, o potser encara en plural. En alguns casos, l'article consta: el Fondo, els Garrofers, la Guixera, etc. També ho hauria estat que s'hagués sistematitzat l'alfabetització per la part específica dels noms. Tal com se'ls presenta, no sempre és fàcil de veure si són usats actualment o caiguts en desús; és una particularitat que quedaria explicitada si els que són vius anessin acompanyats de la transcripció fonètica. En alguna ocasió, es diu que el nom és capriciós, una afirmació que contradiu un pensament generalitzat segons el qual la gènesi dels noms genuïns mai no és gratuïta. Alguna vegada només es fonamenta en una llegenda local que basta per a justificar una denominació, tal com podria haver passat amb «*Baco*», que probablement no estava directament relacionat amb el déu romà del vi. Algun cop dissortadament pot passar que, per uns interessos econòmics particulars, es facin els ulls grossos davant la implantació -com si fos una úlcera purulenta en el paisatge i en l'onomàstica- d'una explotació exòtica amb un nom esgarrifosament contrari al tarannà de la llengua com «*Rio Leon Safari*», un rètol tan estrepitos que Bofarull s'absté pudorosament de donar-li entrada en el text i només el cita d'esquillentes quan parla de les Basses i del fondo dels Pous, i el fa figurar en el mapa.

L'índex de les nou últimes pàgines és útil: concentra els noms amb una distribució temàtica: nuclis de població, parts dels nuclis urbans, edificacions aïllades, implantacions industrials, comunicacions, etc. Quant al mapa, amb les dimensions considerables que a l'encapçalament s'ha dit que té -que calculem que correspondrien a un 1:10.000-, permetia d'omplir amb noms les zones força extenses que hi queden innominades.

Alguns noms criden l'atenció, com Tomoví, l'Alcatar; les propostes etimològiques potser van ben encaminades. Potser també hi va la que correspon a l'Albornar, un nom, Albornarium, que, segons un document del 1173, designava un indret de per allà a Constantí, una zona on també s'han trobat padellassos que podien haver correspost a albúrnies. Però prescindint de l'eventual encert de les especulacions interpretatives -no indispensables en

un inventari d'onomàstica-, i prescindint de les minúscules consideracions perfeccionistes de més amunt, aquest recull del terme municipal d'Albinyana es mereix una benvinguda encoratjadora.

Ramon Amigó i Anglès

- A. BACH. *Masies del Solsonès*. Consell Comarcal del Solsonès. Solsona, 1995. 239 pàgines que comprenen 13 mapes + 16 pàgines amb 31 fotos en color i 1 en blanc i negre.

Em dol d'haver deixat fins ara sense obrir el llibre de mossèn Antoni Bach. Altres feines tingudes per més urgents m'han endarrerit el goig d'una lectura amena i enriquidora. El títol -tot modest- no diu que sigui un treball dedicat a la toponímia del Solsonès, però l'autor confessa de seguida que s'hi apleguen tots els noms que ha pogut saber de masos i cases de la ruralia solsonina. Els ha trets de la veu de la gent que encara els fa servir i de l'examen de documents que tiren enrere fins cap al final del segle IX i que contribueixen naturalment al coneixement de moltes denominacions ara ignorades, perquè ja no s'usen. No és un treball complet d'onomàstica, dintre la línia dels que s'elaboren aquests últims anys en altres sectors del país, perquè no es proposa de recollir més que els habitatges i alguns noms corresponents a l'orografia que suporta aquelles cases o llocs d'estada i a la hidrografia que els condiciona. Però conté un bagatge tan important d'informació onomàstica, antiga i moderna, que qui un dia es proposi de confeccionar un inventari complet de qualsevol dels quinze termes municipals que constitueixen la comarca trobarà ja feta una gran part de la feina si recorre a les *Masies* de mossèn Bach, tant si l'eventual projecte d'inventari onomàstic es destina a un terme tan minúscul com el de Sant Llorenç de Morunys com si es destina al tan considerablement gran de Navès. Mossèn Antoni Bach dóna a comprendre que és un profund coneixedor del territori al qual dedica la seva atenció, entusiasmada i entusiasmadora. Salta a la vista que el llibre és el resultat no tan sols de molts anys d'escorcoll amb enquestes orals i amb lectures entretingudes de molts papers esgrogueïts pel pas del temps, i de llargues passejades amunt i avall de la comarca, sinó també d'un amor que no pot ocultar -ni ho pretén- per una terra que deu ésser la seva. De tot plegat, el llibre ha resultat l'exponent d'una maduresa de coneixements i d'una minúcia d'elaboració: un model que els investigadors que vindran hauran de tenir present. Hi ha algunes escapades cap a probables etimologies, com en el cas de Carmona, que atribueix a una evolució de Ca Ramona, i Llanera, que potser ve de la Nera, i les Elidines, que potser fou una manera de representar les Alzines; també proposa que Caelles és una reducció de Caselles. Quan parla del Castellvell comenta que el nom es devia originari partint de les restes d'un poblat ibèric, encara visibles quan els francs van arribar al país, i això és una deducció que vam comentar semblantment referint-nos a Castellvell del Camp de Tarragona, on mai no hi va haver un castell, però, en canvi, s'hi va descobrir un poblat ibèric. Hi ha algunes altres especulacions etimològiques, totes envoltades de circumspècció, com quan parla de Busa i s'acull a la proposta d'un filòleg que hi veia un germanisme equivalent a 'vaixell' o 'barca', en un moment en què encara no es coneixia l'opinió de Joan Coromines, que hi veu un celtisme que pot conduir a la idea de [serra] 'dels aguïlots'.

Parlant d'Isanta, de Lladurs, una finesa de susceptibilitat només permet a mossèn Bach sospitar que «la Roca» d'un document de l'any 1000 sigui un equivalent de 'cingle'. D'una època només una mica més tardana, tenim proves documentals d'aquesta equivalència en el terme de Siurana de Prades, també fragmentat per grans cingles, «roques», segons els papers antics.

Parla breument de la geografia, dels tipus de construccions i de les comunicacions a través d'unes xarxes de camins medievals. Aprofita aquest bloc per transcriure un inventari

del 1574 del contingut d'una casa de Besora, del terme de Navès, i per fer unes comparacions entre la manera de designar alguns objectes en tres èpoques diferents, una empresa compromesa a causa de certs replecs de la llengua; parlant de calderes, probablement que la s de «casa» s'ha d'interpretar com a sorda, 'cassa', instrument amb mànec per a transportar líquid d'un lloc en un altre, d'on ha provingut el diminutiu «cassó».

El treball és estructurat per termes municipals, amb una subdivisió per parròquies històriques dintre de cada municipi, i amb una llista alfabètica dels noms dels habitatges -tant dels antics i oblidats com dels actuals- i de les capelles dintre de cada parròquia. Algun paràgraf de cada subdivisió és dedicat a donar una idea de la situació geogràfica del territori que comprèn, o que havia comprès, i de les modificacions observades, i seguidament s'informa de qui n'havia exercit la senyoria i dels canvis, quan n'hi havia hagut. La gran quantitat de documentació examinada li dóna una solidesa considerable. Ha recorregut a l'arxiu de l'església d'Urgell, al diocesa de Solsona, a pergamins inèdits i altres de publicats, a una rodalia de Solsona del segle IX i a una de parroquial del XII, a llibres sacramentals -amb llistes de combregants incloses- de les parròquies, fogatges, capbreus; és a dir, a tota aquella mena de fonts que tothom reconeix que és la que aporta la màxima informació onomàstica i que és la de major confiança. Amb la utilització sistemàtica d'aquests recursos, l'autor dóna exemple de com cal treballar en aquest camp de l'onomàstica, quan es vol arribar a resultats seriosos. I ha recorregut, encara, a tota mena de publicacions impreses relacionades amb la comarca. El gruix documental que ha servit de coixí a aquesta obra és, doncs, ingent, i complementàriament va acompanyat d'observacions arqueològiques fetes per ell mateix.

No s'està de criticar -amb encert- decisions econòmico-administratives recents que deformen gratuïtament la toponímia genuïna. Quan parla de Peà, una sufragània dels Torrents, de Lladurs, surt l'estret del Cavall, i es manifesta dolgut que l'embassament que s'ha construït per allí s'hagi batejat amb el nom espuri de «la Llosa del Cavall», dos noms que designen paratges contigus -la Llosa i el Cavall- que sempre han estat dos termes diferents.

En un treball d'aquesta magnitud a càrrec d'una sola persona seria il·lús de pensar que no s'hi pot trobar cap detall que s'hauria pogut afinar. S'hi nota una voluntat d'establir ortografies normativitzades: Bosc, Socarrats, Torremorell, Franc, Peracamps, Soler, Sunyer, Vila-seca, però en canvi també es troba Bosch, Sucarrats, Torramorell, Franch, Perecamps, Solé, Suñer, Vilaseca i Vilasseca. I, sense que hàgim sabut veure un argument que ho justifiqui, s'hi respecten Cardich, Estruch, Folch, March, Ponsich, Peçarodona, etc. I aquells follets que circulen per les impremtes han deixat passar Can Ambrós, altre ruta, omologar, agiografia, vivenda, Vilassaló, i potser alguns altres que no val la pena d'annotar.

Una feina addicional que hauria estat molt feixuga però també força útil per a agilitar la localització del gavadal de noms que l'obra conté hauria pogut consistir a afegir al final un índex alfabètic, antroponímic i toponímic.

Ramon Amigó i Anglès

Rivista Italiana di Onomastica. Vols. I,1; II,1 i II,2 (1995-1996).

En el *Butlletí de la Societat d'Onomàstica* de març de 1996 (p. 37) es va donar notícia de l'aparició del primer número de la *Rivista Italiana di Onomastica (RION)* (novembre de 1995; un sol lliurament). Ara, aparegut ja el segon volum (en dos fascicles, abril i octubre de 1996), és el moment de fer-ne un primer balanç crític.

En els tres lliuraments la revista s'estructura bàsicament en dos grans blocs: un primer de "Saggi" (assaigs) i un segon de "Rubriche" (rúbriques), que mereixen comentaris individualitzats.

El bloc dels “Saggi” conté estudis dividits en tres apartats: antroponímia, toponímia i onomàstica literària. És interessant que s’hagi volgut tenir en compte sistemàticament l’onomàstica literària perquè potser aquest és, dels molts aspectes de l’onomàstica, un dels més poc atesos. No podem aquí comentar amb detall cada una de les contribucions a aquestes seccions; ens limitarem a fer-ne una síntesi ràpida per secció.

Les seccions d’antroponímia dels volums fins ara publicats contenen un total de nou articles. És per a mi especialment interessant l’article de M. Zane que fa un seguiment, amb documentació des del segle XV fins al XIX, de les “estratègies” onomàstiques en la imposició dels noms de pila dels membres d’una família noble de Brescia. Dos dels articles del segon fascicle del segon volum són dedicats a presentar projectes d’investigació en curs (el *Deonomasticum Italicum* de W. Schwickard amb dos articles de mostra del que serà aquest diccionari i el *Diccionario histórico de antropónimos y figuras tradicionales en español* per A. Iglesias Ovejero amb el text dels articles *Antonio* i *Antón*). L’article de J.-P. Chambon és extraordinàriament suggerent, car, partint d’uns exemples concrets de cognoms de l’Alvernha, extreu pautes metodològiques per a la correcta explicació dels cognoms, especialment mitjançant l’anàlisi de la distribució geogràfica de cognoms actuals; proposa, també, algunes precisions terminològiques.

Els articles de toponímia són numèricament pocs (quatre). És un fet que cal subratllar com a significatiu si es té en compte que, dins de l’onomàstica, la toponímia ha estat sens dubte el camp fins ara més explotat i treballat. L’article de G.B. Pellegrini *Toponimi slavi e “slavo-venetici” in Italia* (fascicle 1 del segon volum) fa un recull de la toponímia eslava en territori italià (present sobretot a les regions del Friül i el Vènet) i posa en guàrdia, amb una dura crítica d’obres recentment publicades, contra la interpretació fantasiosa i mancada de rigor científic que voldria identificar el vènet amb l’eslau. Susanna Passigli extreu de la seva tesi doctoral uns molt rics materials toponímics que li permeten de fer un estudi sobre els topònims de les zones pantanoses del Laci i posar en relació la toponímia i la configuració del territori.

Els apartats d’onomàstica literària recullen articles molt diversos; la majoria analitzen els noms de persona en l’obra literària d’autors italians de diversa època i llur funció en el text literari. Els articles publicats en el primer volum corresponen a algunes de les comunicacions presentades en el col·loqui *Onomastica & Letteratura* (Pisa, febrer de 1995). D’entre els textos dels apartats d’onomàstica literària es pot destacar, pel seu valor testimonial, la darrera lliçó pronunciada per Gianfranco Folena, reproduït pòstumament a partir d’una gravació i de les seves notes (fascicle 2 del segon volum). Explorant un camp certament nou i que de fet no correspon exactament a la rúbrica d’onomàstica literària, mencionarem dos articles que tracten d’onomàstica cinematogràfica (el de Sergio Raffaelli, que parla genèricament de diversos aspectes de l’onomàstica en relació amb el cinema: noms de cinemes, de productores, etc. i el d’Enzo Caffarelli, que tracta dels noms de dona en la filmografia de Carlo Verdone en relació a les modes onomàstiques).

En general ens sembla que cal assenyalar l’excel·lent nivell que han assolit els articles acollits en els diferents números de la revista així com la varietat de temes tractats que fa que pugui respondre als interessos diversos de molts lectors. La tria que hem fet solament vol posar en relleu aquesta varietat.

* * *

En l’apartat de les “Rubriche” s’hi troba un capítol de bibliografia amb ressenyes més extenses (“schede”) però també amb simples notícies bibliogràfiques (“segnalazioni”)

que, això no obstant, contenen sempre una còpia de l'índex del llibre o revista que es mencionen; segueixen uns altres apartats d'"incontri", on s'indiquen els congressos, col·loquis i altres trobades de tema onomàstic, i d'"attività" on es dona notícia de recerques i publicacions en curs o en preparació, així com altres notícies referents a premis, cursos, lectures de tesis de licenciatura o doctorat, etc. Els fascicles publicats fins ara comprenen també una curiosa secció de "frequenze onomastiche": en cada una de les fins ara publicades s'analitzen les dades extretes de determinats corpus antroponímics susceptibles d'ésser tractats estadísticament (per exemple, una comparació dels prenom portats a les diverses regions d'Itàlia als segles XIII-XIV segons les *Rationes decimarum Italiae*). Els fascicles del segon volum contenen també unes "note ai margini" consistents en petits comentaris de curiositats onomàstiques; recorden d'alguna manera les nòtules que es publiquen en aquest *Butlletí*.

Cal destacar que aquest bloc de les "Rubriche" ha adquirit en els fascicles del segon volum una gran importància respecte al primer: ha passat d'ocupar escassament unes 15 pàgines en el primer volum a ocupar-ne una seixantena en el primer fascicle del segon (gairebé una tercera part de les pàgines), i més de cent en el segon fascicle del segon volum.

És just de remarcar que són precisament aquestes rúbriques les que donen una gratíssima impressió de dinamisme a la revista i al mateix temps són una bona mostra de la cura amb què s'elabora; mencionarem com a exemple el fet que, per cada un dels llibres o revistes ressenyats o només assenyalats en les "segnalazioni", o per cada activitat anunciada, s'indica l'adreça i els telèfons i faxes de contacte on es pot adquirir el llibre o rebre informació suplementària sobre l'activitat ressenyada; encara que això pot semblar excessiu, és una cosa que qualsevol lector interessat agraeix i és un exemple de la voluntat de fer les coses al màxim de bé. Altrament creiem que aquest bloc de rúbriques pot ajudar molt positivament a establir contactes entre persones interessades per temes onomàstics en tot l'àmbit de la Romània perquè és justament en aquest apartat on es fa més patent la voluntat de la revista de no centrar-se exclusivament en el domini italià, sinó d'obrir-se a tota la Romània. És en el segon fascicle del segon volum que la revista s'obre d'una manera efectiva (tot i que ja se n'havia anunciat la intenció) a llengües romàniques altres que l'italià: en aquest cas, castellà i francès. Una altra mostra de la cura amb què es fa la revista és la sistemàtica publicació d'una fe d'errates.

La revista és portada per una redacció composta de membres molt joves dirigits i animats per Enzo Caffarelli (Roma); el lector pot veure reflectit en les pàgines de la revista l'entusiasme que posen en la seva feina i no només l'entusiasme, sinó també el gran treball que s'hi ha esmerçat.

Un suggeriment per més endavant seria la publicació periòdica de bons índexs; no únicament d'índexs d'articles o d'autors, sinó que pensem especialment en índexs de formes (topònims, antropònims) i temes estudiats en els articles. Aquest tipus d'índex, d'elaboració certament laboriosa, podria fer un bon servei als lectors.

Creiem que el món de l'onomàstica s'ha de felicitar per l'aparició d'aquesta nova revista i esperar que els sempre inevitables problemes de finançament no malmetin aquesta iniciativa.

Maria-Reina Bastardas

Antoni LLULL i MARTÍ. *Santoral insòlit*. Des de fa una colla d'anys, l'Antoni Lluïa, membre malloquí de la Societat d'Onomàstica, publica pels volts de Nadal uns estudis de caire onomàstico-lingüístic que envia a uns quants amics seus privilegiats. És tal la fama que han anat adquirint els tractats, tan entretinguts com rigorosos i impecables, que llurs afortunats destinataris esperen amb candeletes el lapse nadalenc per a poder delectar-se amb la lectura del llibret de torn.

Alguns títols dels publicats fins ara: *Els noms de sant en endevinalles* (1982), *Gloses de l'Estelada* (1983), *Relació etimològica de noms de bateig tradicionals a Mallorca* (1986), *Notes filològiques sobre els llinatges de Mallorca* (1989). Tots els de caire onomàstic han estat comentats al nostre Butlletí, invariablement de forma elogiosa.

I no es trencarà pas aquest costum amb el divertit Santoral insòlit corresponent al darrer Nadal. Aquesta vegada, en Llull ha publicat, segons les seves pròpies paraules, “una llarga col·lecció de noms de persona pràcticament desconeguts en català”. Però aquesta genèrica declaració de principis amaga una picada d'ullet al lector que, còmplice, s'endinsarà ben aviat per l'obra per a fer-hi descobriments inesperats.

I és que aquest Santoral és un passeig alhora científic i divertit per un món hagiogràfic no present als calendaris en ús, però tan real com puguin ésser-ho les persones que habitualment els poblen. L'autor s'ha guiat, ben especialment, pel seu propi sentit estètic a l'hora d'elegir, entre la immensa documentació consultada (“una sèrie de martirologis medievals i els *Acta Sanctorum*, la immensa obra hagiogràfica iniciada a Brussel·les pel jesuïta P. Héribert Rosweyde... i continuada... pel també jesuïta P. Jean Bolland”), un seguit de noms eufònics, curiosos, històricament interessants o simplement insòlits, amb els quals ha format la relació més inversemblant i divertida que hom pugui imaginar.

Estem habituats a relacionar el 19 de març amb sant Josep, però, ¿sabíeu que al mateix dia se celebren també els sants Decenç, Lampasi, Baraceu i Odrà, màrtirs? ¿Què tal si pel 23 d'abril substituïssim el nostre venerable patró cavalleresc per st. Ple i st. Cor, màrtirs; st. Ibar, bisbe, i sta. Pusina, verge? En fi, oblideu-vos, en rebre el llibre, de la Nativitat de Nostre Senyor per al 25 de desembre, i, millor, commemoreu en aquest dia st. Flamià, màrtir, i sta. Alburga, abadessa.

Esmento alguns dels mil sis-cents noms transcrits per en Llull per excitar-vos la curiositat: Babolè, Bobí, Boet, Carpó, Cleticià, Conoga, Dodolí, Epdoni, Eunònic, Exup, Faustaci, Galactori, Hiperel, Istial, Laudàsia, Lisp, Magigne, Maníncia, Melondió, Ol-la, Pamfaló, Pega, Petec, Rumpfari, Solina, Tribú i Vingelofí. L'autor, curant-se en salut, desaconsella utilitzar el llibre com a repertori onomàstic al qui cerca un nom original per al seu fill. Vistes les ximpleries d'alguns pares, ens sembla molt oportú aquest advertiment.

L'obra està presentada, malgrat aquest caràcter entre lúdic i curiós, amb un impecable rigor científic en l'establiment de les dates (en calendari gregorià i llatí), la transcripció de les formes llatines i la versió a les catalanes segures o més probables. Una obra més d'Antoni Llull, per la qual cal felicitar-lo de debó.

Josep Maria Albaigés

Daniel MONTAÑA i BUCHACA, i Pere MESTRE i BOIX. *Les cases i els seus noms. (Els noms de les cases del poble de Sant Boi de Lluçanès a principis de segle)*. Ajuntament de Sant Boi de Lluçanès, 1996.

El llibre, de 67 pàgines, va acompanyat d'un plànol de Sant Boi, on s'indica la situació de les cases, i de prop de cinquanta fotografies antigues. Recull 126 noms de cases, numerades amb el mateix número indicat en el plànol. En molts casos indica els noms pretèrits. Alguns dels noms són: cal Fenta, cal Nits, ca l'Escloper, cal Xandri, cal Tricus, can Xerreco, can Casadall o Casdai, cal Casalí, cal Baciver, cal Ral, cal d'Arries, cal Nanjo, cal Martri, cal Pep Met, cal Paó Brut -que s'hauria d'escriure Peó-, can Xilo, cal Tià, ca l'Esturi -d'estudi?, els autors indiquen que hi vivia Jaume Esturi i que havia estat una escola-, ca la Mongia, cal Botafocs, ca la Pensa, cal Pussi, cal Carrano, ca l'Endal, ca la Maria del Cel, cal Xorvia... També s'indiquen els noms de les masies del terme o de la parròquia. Entre elles: Montorro, Montorroell, Puigco-

gul, Gallifa, Norra, Viladecans, Barnera, can Xisquet, la Corona, Rocatova de Baix, Rocatova de Dalt...

VCD

Pere MESTRE i BOIX. "La gent del carrer", dins El Temperi, núm. 2, pp. 4-15 (abril de 1966), publicació d'informació local de Santa Eulàlia de Puig-oriol i Lluçà.

L'article explica les formes de vida en aquest racó del Lluçanès a principis de l'actual segle. La part de més interès, des d'un punt de vista onomàstic, és la relació de veïns de Santa Eulàlia elaborada a partir del llibre del *Compliment pascual de la parroquia de Sta Eularia de Puigoriol* que cobreix els anys 1916 al 1928 i que es troba a la rectoria de Lluçà. La relació parteix del número que té cada casa, amb la indicació del nom actual de la casa, el nom, o noms, del període comprès entre el 1916 i 1928, els cognoms del matrimoni que hi habitava i altres noms atribuïts. Es fa el mateix amb 29 dels masos del terme de Lluçà. A les pàgines centrals de la publicació hi ha un dibuix desplegable del poble a finals del segle XIX, fet pel mateix autor de l'article. Hi consten més de seixanta noms de casa actuals, més els pretèrits, altres d'atribuïts, els 29 dels masos i els cognoms dels habitants, algun dels quals més que cognom sembla malnom (Panima). A aquests noms de la relació, cal afegir els noms de lloc i de persona que formen part de l'article i del dibuix. Tot plegat un ampli mosaic de l'antroponímia del terme de Lluçà.

Una mostra entre els noms de les cases del poble: cal Sebi, ca l'Amor, cal Corenc, cal Jan Xic, cal Saneta, cal Marxa, cal Genissa, cal Vint-i-u, cal Genet, cal Peirot, cal Pitança, cal Capparell Blau, cal Gatafera, cal Talabard, cal Manyac, cal Vorell, ca l'Oceller, cal Penyora, cal Calcinaire, cal Cogullés, cal Miracels, ca l'Anguilaire, cal Rapo, cal Patac, cal Casó... I entre les cases de pagès: Borrassers, Canelles, Novalliques, Bols, Gonfaus, Coll Griell, Tiratemples o Font Punyanera, Raderies, Pandemi...

VCD

Vicent PITARCH "Contribució a l'etimologia de *Penyagolosa*", dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LXIX, octubre-desembre 1993, ps. 477-485.

En aquest treball, Vicent Pitarch tracta l'etimologia de *Penyagolosa*, que és la muntanya més alta del País Valencià (1813 m.), la qual cosa fa que aquest ordnim hagi pres un valor especial, el qual, però, ha passat la representativitat social -que també tenen altres cims com el Puig Major, la Pica d'Estats o el Canigó- i ha arribat al camp màgic i esotèric.

L'autor es centra, lògicament, en l'aspecte lingüístic i, dins aquest, en el segon element del nom que, contràriament al primer terme, *penya* (<PINNA) 'muntanya, roca', té un origen enigmàtic. D'aquesta manera, en primer lloc repassa les hipòtesis més rellevants que s'han formulat sobre el terme *golosa*, de les quals destaca dues: d'una banda, la teoria que ha estat més acceptada i que postula la relació de *golosa* amb *colossal*; i, de l'altra, la hipòtesi de Coromines, que creu que provindria de (PINNA) AQUILOSA amb canvi fonètic del grup QUI- per CO- i GO- després de l'afèresi de la vocal inicial. Tanmateix, no deixa d'esmentar les altres teories com l'associació a la idea de 'goluda', la possible -i poc probable- relació amb *gola*, que donaria un significat de 'plena d'avencs', o la visió fantàstica que l'associa a la divinitat cèltica *Lug*.

En segon lloc, Vicent Pitarch exposa la seva proposta etimològica, segons la qual l'origen seria PINNA LUGOSA, en què el segon element derivaria de LUCUS 'bosc sagrat' amb el sufix -OSA 'abundant'. Des del punt de vista fonètic LUCOSA donaria *Lugosa*, amb sonorització de l'oclusiva intervocàlica, i posteriorment es produiria una metàtesi

afavorida per la interferència de *gola*, de la qual resultaria *gulosa*, amb una *-u-* en la síl·laba inicial que ja trobem en la documentació més antiga.

Aquesta hipòtesi, que pot ésser possible des del punt de vista de la fonètica històrica, presenta, però, dificultats que l'autor no omet, ja que, a més d'etimològicament, també prova de justificar-la semànticament, en el sentit que podria semblar possible el significat de 'muntanya coberta de bosc', encara que no es té informació arqueològica o documental que permeti pensar que es tractés d'un bosc sagrat -fet que no podem relacionar amb la valoració de grupuscles esotèrics actuals-, més encara quan el terme LUCUS no és habitual en la toponímia d'aquella àrea (contràriament a la situació que es dona a Mallorca, on hi ha topònims, com *Lluc*, *Llucmajor* o *Llucalcari*, que poden tenir aquest origen).

Joan Anton Rabella

Mikel de EPALZA: "L'estructuració comarcal de la Marina d'Ondara en època àrab (textos i topònims)", dins «Aguaits-10», la Marina Alta, hivern 1994, p. 7-11.

En aquest breu treball, l'autor insisteix en l'estudi de l'estructura comarcal islàmica i dels seus noms denominatius a partir de la hipòtesi de l'existència de topònims que solament es poden relacionar amb realitats d'àmbit comarcal perquè només es podien mantenir en un territori extens. Concretament, centra aquest estudi en l'estructura comarcal de la zona d'Ondara i Dénia (la Marina Alta), on creu que la connexió entre la informació dels textos escrits i la toponímia ha de permetre aconseguir informació històrica sobre la xarxa administrativa d'aquella àrea. La informació que obté en aquest sentit, però, no és gaire abundant: el topònims relacionables amb la seva hipòtesi són poc nombrosos globalment i predominen els noms que són d'origen llatí i que han sobreviscut a la dominació sarraïna (*Campell*, originat en el seu valor primitiu, 'camp petit'; i *Pedreguer* i *Llosa*, ambdós a partir del mateix significat, 'camí empedrat') sobre els topònims que provenen de l'àrab (*Alfàs*, nom d'una zona de conreu, derivat d'*al-fahs* 'zona cultivada que depèn d'una ciutat' i *la Salleta*, nom d'una muntanya que ha pres el nom d'una plana, a partir del mot *sahla* 'planura'). D'aquesta manera, preval la informació històrica, com l'explicació del desplaçament de la capitalitat d'Ondara a Dénia al segle XI, sobre els aspectes més estrictament onomàstics.

Joan Anton Rabella

Josep M. LLOBET i PORTELLA: *Sant Guim de Freixenet. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Diputació de Lleida, Lleida, 1992, 311 ps.

Aquesta monografia de J. M. Llobet sobre la història de Sant Guim de Freixenet (la Segarra) també recull informació onomàstica de valor divers. Des del punt de vista toponímic, en primer lloc, l'autor tracta l'etimologia dels nuclis de població més importants del municipi de Sant Guim de Freixenet, la qual cosa fa a partir de la informació d'Albert Turull a *Els topònims de la Segarra* (Cervera 1991), que resumeix en cada cas; aquesta situació, però, pot provocar alguna confusió com en la remissió del topònim menor *Melió* (*les masies de Melió*) a l'obra de Turull en el punt en què aquest autor tracta del nom de lloc Montlleó, del municipi veí de Sant Antolí i Vilanova. I, en segon lloc, dona una informació molt interessant sobre les afrontacions de les poblacions del terme i en recull els noms de les partides. Tanmateix, en la relació dels noms de les partides trobem algunes grafies arcaïtzants que, d'acord amb el caràcter de llistat toponímic, haurien d'haver estat regularitzades (no així en l'edició d'un document que sí que mantindria la forma transcrita), com *Farrerons* per *Ferrerrons*, *l'Ubach* per *l'Obac*, *Massanés* per *Maçaners*,

l'Obach del Castell per l'Obac del Castell, Solà d'en March per Solà d'en Marc, Terré Blanc per Terrer Blanc o el Cugulló pel Cogulló.

Així mateix, des del punt de vista antroponímic, el treball presenta les dades del cens de 1930 i un índex onomàstic al final de l'obra, que es centra sobretot en els noms propis de persona.

Joan Anton Rabella

Cosme AGUILÓ: *Bolets, llengua i cultura popular en el Migjorn de Mallorca*, Universitat de les Illes Balears, Palma, 1994; «Quaderns de toponímia, onomàstica i cultura popular», 3, 116 ps.

Cosme Aguiló, bon coneixedor i estudiós de la toponímia mallorquina, sobre la qual ha publicat diversos llibres com *La toponímia de la costa de Campos*, *La toponímia de la costa de Felanitx* o el recent *La toponímia de la costa de Llucmajor*, en aquest cas ens ofereix un treball sobre micologia. Si bé aquesta obra apareix en la col·lecció «Quaderns de toponímia, onomàstica i cultura popular», és amb aquest darrer aspecte que cal relacionat-la i no amb l'onomàstica. Això no obstant, cal assenyalar que el treball es centra en l'estudi de l'àrea sud-est de l'illa -que ha estat el centre de la major part dels seus estudis onomàstics- i que, per tant, palesa també el seu coneixement de la toponímia d'aquella zona, la qual queda reflectida en el llibre en les descripcions dels hàbitats de les diverses varietats de bolets i en llur localització en alguns mapes.

J.A.R.

Josep M. LLOBET i PORTELLA: *Montoliu de Segarra. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Diputació de Lleida, Lleida, 1994, 361 ps.

Tal com apunta el títol, aquest llibre és una monografia de caràcter històric sobre aquesta població de la Segarra; en aquest sentit, i atès el seu caràcter monogràfic, també fa referència als nuclis de població més importants d'aquest terme municipal i a les seves partides. La informació onomàstica apareix en tres punts del treball: en primer lloc, tracta l'origen de les poblacions més importants; en segon lloc, hi ha una llista de les partides dels diversos termes; i, finalment, hi trobem un índex onomàstic on apareixen junts topònims i antropònims i en el qual, d'acord amb la naturalesa del treball, té més importància l'aspecte antroponímic.

Des del punt de vista toponímic, l'aspecte més remarcable és l'anàlisi etimològica del nom de les poblacions més importants del terme, la qual, però, segueix l'obra d'Albert Turull, *Els topònims de la Segarra*, com ja adverteix explícitament l'autor. D'aquesta manera, en els topònims que tracta, Josep M. Llobet es limita a fer una síntesi de l'obra de Turull sense, però, aportar-hi informació nova, sinó que, contràriament, solament en fa una simplificació de les dades, la qual cosa en algun cas, com en el topònim de *la Guàrdia Lada*, introdueix algun aspecte divergent respecte a l'obra en què es basa (en aquest cas concret, per exemple, no fa referència a la matisació del significat 'gran' que podria tenir el terme *lada*, el qual Turull relaciona sobretot amb la subcomarca del Comalats), possiblement motivat per aquesta síntesi de la informació.

J.A.R.

ÍNDIX

	Pàg.
- Josep MORAN i OCERINJAUREGUI, “Consideracions sobre l’Onomàstica”	1
- Ramon AMIGÓ i ANGLÈS, “Coa ‘Cova’, però no sempre”	9
- Exemplars endarrerits del “Butlletí Interior”	11
- Vicenç BIETE FARRÉ, “Noms de carrer barcelonins d’origen insòlit”	12
- Un nom sense persona: Elena Francis	14
- Pere BALANÀ i ABADIA, “Massa-/Sama- < <i>Mänzil</i> en la toponímia catalana”	15
- Sort	17
- Montserrat VILLAS i CHALAMANCH, “La relació significant/significat en <i>Solitud</i> de Víctor Català i <i>A Reliquia</i> d’Eça de Queirós: un reflex d’onomàstica comparada”	18
- Pere BALANÀ i ABADIA, “Els ‘Barrufets’ i la seva ascendència”	19
- Carrers amb mal nom: el carrer <i>Cardaire</i>	20
- M. Carme LLEIXÀ i TAL, “Cançons burlesques, penjaments i renoms col·lectius a la comarca del Montsià”	21
- Josep SERRANO DAURA, “L’onomàstica sarraïna i dels cristians nous de Flix (Baronia de Barcelona, a la Ribera d’Ebre), els segles XIV al XVII”	38
- Fèlix BRUGUERA, Xavier ESCORIHUELA, “Classificació dels topònims continguts en un llevador d’Osor (La Selva) del segle XVIII”	49
- El nom genèric contra l’individual	53
- Mateu MORRO i MARCÉ, “Topònims del terme d’Escorca i els seus voltants a l’Arxiu Municipal d’Escorca”	54
- Rectificació de la forma del topònim Bellvei (Baix Penedès)	57
- Xavier PÉREZ GÓMEZ, “Noves aportacions a la toponímia de Sant Fost”	58
- D’arreu	64
- BIBLIOGRAFIA	70

SOCIETAT D' ONOMÀSTICA

DOMICILI SOCIAL I SECRETARIA:

Palau Dalmases
Carrer de Montcada, 20, principal
08003 Barcelona

TRESORERIA:

Correspondència:

Apartat de Correus 24016
08080 Barcelona

Compte corrent de la societat:

Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, "La Caixa"
Agència número 429, Pl. Universitat, 5, 08007 Barcelona
Codi del compte: 2100.0429.60.0200050454

Us agraïrem que feu els pagaments per mitjà d'ingrés directe o de transferència bancària al compte corrent indicat. Eviteu, si us plau, els xecs bancaris i els girs postals.

JUNTA DIRECTIVA:

President: Albert Manent (Barcelona)
Vicepresidents: Ramon Amigó (Reus)
Antoni Pladevall (Barcelona)
Joan Miralles (Palma de Mallorca)
Tresorer: Josep Maria Albaigès (Barcelona)
Secretari: Andreu Romà (Barcelona)
Vocals: Cosme Aguiló (Santanyí)
Antoni Bach (Solsona)
Gabriel Bibiloni (Marratxí)
Vicenç Biete (Barcelona)
Emili Casanova (València)
Jordi Colomina (Alacant)
Ferran Jové (Les Borges del Camp)
Antoni Lull (Palma de Mallorca)
Maria Teresa Montaña (Tarragona)
Mireia Moreu (Barcelona)
Eugeni Perea (Riudoms)
Modest Prats (Medinyà)
Roser Ripollès (Lleida)
Joan Veny (Barcelona)
Joan Antoni Vicent (La Vilavella de Nules)
Maria Angels Vidal (Barcelona)

ISSN 0213-4098

Dipòsit Legal B 29653-1980

ROMERO Indústria Gràfica, S.L. - SANT ADRIÀ DE BESÒS